

2018

Vandentvarkos sektoriaus finansinių priemonių ex-ante vertinimas

Centrinė projektų valdymo agentūra

Viešųjų investicijų plėtros agentūra

22/04/2016

(2018 m. lapkričio 20 d. redakcija)

TURINYS

<u>TURINYS</u>	<u>1</u>
<u>PAVEIKSLŲ SARAŠAS</u>	<u>3</u>
<u>LENTELIŲ SARAŠAS</u>	<u>4</u>
<u>SAVOKOS</u>	<u>5</u>
<u>SANTRAUKA</u>	<u>6</u>
<u>IŠVADOS</u>	<u>7</u>
<u>IŽANGA</u>	<u>10</u>
<u>RINKOS NEPAKANKAMUMO IR NEOPTIMALIŲ INVESTAVIMO SITUACIJŲ ANALIZĖ VANDENTVARKOS SEKTORIJE</u>	<u>16</u>
<u>1 Sektoriaus strateginio konteksto apžvalga</u>	<u>17</u>
1.1. Lietuvos ilgalaikių strateginių dokumentų nuostatos ir tikslai.....	17
1.2. Vidutinės trukmės nacionalinių strateginių dokumentų ir programų tikslai	18
<u>2 Sektoriaus infrastruktūros, naudojamos viešųjų paslaugų teikimui, apžvalga</u>	<u>21</u>
<u>3 Investicijų pasiūlos – paklausos įvertinimas</u>	<u>26</u>
3.1. Investicijų paklausos analizė	26
3.2. Investicijų pasiūlos analizė	31
3.3. Neoptimalių investavimo situacijų analizė	38
<u>4 Finansinių priemonių patirtis kitose šalyse</u>	<u>43</u>
4.1. Įgyta patirtis bei atvejų studijos.....	43
4.2. Atvejų studijų analizės apibendrinimas	50
<u>5 Finansinės priemonės kokybinė ir kiekybinė analizė</u>	<u>51</u>
5.1. Planuojamos remti vandentvarkos sektoriaus kryptys.....	51
5.2. Jautrumo analizė ir projektų finansiniai rodikliai.....	52
5.3. Kokybinis finansinės priemonės pagrindimas – SSGG analizė	53
5.4. Finansinės priemonės suderinamumas su kitomis viešųjų intervencijų formomis	54
5.5. Finansinio produkto alternatyvų palyginimas.....	56
5.5.1. Kokybinė analizė	57
5.5.2. Kiekybinė analizė.....	61
5.6. Kokybinės ir kiekybinės analizės apibendrinimas ir išvados	68
<u>6 Privačių lėšų pritraukimas</u>	<u>69</u>
6.1. Potencialių privačių lėšų šaltinių identifikavimas	69
6.2. Lygio ir būdo privačių lėšų pritraukimui nustatymas.....	70
6.3. Skatinamųjų elementų įvertinimas	71
<u>7 Valstybės pagalba</u>	<u>74</u>
7.1 Valstybės pagalbos teikimo požymių apibūdinimas	75

7.1.1	Priemonės priskyrimas viešajam sektoriui.....	75
7.1.2	Ekonominio pranašumo suteikimas.....	76
7.1.3	Priemonės selektyvumas	77
7.1.4	Priemonės poveikis konkurencijai ir (ar) prekybai tarp ES šalių narių.....	78
7.1.5	Numatomos vykdyti finansinės priemonės apribojimai, susiję su valstybės pagalbos taisyklių reikalavimais	78
7.2	Vandentvarkos sektoriaus finansinės priemonės vertinimas	79
7.3	Priemonės įgyvendinimo vertinimo išvada	83
8	<u>Investavimo strategija</u>	<u>84</u>
8.1.	Finansinės priemonės apimtis ir galutiniai naudos gavėjai.....	84
8.2.	Finansinio produkto aprašymas. Derinimas su subsidija	84
8.3.	Finansinės priemonės įgyvendinimo struktūra ir valdymo modelis	86
8.4.	Tikėtinų rezultatų nustatymas ir skaičiavimas	91
8.5.	Rezultatų prisidėjimas prie strateginių tikslų.....	92
8.6.	Stebėsenos sistema.....	92
9	<u>Ataskaitos pabaiga.....</u>	<u>94</u>
9.1.	Nuostatos ex ante vertinimo peržiūrėjimui	94

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

Paveikslas 1. Ex-ante vertinimo eigą iliustruojanti schema.....	14
Paveikslas 2. Vandens tiekimo įmonių veiklos rezultatas, mln. eurų 2013-2017 m. Šaltinis: VKEKK	22
Paveikslas 3. Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų vidutinė kaina, Eur/m ³ , 2013-2017 m. Šaltinis: VKEKK	22
Paveikslas 4. Nacionalinio fondo finansavimo paskirstymas pagal finansavimo šaltinius, mln. Eur	45
Paveikslas 5. Fondo skirto finansavimo pasiskirstymas pagal sektorius, mln. Eur	47
Paveikslas 6. Iš Europos Sąjungos lėšų įgyvendinamų projektų administravimo schema Estijoje	49
Paveikslas 7. Paskolos finansinis produktas	62
Paveikslas 8. Finansinės priemonės lygiai, kuriuose galimas papildomų lėšų pritraukimas.	71
Paveikslas 9. Finansinių priemonių įgyvendinimo 2014–2020 m. periodu alternatyvos.	86
Paveikslas 10. Finansinių priemonių valdymo ir įgyvendinimo alternatyvos.	88
Paveikslas 11. Pagrindiniai stebėsenos sistemos elementai	93

LENTELIŲ SĄRAŠAS

Lentelė 1. Investicijų gyvybingumo ir finansavimo trūkumo vertinimo suvestinė tūkst. Eur.....	8
Lentelė 2. Programos prioritetų ir tikslų įgyvendinimui, programos 2 priede vandentvarkos sektoriui numatyti vertinimo kriterijai.....	19
Lentelė 3. Vandentvarkos sektoriaus investicijų paklausos duomenys	26
Lentelė 4. Vandentvarkos sektoriaus investicijų pasiūlos duomenys	31
Lentelė 5. Komercinių bankų paskolų pasiūlos prognozė 2014 – 2020 m., mln. Eur..	32
Lentelė 6. Energetikos ir aplinkos sektoriuje pasirašytų sutarčių vertė ir dalis nuo visų pasirašytų sutarčių.....	33
Lentelė 7. ESI fondų pasiskirstymas 2014–2020 m. laikotarpiu	35
Lentelė 8. Vandentvarkos bendro investicijų trūkumo įvertinimo duomenys.....	40
Lentelė 9. Vandentvarkos sektoriaus neoptimalių investavimo situacijų analizė.....	40
Lentelė 10. Finansinių produktų alternatyvų kokybinė analizė.....	57
Lentelė 11. Paskolų finansinės priemonės modeliavimo prielaidos.	62
Lentelė 12. Paskolų finansinės priemonės modeliavimo rezultatai: tinklų ilgis.....	65
Lentelė 13. Paskolų finansinės priemonės finansinio modeliavimo rezultatai: naujų vartotojų skaičius.....	65
Lentelė 14. Negražinamųjų subsidijų priemonės finansinio modeliavimo rezultatai	66
Lentelė 15. Negražinamųjų subsidijų priemonės finansinio modeliavimo rezultatai: naujų vartotojų skaičius.....	67
Lentelė 16. Fondų fondo ir finansinės priemonės privalumų ir trūkumų palyginimas.	89
Lentelė 17. Vandentvarkos fondo tikėtinų rezultatų (alternatyvių) nustatymas.....	91

SAVOKOS

Aplinkos ministerija	Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija
APVA	Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos aplinkos projektų valdymo agentūra
Bendrosios išimties reglamentas	2014 m. birželio 17 d. Komisijos reglamentas (ES) Nr. 651/2014, kuriuo tam tikrų kategorijų pagalba skelbiama suderinama su vidaus rinka taikant Sutarties 107 ir 108 straipsnius
Bendrųjų nuostatų reglamentas	2013 m. gruodžio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1303/2013, kuriuo nustatomos Europos regioninės plėtros fondai, Europos socialiniai fondai, Sanglaudos fondai, Europos žemės ūkio fondai kaimo plėtrai ir Europos jūros reikalų ir žuvininkystės fondai bendros nuostatos ir Europos regioninės plėtros fondai, Europos socialiniai fondai, Sanglaudos fondai ir Europos jūros reikalų ir žuvininkystės fondai taikytinos bendrosios nuostatos ir panaikinamas Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1083/2006
CEB	Europos Tarybos vystymo bankas
CPVA	Viešoji įstaiga Centrinė projektų valdymo agentūra
EIB	Europos investicijų bankas
ERP	Europos plėtros ir rekonstrukcijos bankas
ES	Europos Sąjunga
ESI fondai	Europos struktūriniai ir investiciniai fondai
Ex ante	Išankstinis
Finansinis reglamentas	2018 m. liepos 18 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES, Euratomas) Nr. 2018/1046 dėl Sąjungos bendrajam biudžetui taikomų finansinių taisyklių, kuriuo iš dalies keičiami reglamentai (ES) Nr. 1296/2013, (ES) Nr. 1301/2013, (ES) Nr. 1303/2013, (ES) Nr. 1304/2013, (ES) Nr. 1309/2013, (ES) Nr. 1316/2013, (ES) Nr. 223/2014, (ES) Nr. 283/2014 ir Sprendimas Nr. 541/2014/ES, bei panaikinamas Reglamentas (ES, Euratomas) Nr. 966/2012
Finansų ministerija	Lietuvos Respublikos finansų ministerija
FP arba finansinė priemonė	Finansinė priemonė
LR	Lietuvos Respublika
NIB	Šiaurės investicijų bankas (<i>angl. Nordic Investment Bank</i>)
NPĮ	Nacionalinė plėtros įstaiga
NPP	Nacionalinė pažangos programa
Vartotojas (tinklų)	Namų ūkio vienetas (skaičiuojama, kad viename namų ūkyje vidutiniškai gyvena 1,99 gyventojų). Atitinkamai, vienas vartotojas apima 1,99 gyventojus
VIPA	UAB Viešųjų investicijų plėtros agentūra
VKEKK	Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija
VP, veiksmų programa	Veiksmų programa

SANTRAUKA

Finansų ministerija, siekdama užtikrinti sėkmingą 2014–2020 m. ESI fondų investicijų įgyvendinimą, 2014 m. balandžio 10 dienos raštu Nr. (24.39)-6K-1403042 inicijavo Viešosios infrastruktūros vertinimą. Šis viešosios infrastruktūros projektų finansavimo vertinimas atliekamas vadovaujantis Bendrųjų nuostatų reglamento 37 straipsnio 2 punktu.

Racionalaus investavimo klausimas tampa vis aktualesnis, atsižvelgiant į augančius investicijų poreikius nudėvimai ir neefektyviai veikiančiai viešajai infrastruktūrai, kurios būklė netenkina šiuolaikinių viešųjų paslaugų teikimo standartų ir yra naudojama pereikvojant energetinius ir kitus išteklius, dėl ko vartotojams tenka mokėti didelę kainą, o mokesčių mokėtojams yra didinami mokesčiai.

Siekiant pagerinti viešųjų paslaugų kokybę, būklę, prieinamumą, poveikį aplinkai bei užtikrinti ekonomiškai pagrįstą ir įperkama kainą vartotojui ar mokesčių mokėtojui, reikalinga išnagrinėti platesnes valstybės išteklių investavimo ir papildomų privačių investicijų pritraukimo galimybes viešajai infrastruktūrai finansuoti. Tuo tikslu yra atliekamas viešosios infrastruktūros finansinių priemonių ex ante vertinimas, susidedantis iš kelių dalių, skirtų kiekvienam iš viešosios infrastruktūros sektorių nagrinėti.

Šios ex ante vertinimo dalies tikslas yra nustatyti **vandentvarkos sektoriaus** (apimančio geriamojo vandens tiekimą ir nuotekų surinkimą) infrastruktūros investicijų pasiūlą bei paklausą, įvertinti rinkos ir investicijų nepakankamumo (skirtumas tarp pasiūlos ir paklausos) priežastis, pateikti rekomendacijas dėl tolesnio sektoriaus finansavimo būdo, įvertinti finansinių priemonių kūrimo galimybes, išanalizuoti siūlomo finansinio produkto ir finansavimo struktūros atitiktį valstybės pagalbos taisyklėms bei pasiūlyti galutinę finansinės priemonės investavimo strategiją.

I-oji ataskaitos dalis buvo patvirtinta 2015 m. rugsėjo 7 d.

II-oji ataskaitos dalis buvo patvirtinta 2015 m. lapkričio 24 d.

Galutinė ataskaita Finansų ministerijos įsteigtam tarpinstituciniam priežiūros komitetui pateikta 2016 m. vasario mėn.

Ex ante ataskaita atnaujinta 2018 m. birželio – lapkričio mėn.

IŠVADOS

Atlikus viešosios infrastruktūros paklausos analizę nustatyta, kad:

- Investicijų poreikis įvertintas ne visuose strateginiuose dokumentuose arba nepakankamai įvertintas, kadangi trūksta detalesnio poreikio pagrindimo bei sąsajos su teikiamų viešųjų paslaugų gerinimo įtaka savikainai, paslaugų teikimo ilgalaikiu tvarumu, sektoriaus tolygia plėtra. Taip pat, nustatant siekiamus tikslus, dažnai apsiribojama tik tam tikrų sektorinių ar tematinių tikslų pasiekimo atskirų rodiklių įvardijimu – nėra visapusiško investicijų poreikio ir pasekmių vertinimo. Šių rodiklių pasiekimas priklauso ne tik nuo investicijų į infrastruktūrą dydžio, bet ir nuo sektoriaus valdymo modelio, jo reglamentavimo, reguliavimo, taip pat nuo paramos gavėjo finansinio ir vadybinio pajėgumo. Investicijų ir jų numatomų šaltinių sąsaja su tematiniais tikslais ir investiciniais prioritetais atvaizduojama tik Veiksmų programoje, tuo tarpu visi kiti strateginiai dokumentai tarpusavio sąsajos neturi – nėra tarpsektorinio koordinavimo ir planavimo. Investicijų paklausą nulemia potencialios galimybės gauti ESI fondų paramą, kuri Veiksmų programoje yra paskirstyta tarp priemonių ir asignavimų valdytojų. Todėl reali paklausa gali būti apie 1,5-2 kartus mažesnė nei nurodoma ataskaitoje. Kai kurie projektų vykdytojai akcentuoja, kad jeigu finansavimas ESI fondų lėšomis nebūtų suteikiamas, jie atsisakytų inicijuojamų projektų įgyvendinimo. Ateityje labai svarbu sistemingai rinkti duomenis apie sektoriaus infrastruktūros būklę ir investavimo veiklas.
- Viešosios infrastruktūros tinkamai būklei palaikyti ir jos nusidėvėjimui atstatyti, taip pat infrastruktūrai plėtoti pajungiant naujus vartotojus reikalingos nuolatinės lėšos. Paslaugų kokybės pagerinimui, aplinkosauginių reikalavimų įgyvendinimui bei efektyvumo padidinimui taip pat reikalingos didžiulės papildomos lėšos. Tačiau įmonės yra nepajėgios savarankiškai finansuoti šios infrastruktūros modernizavimo bei plėtros. Taip pat įžvelgta, jog iš ESI fondų subsidijų forma skirtų lėšų įgytam turtui nėra kaupiamas nusidėvėjimas – jis neįskaičiuojamas į tarifus, todėl tai ateityje gali pareikalauti dar ženklesnių investicijų į turto atstatymą.
- Nustatytas investicijų trūkumas (pasiūlos-paklausos skirtumas) vandentvarkos sektoriuje siekia >3,5 mlrd. eurų. Vandentvarkos sektoriuje yra pastovi paslaugų paklausa, o didžioji pajamų dalis gaunama iš tiesioginių vartotojų.

Sektoriuje dominuoja finansavimas subsidijų forma. 2014–2020 m. ESI fondų lėšomis siūloma išbandyti finansinės priemonės modelį vandentvarkos sektoriuje, palaipsniui pereinant nuo finansavimo subsidijomis prie tvaresnių finansavimo modelių, pirmiausia finansuojant geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų surinkimo tinklų plėtros ir rekonstrukcijos projektus. Komeraciniai investuotojai šiame sektoriuje investuoja gana vangiai dėl mažo projektų ir vandenų įmonių pelningumo, ilgo projektų atsipirkimo laiko. Galimybes skolintis iš komercinių investuotojų taip pat riboja užstato reikalavimas.

Žemiau pateiktas apibendrintas investicijų gyvybingumo ir nepakankamumo pagal atskirus investicijų tipus ir duomenis vertinimas.

Lentelė 1. Investicijų gyvybingumo ir finansavimo trūkumo vertinimo suvestinė, mln. Eur.

Investicijų tipas	Pagrindinis pajamų šaltinis	Galimybės pritraukti privačius finansavimo šaltinius	Projektų skaičius ir replikavimo galimybės	Bendras investicijų gyvybingumo potencialas	Paklausa	Pasiūla	Bendras investicijų trūkumas ¹	Investicijų trūkumas, kurį galėtų padengti FP
Geriamojo vandens	Abonentų ir vartotojų lėšos, sutaupymai	vidutinės	didelės	Vidutinis	1586,37	129,87	1456,5	
Nuotekų	Abonentų ir vartotojų lėšos, sutaupymai	mažos	didelės	Vidutinis	2147,43	186	1961,43	
Paviršinio vandens	Abonentų lėšos, savivaldybių biudžetų lėšos	mažos	vidutinės	Mažas	234,26	86,27	147,99	
Vandentvarkos VISO					3968,06	402,16	3565,92	30-100

- Apklausos metu komerciniai investuotojai (bankai) išskyrė penkias pagrindines priežastis, dėl kurių dažniausiai yra nesuteikiama paskola viešiesiems subjektams (išvardinta nuo dažniausiai pasitaikančių iki rečiau pasitaikančių priežasčių): 1) įmonė turi per didelius įsipareigojimus (dirba nuostolingai, nuolat didėja jos įsipareigojimai, ji negeneruoja pakankamo pinigų srauto įsipareigojimams aptarnauti); 2) įmonė turėjo mokumo problemų (pradelsti atsiskaitymai, bloga kreditavimo istorija, nepagrįstas planuojamas projekto atsipirkimas); 3) įmonė nepagrindžia prašomo finansavimo poreikio (be to, prognozuojamas pinigų srautas paskolai aptarnauti yra nepakankamas); 4) neaiškūs projektų pajamų (sutaupymų) ir paskolų aptarnavimo šaltiniai; 5) projektų rizika vertinama kaip aukšta arba per ilgas projektų atsipirkimo laikotarpis.
- Ataskaitoje, sektoriaus vertinimo skyriaus pabaigoje, pateikiami kiti galimi valstybės intervencijų būdai², skirti rinkos nepakankamumo ir neoptimalių investavimo situacijų sprendimui, kurie pagerintų FP taikymo galimybes bei prisidėtų prie gyvybingų projektų didinimo.

Kiekybinės ir kokybinės analizės rezultatai, siūloma investavimo strategija

Žemiau pateiktos apibendrintos išvados dėl siūlomų finansinių produktų vandentvarkos sektoriui ir dėl siūlomos investavimo strategijos.

- Atlikus kokybinę analizę buvo nustatyta, kad daugiausia balų pagal kokybės kriterijus surinkęs finansavimo būdas – tiesioginė paskola, antroje vietoje – negrąžinamoji subsidija.

¹ Bendras investicijų trūkumas yra skirtumas tarp pasiūlos ir paklausos reikšmių.

² Taip pat pateikiami ir valstybės intervenciją mažinantys būdai pvz., pasiūlymai skatinantys didesnę konkurenciją, kurie priskiriami prie siūlomų valstybės intervencijų, kurių tikslas mažinti viešojo sektoriaus paslaugų apimtį ten kur jas galėtų teikti privatus sektorius ir būtų užtikrinama didesnė konkurencija.

- Atlikus kiekybinę analizę nustatyta, kad iki tinkamumo finansuoti laikotarpio pabaigos (2023-12-31) tiek įgyvendinant finansinę priemonę, tiek negrąžinamąją subsidiją, ESI fondų lėšomis būtų pasiekti labai panašūs rezultatų rodikliai, tačiau po tinkamumo finansuoti laikotarpio pabaigos rezultatai ženkliai skirtųsi, kadangi reinvestuojant į finansinę priemonę grįžusias lėšas, iki 2031-12-31 galutinius naudos gavėjus iš viso pasiektų iki 40 mln. eurų suma ir atitinkamai didesnis nutiestų/renovuotų tinklų skaičius. Toliau reinvestuojant grįžusias lėšas finansinės priemonės gyvybingumo laikotarpis būtų ilgas ir naudos gavėjus pasiekianti lėšų suma ilgainiui toliau augtų. Tuo tarpu visos negrąžinamosios subsidijos lėšos būtų panaudotos iki tinkamumo laikotarpio pabaigos, šios lėšos negalėtų būti reinvestuojamos ir toliau naudojamos.
- Skirtingai nei teikiant subsidijas, tinklų plėtrą ar rekonstrukciją finansuojant finansinėmis priemonėmis investicijų suma gali būti įtraukiama į sąnaudas, nuo kurių priklauso tarifas vartotojams. **Svarbu pažymėti, kad, nors projektas apima tik darbus konkrečiame tinklų ruože, prie kurio prisijungęs ribotas vartotojų skaičius, projekto sąnaudos yra paskirstomos visiems to projekto vykdytojo vartotojams keliant tarifą.** Atitinkamai, dėl tokio tarifo padidinimo padidėjusi įmonės pajamų dalis (iš visų vartotojų) yra tiesiogiai susijusi su projektu ir turėtų būti vertinama kaip projekto pajamos skaičiuojant konkretaus projekto finansinį gyvybingumą ir atsiperkamumą. Esant tokiai skaičiavimo metodikai, sektoriuje tikėtinas finansiškai gyvybingų projektų potencialas.
- Atsižvelgiant į tai, kad sektorius ilgus metus buvo finansuojamas teikiant negrąžinamąsias subsidijas, dalis vandentvarkos įmonių dirba nepelningai, o ženklus tarifų didinimas, kuris daugeliu atveju būtinas siekiant grąžinti paskolą, turėtų neigiamą poveikį vartotojams, ypač regionuose, kur gyventojų pajamos nedidelės, tinklų plėtros srityje, kuri išskiriama kaip strateginis prioritetasis, rekomenduojama finansinės priemonės lėšas derinti su subsidija. Siekiant didesnio lėšų panaudojimo efektyvumo ir užtikrinant „vieno langelio“ principą bei palapsninį perėjimą prie sektoriaus finansavimo tik finansinių priemonių lėšomis, rekomenduojama FP derinti su grąžinamąja subsidija, kai subsidijos dalis neviršija 50 proc. tinkamų finansuoti projekto išlaidų.
- Atsižvelgiant į trumpą finansinei priemonei įgyvendinti likusį laikotarpį ir skirtingų finansavimo mechanizmų sudėtingumą, finansinių tarpininkų atrankos iššūkius bei valstybės pagalbos derinimo aspektus, **rekomenduojama įgyvendinti finansinę priemonę, kai fondų fondas nesteigiamas, o paskolos galutiniams naudos gavėjams teikiamos tiesiogiai finansinės priemonės valdytojo be finansinių tarpininkų.** Finansinei priemonei duodant teigiamų rezultatų, ateityje (tikėtina, 2021-26 m. ESI fondų finansinėje perspektyvoje, arba teikiant finansavimą iš kitų lėšų), svarstytinasis finansinių tarpininkų įtraukimas.
- Investavimo strategijoje buvo identifikuoti vandentvarkos fondo (finansinės priemonės) galutiniai naudos gavėjai – licencijuotos vandens tiekimo ir nuotekų ir(ar) paviršinių nuotekų tvarkymo įmonės. Vadovaujantis Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymo 19 str. nuostatomis, ESI fondų lėšos geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros plėtrai ir renovacijai gali būti skiriamos regioniniams viešiesiems geriamojo vandens tiekėjams ir viešiesiems geriamojo vandens tiekėjams ir nuotekų tvarkytojams.

- Finansinės priemonės įgyvendinimas prisidėtų prie nacionalinių strateginių tikslų vandentvarkos sektoriuje pasiekimo, visų pirma, sektoriaus strateginiuose dokumentuose ir Veiksmų programoje nustatytų rodiklių pasiekimo.

IŽANGA

Vadovaujantis Bendrųjų nuostatų reglamento 37 straipsnio 1 dalimi, ESI fondų lėšos gali būti naudojamos finansinėms priemonėms [...] remti tam, kad būtų prisidėta siekiant konkrečių veiksmų programos prioriteto tikslų, įskaitant atvejus, kai finansinės priemonės įgyvendinamos per fondų fondus. Finansinės priemonės įgyvendinamos tam, kad būtų remiamos investicijos, kurios yra finansiškai gyvybingos ir kurioms neteikiamas pakankamas finansavimas iš rinkos šaltinių [...].

Pažymėtina, kad aplinkos išlaikymas ir apsauga, ir išteklių naudojimo veiksmingumo skatinimas yra vienas iš 11 teminių tikslų, kurie gali būti remiami ESI fondų lėšomis.

Europos Komisijos tarnybų pozicijoje dėl 2014–2020 m. Lietuvos partnerystės sutarties ir veiksmų programos rengimo (skelbiama http://ec.europa.eu/regional_policy/what/future/pdf/partnership/lt_position_paper_lt.pdf) pažymėta, jog siekiant efektyvinti viešosios politikos finansavimą bei padėti valstybėms narėms kovoti su ilgalaikiais išbandymais ir didinti ilgalaikį politikos poveikį, ESI fondų investicijoms tikslinga taikyti finansines priemones, kadangi jos sudaro lankstesnio ir tvaresnio finansavimo galimybes pritraukiant privataus sektoriaus investuotojus, darančius didelį poveikį valstybės ištekliams, bei sudarant geresnes finansavimo galimybes galutiniams naudos gavėjams. Valstybės narės raginamos plačiau naudoti finansines priemones tuose sektoriuose, kuriuose jos labiausiai tinka ir kuriuose, atlikus išankstinį vertinimą, nustatytas rinkos nepakankamumas arba nepakankamai optimali investavimo situacija.

2013 m. Europos Komisijos Žaliojoje knygoje dėl ilgalaikio Europos ekonomikos finansavimo³ ir Investicijų plane Europai⁴ buvo išskirti strateginiai tikslai užtikrinti pažangų, tvarų ir integracinį ES ekonomikos augimą, prisidėti prie darbo vietų kūrimo, konkurencingumo didinimo ir sustiprinti žmogiškojo kapitalo, gamybos pajėgumų, žinių ir fizinės infrastruktūros aspektą ir numatyta, kad šiems tikslams pasiekti yra būtinos ilgalaikės investicijos, sutelkiančios viešuosius ir privačius finansavimo šaltinius. Šiuose strateginiuose dokumentuose identifikuota, kad daug veiksmingesnis viešųjų išteklių panaudojimo būdas - užuot teikus tradicines dotacijas naudotis tokiomis finansinėmis priemonėmis kaip paskolos, kapitalo investicijos ir garantijos, kurios, kartu su ištekliais, pritrauktas iš kitų finansuotojų ir naudos gavėjų, gali ženkliai padidinti investicijų į realiąją ekonomiką apimtį.

Vadovaujantis Bendrųjų nuostatų reglamento 37 straipsnio 2 dalimi, finansinių priemonių finansavimas grindžiamas ex ante vertinimu, kurį atliekant turi būti nustatyti rinkos trūkumai arba beveik optimalios investavimo situacijos, apskaičiuotas viešųjų investicijų poreikių mastas ir apimtys, įvertintas poreikis finansuoti reikiamas investicijas taikant subsidijas bei galimybes finansuoti jas turimomis rinkos finansinėmis priemonėmis.

³ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A52013DC0150>

⁴ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:52014DC0903&from=EN>

Nustačius poreikį steigti papildomas finansines priemones, turi būti pasiūlyti finansuotinių finansinių priemonių tipai, jų valdymo struktūra, investavimo strategija.

Atsižvelgdama į aukščiau išdėstytą teisinį pagrindą ir vykdydama ESI fondų vadovaujančiosios institucijos funkcijas bei siekdama užtikrinti efektyvų lėšų panaudojimą, Finansų ministerija 2014 m. balandžio 10 dienos raštu Nr. (24.39)-6K-1403042 inicijavo Viešosios infrastruktūros vertinimą (apimantį vandentvarkos sektorių). Viešosios infrastruktūros vertinimo metu buvo detalčiai išnagrinėtos finansinių priemonių taikymo galimybės viešosios infrastruktūros projektų finansavimui, atsižvelgiant į ministerijų Veiksmų programoje identifikuotas potencialias finansinių priemonių taikymo sritis.

Viešosios infrastruktūros vertinimui atlikti Finansų ministerija pasitelkė CPVA ir VIPA. VIPA atliko finansų rinkos trūkumo analizę, apklausiant finansų įstaigas ir nustatant finansavimo pasiūlą. CPVA atlikto duomenų apie numatomas investicijas 2014–2020 m. rinkimą ir analizę naudojant jau turimas studijas ir vertinimus bei papildomai apklausiant ministerijų atstovus. Iš CPVA surinktos investicijų paklausos ir VIPA surinktos investicijų pasiūlos duomenų buvo apskaičiuotas investicijų trūkumas kiekvienam viešosios infrastruktūros sektoriui ir infrastruktūros tipui. Nustačius investicijų trūkumą buvo nagrinėjamos rinkos nepakankamumo ir neoptimalių investavimų situacijų priežastys, kurių pagrindu buvo formuojamos rekomendacijos dėl finansinių priemonių įgyvendinimo galimybių.

Paklausos analizės metu buvo nagrinėjamas sektoriaus strateginis kontekstas apžvelgiant Lietuvos ir ES ilgalaikių ir vidutinės trukmės strateginių dokumentų nuostatas, atlikta sektoriaus infrastruktūros objektų ir jų valdytojų apžvalga, nagrinėta viešųjų paslaugų rinka. Apskaičiuota investicijų paklausos reikšmė sektoriaus skirtingiems infrastruktūros tipams, orientuojantis į siektinas strateginių tikslų rodiklių reikšmes. Investicijų paklausos duomenys buvo renkami iš įvairių šaltinių: apklausiant ministerijas, renkama informacija iš atliktų studijų ir ataskaitų, vertinami praeities investicijų istoriniai duomenys bei apskaičiuojami pagal reikiamos sukurti infrastruktūros matavimo vienetus. Atkreiptinas dėmesys, kad patikimų duomenų apie infrastruktūros būklę, planuojamas investicijas ir jų vykdytojus nepakanka arba jie nėra sistemiškai kaupiami ir prieinami. Todėl paklausos duomenys buvo surinkti iš įvairių šaltinių bei patikslinti skaičiavimais, kad būtų įvertinta, kiek kiekvienam sektoriui preliminariai reikėtų lėšų ilgalaikiams strateginiams tikslams, numatytiems NPP ir VP, pasiekti iki 2023 m.

Pasiūlos, t. y., finansavimo šaltinių analizė, buvo atlikta taikant įvairius finansavimo šaltinių analizės būdus: renkama informacija iš ataskaitų ir prieinamų duomenų, atliekamos apklausos bei susitikimai (interviu). Finansavimo šaltinių analizė susideda iš kelių dalių: komercinių bankų finansavimo, tarptautinių finansų institucijų finansavimo, ESI fondų finansavimo, bei kitų lėšų, kurios apima įvairias ES, nacionalines paramos programas, taip pat valstybės biudžeto lėšas. Vertinant komercinių bankų teiktiną finansavimą buvo nagrinėjamos tik valstybės ir savivaldybių valdomos įstaigos (bankų portfelyje grupuojama kaip viešasis sektorius). Tarptautinių finansų institucijų finansavimas buvo analizuojamas per praeities duomenų prizmę, taip pat atkreiptas dėmesys į šių institucijų patvirtintas skolinimo gaires bei strategijas, kadangi kiekviena iš šių institucijų turi savo specifinę nišą rinkoje. Vertinant ESI fondų finansavimą pirminiame etape buvo vadovujamasi ministerijų planais paskirstyti asignavimus pagal sritis ir veiklas, kadangi dar nebuvo patvirtinta teisinė bazė, įtvirtinanti lėšų paskirstymą. 2018 m. peržiūrint analizę buvo įvertinti faktiniai 2014–2020 m.

laikotarpio ESI fondų paskirstymo asignavimų valdytojams ir(ar) sektoriams duomenys. Analizėje taip pat aptartos įvairios ES ir nacionalinio lygmens programos.

Iš atliktos paklausos ir pasiūlos analizės rezultatų buvo apskaičiuotas investicijų pasiūlos ir paklausos skirtumas – bendras investicijų trūkumas. Nustačius bendrą investicijų trūkumą buvo nagrinėjamos to trūkumo susidarymo priežastys, kylančios iš rinkos nepakankamumo. **Rinkos nepakankamumas** pasireiškia rinkos nefunkcionavimo aspektais, kurie lemia neefektyvų išteklių paskirstymą ir tam tikrų prekių ar paslaugų perprodukciją arba trūkumą. **Remiantis rinkos nepakankamumą analize nustatoma, ar yra pagrindas valstybės intervencijai siekiant ekonominio efektyvumo.** Valstybės intervencija nustatoma kaip reikalinga, jeigu pasireiškia bent viena neefektyviai veikiančios rinkos problema:

- Netobula konkurencija, kai pavieniai rinkos dalyviai gali daryti įtaką kainoms ir turi nevienodą rinkos galią, monopolinę galią, nustatyti kainas turinčių tiekėjų atsiradimas rinkoje;
- Nepilna rinka, kuri neteikia tokių paslaugų, už kurias vartotojai pasiruošę sumokėti visą jų gamybos kainą;
- Su viešosiomis gėrybėmis siejamas poveikis, kuris pasireiškia tuo, kad viešąsias gėrybes sukūrus jas gali naudoti visi, neįmanoma šios teisės riboti ar atsisakyti, todėl laisvos rinkos sąlygomis jų visuomenei trūks arba nebus visai kuriama;
- Ekonominiai išoriniai veiksniai, kurių rinkos dalyviai negali išspręsti vidinėmis priemonėmis dėl nepakankamų nuosavybės teisių, pvz., šiltnamio efektą sukeliančių dujų išmetimas, užterštos teritorijos miesto centre.
- Netobula informacija (asimetriška) vartotojams apie paslaugų ir prekių kokybę ir kainas, taip pat netobula informacija tiekėjams apie pagrindines vartotojo savybes (mokumą ir kt.). Netobula informacija apima ir ateities tendencijų žinojimą, galimybes apsidrausti priimant sprendimus neapibrėžtumo sąlygomis.

Jeigu yra nustatytas bendras investicijų trūkumas (teigiamas pasiūlos-paklausos skirtumas) bei pasireiškia bent viena neefektyviai veikiančios rinkos problema, daroma prielaida, kad rinkoje gali pasireikšti neoptimalios investavimo situacijos⁵ t. y., toje rinkoje vykdoma investicinė veikla yra nepakankama. Neoptimalios investavimo situacijos yra tam tikras specifinis rinkos problemos tipas, kuriam spęsti labiausiai tinka FP. **Neoptimalių investavimo situacijų vien tik rinkos pajėgumais pašalinti nėra įmanoma** dėl šių priežasčių:

- Bankų politika nefinansuoja tokių sektorių;
- Trūksta kredito istorijos;
- Trūksta užstato;
- Riboti finansinių tarpininkų rizikos valdymo pajėgumai;
- Nėra patirties regioninėse rinkose ar FP veikloje ir pan.
- Ir kitos priežastys (pvz., per ilgas atsipirkimo laikotarpis, per mažas pelningumas ir pan.).

⁵ Neoptimalios investavimo situacijos yra taip pat viena iš rinkos nepakankamumo problemų, kuri šioje analizėje nagrinėjama atskirai, kadangi jai pasireiškus viena iš labiausiai tinkamų valstybės intervencijos formų būtų finansinės priemonės kūrimas.

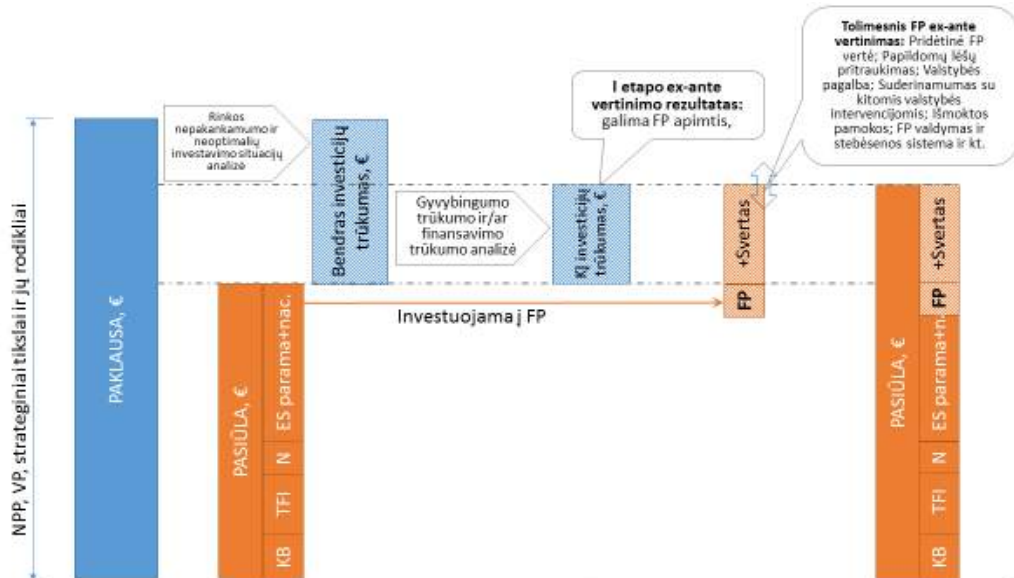
Išnagrinėti rinkos nepakankamumai ir pasireiškiančios neoptimalios investavimo situacijos yra prielaidos nustatyti poreikį rėmimui (valstybės intervencijai). Kaip minėta aukščiau, neoptimalioms investavimo situacijoms spręsti labiausiai tinka FP.

Pasireiškusio rinkos nepakankamumo ir neoptimalios investavimo situacijos kiekybiniu įvertinimu nustatomos investicijų trūkumo ribos (toliau – **Investicijų trūkumas, kuris gali būti padengtas įgyvendinant FP**). Tai atliekama nagrinėjant:

1. Gyvybingumo trūkumą – tuo atveju, kai projekto (grupės projektų) verslo planas demonstruoja grąžą, kuri yra žemesnė nei rinkos lygmuo. Projektas ar projektų portfelis yra mažiau pelningas, kuomet jis suvokiamas kaip pernelyg rizikingas ar negeneruojantis pakankamos grąžos (pvz., jo įgyvendinimo vieta yra nepakankamai išvystytoje teritorijoje). Grąža yra lyginama su teisingai apskaičiuota finansine grąžos norma (FRR) ir neturėtų būti lyginama dėl prastai struktūrizuotų pagrindinių investicijų. Faktiškai gyvybingumo trūkumas gali pasireikšti tuose sektoriuose, kur projektinis finansavimas yra labiausiai paplitusi finansinė struktūra (pvz., energijos, transporto, urbanistinės plėtros), bet taip pat ir vyrauja kapitalo investicijos (pvz., investicijos į MVĮ ir naujai steigiamas įmones).
2. Finansavimo trūkumą – tuo atveju, kai tam tikrame sektoriuje ar bendrai ekonomikoje yra įrodymų dėl nepatenkinto finansavimo poreikio. Finansavimo trūkumas pasireiškia ypač MVĮ ir vidutinės kapitalizacijos įmonių finansavime bei krizinėse situacijose. Finansavimo trūkumas gali pasireikšti kaip tam tikro finansinio produkto trūkumas, kaip nuosavo kapitalo trūkumas rizikos finansavimui arba kaip bendras galimybių gauti finansavimą trūkumas.
3. Abu aukščiau nurodytus trūkumus kartu.

Išanalizavus rinkos situaciją ir nustačius pagrįstus įrodymus, kad rinkos finansavimas nepakankamas, arba sektoriuje nustačius neoptimalią investavimo situaciją, įvertinus rinkos finansavimo pasiūlą ir paklausą, vertinamos finansavimo įgyvendinant FP galimybės (atsižvelgiant į Bendrojo reglamento 37 str. 1 punkto nuostatas, kad finansinėmis priemonėmis remiamos investicijos turėtų būti finansiškai gyvybingos).

Aukščiau aprašyta vertinimo eiga iliustruota žemiau pateiktame paveiksle

Paveikslas 1. Ex-ante vertinimo eigą iliustruojanti schema

Siekdama išspręsti rinkos nepakankamumo problemas, valstybė gali numatyti ir kitas valstybės intervencijos formas, kurios būtų nukreiptos į efektyvesnį rinkos veikimą ir tuo pačiu sudarytų didesnes galimybes įgyvendinti FP. Vertinamo sektoriaus skyriaus pabaigoje yra pateikiamos ir kitos galimos valstybės intervencijos. FP ex ante vertinimo metodika nereikalauja atlikti kitų galimų valstybės intervencijų formų apžvalgos. Tai įtraukta papildomai, atžvelgiant į Finansų ministerijos prašymą, kad ataskaita pateiktų apžvalgą atskiruose sektoriuose dėl kitų galimų valstybės intervencijų, kurios prisidėtų prie FP taikymo aplinkos gerinimo, kuri šiuo metu nėra pakankama FP įgyvendinimui. Taigi ataskaitoje yra pateikiamos ir kitos galimos valstybės intervencijos, kurios yra nukreiptos į efektyvesnį rinkos funkcionavimą ir tuo pačiu sudarančios didesnes galimybes FP taikymui. Siekdama ekonominio efektyvumo ir socialinio teisingumo, valstybė gali naudoti keturis pagrindinius intervencijos į laisvą rinką tipus:

- Reguliavimą – taisyklių nustatymą, kuris paprastai nustato paslaugų teikimo ar vartojimo kiekybinius ar kokybinius reikalavimus.
- Finansavimą – subsidijas (ar mokesčius), taikomas prekių ar paslaugų kainoms, didinančias ar mažinančias asmens pajamas ir prekių ar paslaugų vartojimo ar ekonominės veiklos galimybes.
- Gamybą, kai valstybė pati imasi veiklos užtikrinti trūkstamą paslaugų ar prekių pasiūlą.
- Pajamų palaikymą, kuris skirtas užtikrinti asmeniui pragyvenimo šaltinį arba suteikti galimybę vartoti tam tikras paslaugas.

Galimų valstybės intervencijų apžvalga, kuri gerintų rinkos veikimą ir tuo pačiu didintų FP taikymo galimybes, pateikiama atsižvelgiant į aukščiau išvardintus keturis pagrindinius intervencijų tipus, tačiau jų įgyvendinimo galimybės šioje ataskaitoje nevertinamos, taip pat nevertinama ir šių intervencijų atitiktis valstybės pagalbos taisyklėms ar galimos įtakos mastas FP veikimui. Kaip minėta aukščiau, tai nėra šio vertinimo paskirtis ir objektas. Pateikta apžvalga yra informacinio pobūdžio suteikti galimybę apsvaistyti tokių priemonių taikymo būtinumą ir naudą, kurios galėtų prisidėti prie rinkos efektyvesnio funkcionavimo, didesnio projektų gyvybingumo ir tuo pačiu platesnių galimybių taikyti FP, kurie padėtų pašalinti

finansavimo trūkumą. Todėl ateityje būtų tikslinga atlikti gilesnį tyrimą šioje srityje, kuris galėtų įvertinti valstybės intervencijų poveikį FP ir finansinių produktų taikymui atskiruose sektoriuose (rinkose).

Ten, kur nenustatomas rinkos nepakankamumas, pasireiškiantis dėl neoptimalių investavimo situacijų, išvados dėl valstybės intervencijos pateikiamos atsižvelgiant į aukščiau išvardintus keturis pagrindinius tipus, tačiau jų įgyvendinimas šioje ataskaitoje nevertinamas, taip pat nevertinama ir šių intervencijų atitiktis valstybės pagalbos taisyklėms. Šio vertinimo metu buvo vadovaujama EK užsakymu parengta ex-ante vertinimo metodika, kurią parengė PwC (skelbiama http://ec.europa.eu/regional_policy/thefunds/fin_inst/index_en.cfm).

**RINKOS NEPAKANKAMUMO IR NEOPTIMALIŲ
INVESTAVIMO SITUACIJŲ ANALIZĖ
VANDENTVARKOS SEKTORIJE**

1 SEKTORIAUS STRATEGINIO KONTEKSTO APŽVALGA

Pagrindinis vandentvarkos sektoriaus siekis - užtikrinti kiekvieno asmens teisę gauti geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugas, kurios turi būti įperkamos, kokybiškos, teikiamos nuolat ir nepertraukiamai, ir kartu užtikrinti racionalų vandens išteklių naudojimą bei vandens ekosistemų apsaugą.

1.1. Lietuvos ilgalaikių strateginių dokumentų nuostatos ir tikslai

LIETUVOS PAŽANGOS STRATEGIJA „LIETUVA 2030“

Strategijoje su vandentvarkos sektoriumi susiję tai, kad numatyta, jog siekiant pokyčių strategijoje išskirtose pagrindinėse pažangos srityse, turi būti svarbu išsaugoti aplinką, išmintingai naudoti išteklius.

Kuriant SUMANIĄ VISUOMENĘ numatyta esminė pokyčių iniciatyva:

Besimokanti visuomenė: Ugdyti visuomenės ekologinę savimonę, skatinti darnų vartojimą ir atsakingą požiūrį į ūkio plėtrą.

Kuriant SUMANIĄ EKONOMIKĄ strategijoje akcentuojama, kad: „Negalime pamiršti ir mus supančios aplinkos, kuri yra pridėtinės vertės, stabilumo ir ilgalaikės pažangos pagrindas. Turime plėtoti technologijas, kurios darytų kuo mažesnę neigiamą poveikį aplinkai ir užtikrintų darnų išteklių tausojančią augimą.“

NACIONALINĖ APLINKOS APSAUGOS STRATEGIJA (Patvirtinta LR Seimo nutarimu, 2015 m. balandžio 16 d. Nr. XII-1626)

Strategijoje vandens sektoriuje numatoma, kad įgyvendinant **Aplinkos kokybės gerinimo** prioritetą: „**2020-2030 metų laikotarpiu** bus siekiama, kad Lietuvos aplinkos būklė atitiktų nustatytas aplinkos kokybės normas visoje šalies teritorijoje. Didelis dėmesys bus skiriamas vidaus paviršinių vandens telkinių, Kuršių marių, Baltijos jūros ekologinės ir cheminės būklės gerinimui, aplinkos oro taršos mažinimui ir kokybės gerinimui, triukšmo lygio mažinimui, darniam urbanizuotų teritorijų vystymuisi“.

Aplinkos sektoriaus ilgalaikė vizija: aplinka Lietuvoje **2050 metais** – švari, sveika ir saugi.

Strategijoje numatoma, kad turi būti: „Pasiekta ir išlaikoma aplinkos būklė, atitinkanti aplinkos kokybės normas ir tarptautinius bei ES įsipareigojimus, aplinkos tarša nekelia pavojaus žmonių sveikatai ir aplinkai visoje šalies teritorijoje. Išlaikoma gera Lietuvos geologinė aplinkos kokybė. Požeminio vandens, vidaus paviršinių vandens telkinių, Kuršių marių ir Baltijos jūros būklė yra gera, pasklidoji ir sutelktoji tarša minimizuota. Lietuvos gyventojai aprūpinami geros kokybės geriamuoju vandeniu ir yra užtikrinamas tinkamas nuotekų surinkimas ir tvarkymas“.

Esminės politikos įgyvendinimo kryptys ir iniciatyvos vandens sektoriuje:

- Aplinkos teršimo paviršinėmis (lietaus) nuotekomis mažinimas. Apsaugoti urbanizuotas teritorijas nuo perteklinio vandens keliamos rizikos ir užkirsti kelią teršalų patekimui į paviršinius vandens telkinius.
- Aplinkos apsauga nuo išleidžiamų nuotekų žalingo poveikio. Ugdyti visuomenės sąmoningumą apie nuotekų poveikį vandens aplinkai, užtikrinti, kad visos

generuojamos nuotekos būtų surenkamos ir sutvarkomos pagal nustatytus reikalavimus, užtikrinti nuotekų tvarkymo infrastruktūros plėtrą ir modernizavimą efektyviai panaudojant ES finansines priemones.

- Požeminių vandenų apsauga nuo taršos. Užtikrinti, kad ateities kartos naudotų saugų geriamąjį vandenį. Siekti, kad požeminio vandens išteklių būtų ištirti, apibūtinoti, jų apsaugai numatytos ūkinę veiklą ribojančios apsaugos juostos. Didinti visuomenės sąmoningumą apie galimą neigiamą žmonių veiklos poveikį požeminio vandens būklei.
- Vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų kokybės gerinimas ir prieinamumo didinimas. Siekti, kad vartotojai ir abonentai optimaliomis sąlygomis ir kainomis gautų viešai tiekiamą geriamąjį vandenį ir nuotekų tvarkymo paslaugas arba turėtų galimybę individualiai apsirūpinti geriamuoju vandeniu ir nuotekų tvarkymo paslaugomis. Gerinti šių paslaugų kokybę ir didinti jų prieinamumą.

Strateginis tikslas – pasiekti, kad aplinka Lietuvoje būtų sveika, švari ir saugi, darniai tenkinanti visuomenės, aplinkosaugos ir ekonomikos poreikius. Šio tikslo įgyvendinimo stebėsenai atlikti nustatytas vertinimo kriterijus – **aplinkosaugos veiksmingumo indeksas***, kompleksiskai integruojantis atskirų aplinkosaugos sričių politikos veiksmingumo vertinimą (2014 m. aplinkos veiksmingumo indeksas – 49 vieta iš 178 valstybių, 61 balas iš 100; **2030 m. – 80 balų iš 100**).

*Aplinkosaugos veiksmingumo indeksas (angl. – *Environmental Performance Index*) – tai pasaulinis aplinkos vertinimas, pristatomas kasmet vykstančiame Pasaulio ekonomikos forume. Šis indeksas reitingo principu parodo, kaip gerai šalis vykdo aplinkosaugos politiką dviejose plačiose srityse: žmonių sveikatos apsaugoje nuo žalingo aplinkos poveikio ir ekosistemų apsaugos.

1.2. Vidutinės trukmės nacionalinių strateginių dokumentų ir programų tikslai

2014 – 2020 metų nacionalinės pažangos programa

Programoje su vandentvarkos sektoriumi susiję:

3 PRIORITETAS „Ekonominiam augimui palanki aplinka“

Siekiant užtikrinti tvarų ir neigiamo poveikio aplinkai nedarantį ekonominį augimą, būtina suderinti aplinkosaugos, ekonominės ir socialinės plėtros interesus. Darnus energetikos, gyvosios ir negyvosios gamtos išteklių naudojimas, aplinkos sektoriaus komunalinių paslaugų kokybės užtikrinimas, kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės išsaugojimas prisideda prie gyvenimo kokybės gerinimo ir verslo konkurencingumo didinimo.

3.3 tikslas. Skatinti darnų išteklių naudojimą, užtikrinti ekosistemų stabilumą

Siekiant sukurti sumanią ekonomiką, svarbi infrastruktūros plėtros ir darnaus vystymosi dėmė, užtikrinanti, kad ekonomikos plėtra ir modernizavimas neturėtų neigiamo poveikio aplinkai ir žmonių sveikatai. Siekiant racionaliai naudoti gamtos išteklius, numatyta tobulinti vandentvarkos, atliekų ir oro kokybės valdymo sistemas.

3.3.3 uždavinys. Tobulinti vandentvarkos, atliekų ir oro kokybės valdymo sistemas

Įgyvendinant šį uždavinį, siekiama užtikrinti, kad visos generuojamos nuotekos būtų surenkamos ir sutvarkomos taip, kad atitiktų nustatytus reikalavimus mažinti aplinkos taršą paviršinėmis (lietaus) nuotekomis, taip apsaugoti urbanizuotas teritorijas nuo perteklinio vandens keliamos rizikos ir užkirsti kelią teršalų patekimui į paviršinius vandens telkinius,

mažinti miestų oro taršą. Numatoma imtis priemonių, užtikrinančių, kad visi šalies gyventojai optimaliomis sąlygomis ir kainomis gautų saugos ir kokybės reikalavimus atitinkantį viešai tiekiamą geriamąjį vandenį ir nuotekų tvarkymo paslaugas arba galėtų patys apsirūpinti geriamuoju vandeniu ir nuotekų tvarkymo paslaugomis. Būtina gerinti šių paslaugų kokybę ir didinti jų prieinamumą.

Numatomos šios svarbiausios 3.3.3 uždavinio įgyvendinimo kryptys:

- geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros plėtra ir renovacija;
- paviršinių (lietaus) nuotekų tvarkymo ir gatvių valymo sistemų plėtra ir renovacija;
- vandentvarkos, atliekų ir aplinkos oro kokybės valdymo tobulinimas.

Lentelė 2. Programos prioritetų ir tikslų įgyvendinimui, programos 2 priede vandentvarkos sektoriui numatyti vertinimo kriterijai

Programos uždaviniai	Už vertinimo kriterijų pasiekimą atsakingos institucijos	Vertinimo kriterijaus pavadinimas	Matavimo vienetai	Pradinė situacijos reikšmė	Galutinis 2020 metų tikslas	Duomenų šaltinis
3.3.3. Tobulinti vandentvarkos, atliekų ir oro kokybės valdymo sistemas	Aplinkos ministerija, Ūkio ministerija	Būstų, prijungtų prie geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sistemos, dalis	procentai	81/79	83/81	Lietuvos statistikos departamentas (būstų surašymo duomenys)
		Geriamojo vandens nuostoliai tinkluose	procentai	30 (2011)	25	Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija

GERIAMOJO VANDENS TIEKIMO IR NUOTEKŲ TVARKYMO 2008–2015 METŲ PLĖTROS STRATEGIJA

Vandentvarkos sektoriaus tikslų įgyvendinimui patvirtinta Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo 2008–2015 m. plėtros strategija (toliau – Strategija). Strategijoje įvardyti tikslai aiškiai nubrėžia sektoriaus raidos kryptis ir uždavinius:

- sudaryti palankias sąlygas didinti geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų prieinamumą bei gerinti jų kokybę;
- siekti apsaugoti aplinką nuo žalingo išleidžiamų nuotekų poveikio.

Šių tikslų įgyvendinimui Strategijoje nustatytos šios rodiklių reikšmės:

- geriamojo vandens ir nuotekų tvarkymo paslaugų prieinamumas – ne mažiau kaip 95 proc. Lietuvos gyventojų;
- 100 proc. geriamojo vandens kokybės atitiktis saugos ir kokybės reikalavimams;
- 100 proc. surenkamų nuotekų išvalymas iki nustatytų normų.

VANDENŲ SRITIES PLĖTROS 2017–2023 METŲ PROGRAMA⁶

⁶ <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/78e05820eea211e692c5977c7316c9b5>

Vandenių srities plėtros 2017–2023 metų programa (toliau – 2017–2023 programa), patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2017 m. vasario 1 d. nutarimu Nr. 88, yra vidutinės trukmės strateginis dokumentas, prisidedantis prie Nacionalinės aplinkos apsaugos strategijos, 2014–2020 n. Nacionalinės pažangos programos ir Nacionalinės darnaus vystymosi strategijos įgyvendinimo. Joje įvertinta esama situacija bei nustatyti sektoriaus plėtros kryptys, tikslai ir uždaviniai.

Ketvirtasis programos tikslas – aprūpinti šalies gyventojus kokybiškais viešosiomis geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugomis ir mažinti aplinkos taršą nuotekomis.

Pirmasis ketvirtojo tikslo uždavinys – **plėtoti ir renovuoti geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų surinkimo infrastruktūrą**. Programoje numatyta, kad, siekiant šio uždavinio, ES investicijų, skirtų vandentvarkos sektoriui, prioritetą teikiamas mažosios gyvenvietėms, turinčioms nuo 200 iki 2000 gyventojų, tačiau ES lėšas taip pat numatoma investuoti į paslaugų plėtrą ir didesnėse gyvenvietėse (2018 m. planuojamas 2017-2023 programos pakeitimas, kuriuo prioritetą numatoma teikti ir gyvenvietėms, kuriose gyventojų skaičius viršija 2000).

Programos priede numatyta, kad pagal šį uždavinį iki 2021 m. turėtų būti renovuota 300 km. vandens tiekimo ir nuotekų surinkimo tinklų, o iki 2023 m. – 680 km.

VEIKSMŲ PROGRAMA

Veiksmų programa buvo patvirtinta Europos Komisijos 2014 m. rugsėjo 8 d. Investicijos į vandentvarką remiamos pagal VP 5-ojo prioriteto „Prisitaikymo prie klimato kaitos, rizikos prevencijos ir administravimo skatinimas“ 5.3.2 konkretų uždavinį – padidinti vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų prieinamumą ir sistemos efektyvumą. Investicijos į paviršinių (lietaus) nuotekų tvarkymo infrastruktūros plėtrą ir renovaciją remiamos pagal to paties VP prioriteto 5.1.1 konkretų uždavinį „Sumažinti dėl klimato kaitos atsirandančius nuostolius“.

VP (2018 m. balandžio 11 d. redakcijoje) numatyta, kad vandentvarkos srityje finansavimą numatoma skirti geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų surinkimo infrastruktūros plėtra aglomeracijose ne mažesnėse kaip 200 gyventojų, bet prioritetą teikiant aglomeracijoms virš 2000 gyventojų, kai yra užtikrinamas maksimalus vartotojų prisijungimo lygis; tinklų renovacijai, vandens gerinimo įrenginių statybai ir renovacijai, esant kokybinių rodiklių neatitikimui nustatytoms normoms; nuotekų valymo įrenginių statybai ir renovacijai, įskaitant tretinį valymą ten, kur tai numatyta upių baseinų valymo planuose, taip pat nuotekų dumblo apdorojimui bei praeityje sukaupto dumblo sutvarkymui, tai pat vandens tiekimo įmonių valdymo tobulinimui.

Siekiant plėtoti ir renovuoti paviršinių (lietaus) nuotekų tvarkymo infrastruktūrą, miestuose su daugiau kaip 20 000 gyventojų numatoma inventorizuoti paviršinių nuotekų infrastruktūrą, rengti užtvindymo rizikos prevencijos valdymo planus, įrengti ir/ar rekonstruoti paviršinių nuotekų surinkimo tinklus ir kitą susijusią infrastruktūrą, taip pat paviršinių nuotekų valykla, purvo ir naftos produktų atskirtuvus, filtrus, sedimentacijos tvenkinius ir kt.

2 SEKTORIAUS INFRASTRUKTŪROS, NAUDOJAMOS VIEŠŪJŲ PASLAUGŲ TEIKIMUI, APŽVALGA

Iki 1991 m. Lietuvoje veiklą vykdė 14 valstybinių regioninių vandens tiekimo įmonių, kurios buvo atsakingos už vandens ir nuotekų paslaugų tiekimą. Vėliau sistema buvo decentralizuota, vandens ūkio paslaugų teikimo funkcija patikėta savivaldybėms, kurioms perduota ir atitinkamo turto nuosavybė.

Lietuvoje 2000 m. veikė 500 skirtingų organizacijų, teikiančių geriamojo vandens paslaugas. VKEKK duomenimis⁷, 2017 m. Lietuvoje buvo 72 licencijuoti geriamojo vandens tiekėjai ir nuotekų tvarkytojai (68 ūkio subjektai vykdė geriamojo vandens tiekimo nuo nuotekų tvarkymo veiklą, 3 ūkio subjektai – geriamojo vandens tiekimo veiklą, 1 ūkio subjektas – nuotekų tvarkymo veiklą) ir 3 paviršinių nuotekų tvarkytojai.

Remiantis 2014 m. pradžioje VKEKK paskelbtoje apžvalgoje (toliau – VKEKK apžvalga)⁸ pateikiamais 48 Lietuvos vandens tiekimo įmonių duomenimis, vandens tiekimo įmonės nuo 1996 m. sausio 1 d. iki 2013 m. sausio 1 d. į vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūrą investavo 0,90 mlrd. eurų. ES, Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių biudžetų lėšos sudaro – 0,8 mlrd. eurų, o tai sudaro 39,8 proc. vandens tiekimo įmonių ilgalaikio turto įsigijimo savikainos. Iš viso vandentvarkos įmonės investiciniams projektams įgyvendinti skyrė 91 mln. eurų lėšų, iš kurių 54 mln. eurų yra pasiskolinta iš bankų. Bendra rinka vandentvarkos sektoriuje yra susiformavusi, ilgalaikė ir turinti potencialą plėstis. Tačiau ši rinka yra nelygiomis dalimis išskaidyta – Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestai sudaro 49 proc. visos rinkos, kita dalis padalinta iš esmės į 70 rinkų, kurios dažnai yra per mažos įmonėms dirbti pelningai. Tai reiškia, kad vandentvarkos sektoriuje finansiškai gyvybingi projektai labiausiai tikėtini didžiosiose rinkose, tuo tarpu didžiausias investicijų poreikis yra mažesnėse aglomeracijose. 1996 – 2013 m. į vandentvarkos sektorių, taikant maksimalų paramos intensyvumą, į paslaugų kokybės gerinimą investuota apie 0,9 mlrd. eurų, tačiau sektoriaus finansinis gyvybingumas nepasikeitė – daugelis sektoriaus įmonių dirbo nuostolingai, turto panaudojimas nuolat mažėjo ir 2013 metais tesiekė – 32 proc. (geriamojo vandens gavyba) ir 51 proc. (nuotekų valymas)⁹.

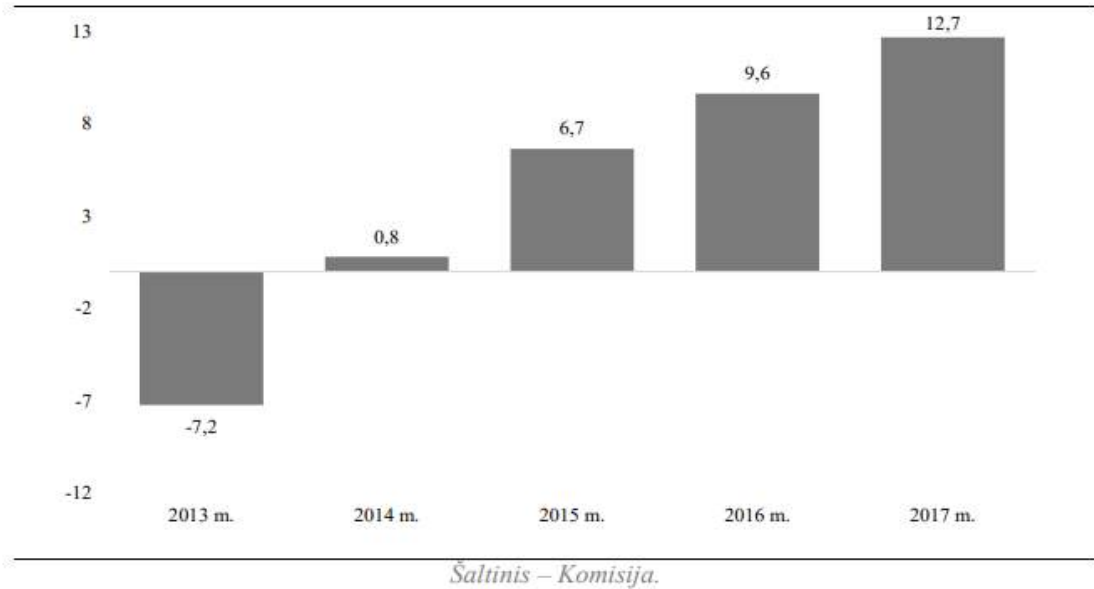
Nuo 2013 m. perduoto geriamojo vandens ir sutvarkytų nuotekų kiekiai nuosekliai augo. 2017 m. geriamasis vanduo buvo tiekiamas 38,1 tūkst. abonentų, o nuotekos tvarkomos – 32 tūkst. abonentų. 2017 m. geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sektoriaus sąnaudos sudarė 165,1 mln. Eur, pajamos 177,8 mln. EUR. Sąnaudos per metus padidėjo 2,5 proc. o pajamos padidėjo 4 proc. Nuo 2014 m. sektorius dirbo pelningai, geriamojo vandens kaina viršijo savikainą. Visgi, analizuojant atskiras įmones akivaizdu, kad tik dalis jų dirba pelningai. VKEKK duomenimis, 2015 m. pelningai dirbo tik 30 (41,6 proc.) vandentvarkos įmonių, 2017 m. pelningai dirbančių įmonių santykinė dalis nežymiai padidėjo - iš 61 didžiausių vandens tiekimo įmonių pelningai dirbo 28 (45,9 proc.).

⁷ https://www.regula.lt/SiteAssets/metine_ataskaita_2017m.pdf

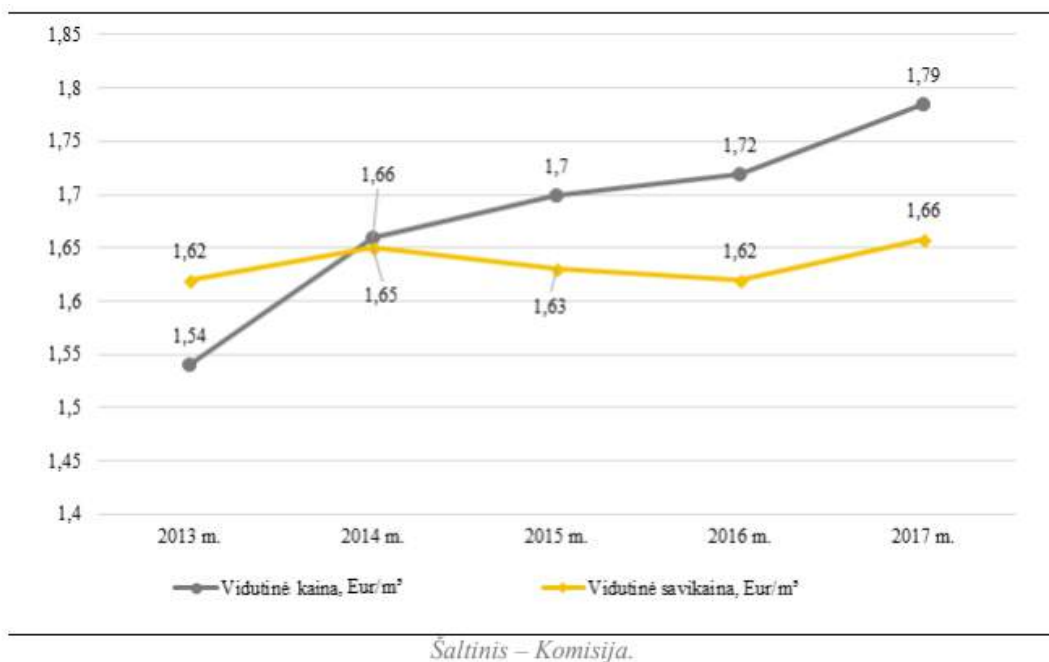
⁸ <https://www.regula.lt/SiteAssets/naujienu-medziaga/2014-02-17/vandens-sektoriaus-apzvalga.pdf>

⁹ 2013 Metų Energetikos sektoriaus plėtros apžvalga, VKEKK

Gamybinių pajėgumų naudojimas 2017 m. geriamojo vandens gavybos srityje sumažėjo iki 25 proc., o nuotekų tvarkymo srityje išaugo iki 60 proc. (detalesnė informacija pateikiama 2 ir 3 paveiksluose)¹⁰.

Paveikslas 2. Vandens tiekimo įmonių veiklos rezultatas, mln. eurų 2013-2017 m. Šaltinis: VKEKK

Paveikslas 3. Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų vidutinė kaina, Eur/m³, 2013-2017 m. Šaltinis: VKEKK

¹⁰ https://www.regula.lt/SiteAssets/VKEKK_BENDRAS_metines%20ataskaitos%20priedas%20uz%202017.pdf

Vandentvarkos ūkio infrastruktūra sudaro daugiau kaip 1,16 mlrd. vertės ilgalaikis turtas, kurio nusidėvėjimo sąnaudos didelės, tačiau tik dalis šių sąnaudų įtraukiama į paslaugų kainą. Į paslaugų kainą neįtraukiamas už ES lėšas įsigytas turtas, kurio vertė – apie 1 mlrd. eurų. Todėl kyla problemų dėl didelės apimties infrastruktūros išlaikymo.

Iki 2018 m. vandentvarkos sritis daugiausia buvo finansuojama valstybės biudžeto (įskaitant ESI fondus) lėšomis subsidijų forma. Lyginant su 2007-2013 m. ESI fondų lėšų laikotarpiui, palaipsniui mažėjo ESI finansavimo intensyvumas – nuo 95 proc. subsidijos iki 50-80 proc. subsidijos dalies, tačiau finansinės priemonės sektoriuje nebuvo taikytos.

Galima konstatuoti, kad po esminių investicijų (subsidijų/dotacijų) vandens sektorius šiuo metu savarankiškai ne tik negali vykdyti plėtros, bet negali ir tinkamai išlaikyti už paramos lėšas sukurto turto. Būtina atkreipti dėmesį į tai, kad vandentvarkos turto dalis, sukurta už subsidijas/dotacijas, sudaro 49,2 proc. viso turto. Tai reiškia, kad šiai turto daliai nusidėvėjimas neskaičiuojamas ir turto atstatymas neplanuojamas. Galima konstatuoti, kad paramos suteikimas vandens sektoriui taikant didelį finansavimo intensyvumą neskatino paramos gavėjų ieškoti sprendimų veiklos efektyvumui didinti – strateginės nuostatos dėl vandens įmonių stambinimo, kurių įgyvendinimas leistų iš esmės padidinti sektoriaus efektyvumą, ženkliai sumažinti sąnaudas ir sudarytų prielaidas įmonėms pelningai vykdyti veiklą bei užtikrinti tolygią plėtrą visoje šalyje, liko neįgyvendintos. Todėl galima teigti, kad taikant ankstesnį paramos teikimo modelį, vandentvarkos sektoriui ir ateityje bus reikalingos nuolatinės dotacijos arba reikės ženkliai didinti kainas.

Geriamojo vandens tiekimas

Kaip nurodoma VKEKK apžvalgoje, į šią vandentvarkos sritį investuotos lėšos sudaro:

- geriamojo vandens tiekimo (23,9 proc. visų investicijų),
- geriamojo vandens kokybės gerinimo priemonių diegimas (3,6 proc. visų investicijų).

Atliktos investicijos įgalino: prijungtų prie centralizuotų geriamojo vandens tiekimo tinklų vartotojų skaičių visoje Lietuvoje padidinti nuo 76,3 proc. iki 84,0 proc.; pasiekti 88,7 proc. geriamojo vandens atitiktį Higienos reikalavimuose nustatytiems normoms.

Pagal VKEKK pateikiamus duomenis apžvalgoje:

- Vykdamas vandens tiekimo tinklų plėtrą ir renovaciją nutiesta 1376 km naujų ir renovuota 187 km vandentiekio tinklų, pastatytos 66 naujos vandens pakėlimo stotys. Vandens tiekimo turto (tinklų ir pakėlimo stočių) nudėvėjimas sumažėjo 7,9 procentiniais punktais (investicijų pradžioje vandens tiekimo turtas buvo nudėvėtas 42,7 proc., 2013 m. sausio 1 d. – 34,8 proc.), avarijų skaičius vandentiekio tinkluose sumažėjo 20 proc., vandens nuostoliai sumažėjo 2,0 procentiniais punktais, vandens pakėlimo stočių pajėgumų naudojimas sumažėjo 1,1 procentinio punkto.
- Pastatyti 88 vandens gerinimo įrenginiai. Geriamojo vandens kiekis, atitinkantis Lietuvos higienos normos HN 24:2003 „Geriamojo vandens saugos ir kokybės reikalavimai“ reikalavimus, išaugo nuo 67,9 proc. investicijų pradžioje iki 88,7 proc. (20,7 procentinio punkto).

Nuotekų tvarkymas

Kaip nurodoma VKEKK apžvalgoje, į šią vandentvarkos sritį investuotos lėšos sudaro:

- nuotekų tvarkymo tinklų plėtra ir renovacija (37,0 proc. visų investicijų),
- nuotekų valymo įrenginių renovavimas ir plėtra (23,7 proc. visų investicijų),

- dumblo tvarkymo įrenginių plėtra (11,8 proc. visų investicijų).

VKEKK apžvalgoje pateikiamu vertinimu 48 vandentvarkos įmonių atliktos investicijos įgalino: prijungtų prie centralizuotų nuotekų surinkimo tinklų vartotojų skaičių visoje Lietuvoje padidinti nuo 68,6 proc. iki 79,0 proc.; pasiekti 98,6 proc. valomų nuotekų atitiktį Nuotekų reglamente nustatytiems reikalavimams; išspręsti dumblo kiekio, kvapų problemas.

Pagal VKEKK pateikiamus duomenis apžvalgoje:

- Vykdamas nuotekų surinkimo tinklų plėtrą ir renovaciją, nutiesta 1671 km naujų ir renovuota 106 km nuotekų surinkimo tinklų, pastatytos 646 naujos nuotekų perpumpavimo siurblynės ir renovuotos 92 nuotekų siurblynės. Įgyvendinus šiuos projektus avarijų skaičius nuotekų surinkimo tinkluose sumažėjo 39 proc., nuotekų surinkimo turto (tinklų ir perpumpavimo siurblių) nudėvėjimas sumažėjo 8 procentiniais punktais (investicijų pradžioje nuotekų surinkimo turtas buvo nudėvėtas 45,7 proc., 2013 m. sausio 1 d. – 37,7 proc.), nuotekų perpumpavimo stočių pajėgumų naudojimas sumažėjo 3,6 procentinio punkto (nors naujai statomos ir renovuojamos siurblynės, siekiant mažinti neišnaudojamus pajėgumus, tačiau vandens (nuotekų) vartojimo mažėjimas sąlygoja įrenginių pajėgumų naudojimo mažėjimą), infiltracija tinkluose nepakito.
- Pastatytas 41 naujas nuotekų valymo įrenginys ir renovuotas 41 nuotekų valymo įrenginys, nuotekų valymo turto nudėvėjimas sumažėjo 5,9 procentiniais punktais (investicijų pradžioje nuotekų valymo turtas buvo nudėvėtas 39,3 proc., 2013 m. sausio 1 d. – 33,4 proc.), naujai statomi ir renovuojami nuotekų valymo įrenginiai pajėgumų panaudojimo procentą padidino 17,0 procentinių punktų (nuo 36,1 proc. iki 53,1 proc.).

Paviršinių (lietaus) nuotekų tvarkymas

Remiantis ekspertų 2009 m. parengtos „Lietaus nuotekų tvarkymo sistemų parinktose probleminėse gyvenvietėse įrengimo galimybių studijų atlikimas bei rekomendacijų šių sistemų įrengimui atskirais tipiniais atvejais parengimas“ galutinės ataskaitos duomenimis nustatyta, kad iš viso yra apie 3,2 tūkst. km paviršinių nuotekų tinklų. Savivaldybių pateikti nuotekų tinklų ilgių duomenys yra tik apytikriai dėl nesančios tikslios tinklų apskaitos ir inventorizacijos.

Bendras teritorijų, nuo kurių surenkamos paviršinės nuotekos, plotas yra apie 29 tūkst. ha. Vidutiniškai paviršinės nuotekos surenkamos apytikriai nuo 18 proc. miestų ir kitų gyvenviečių, kuriose yra paviršinių nuotekų tinklai, teritorijų. Dideliuose miestuose, tokiuose kaip Šiauliai, Kaunas, Panevėžys, paviršinės nuotekos surenkamos apytiksliai nuo trečdalis teritorijos. Vilniuje šis dėsningumas netinka (tik 3,8 proc.) dėl didelių gyvenviečių, neturinčių paviršinių nuotekų tinklų, teritorijų, prijungtų prie miesto. Vidutinio dydžio miestų (2000-10 000 gyventojų) paviršinių nuotekų surinkimo teritorijos dalis yra mažesnė ir svyruoja į abi puses apie vidurkį. Ataskaitoje pateikiami duomenys apie išleistuvus parodo, kad paviršinių nuotekų tinklai yra visuose didžiuosiuose miestuose, taip pat visuose savivaldybių centruose, bei nedideliame skaičiuje gyvenviečių nuo 2000 iki 10 000 gyventojų.

Ekspertai konstatuoja, kad geros techninės būklės tinklų nėra. Vidutinės būklės paviršinių nuotekų tinklai, neturintys įtakos statinio stiprumui ir normaliam funkcionavimui, sudaro 7 % nuo visų paviršinių nuotekų tinklų. Patenkinamos būklės tinklai, turintys nežymią įtaką statinio stiprumui, patikimumui ir normaliam funkcionavimui sudaro 33 % visų

paviršinių nuotekų tinklų. Blogos ir labai blogos būklės nuotekų tinklai atitinkamai sudaro 23 % ir 10 % visų paviršinių nuotekų tinklų. Maždaug 27 % paviršinių nuotekų tinklų būklė yra nežinoma.

Daugumos savivaldybių teritorijose esančių mažesnių miestų, miestelių ir gyvenviečių duomenų apie paviršinių vandenų nuotakyną nėra. Mažesnių gyvenviečių esami tinklai priklausė žemės ūkio bendrovėms, jie nebuvo inventorizuoti, tinklai neeksploatuojami, nėra išlikusių dokumentų.

Miestuose, kuriuose yra daugiau nei 10 000 gyventojų, dalinai yra išvystyti paviršinių nuotekų surinkimo tinklai. Paviršinės nuotekos surenkamos nuotekų tinklais nuo 15-35 proc. miestų teritorijos dalies, apimančios centrinės komercinės ir gyvenamąsias miestų dalis, pramonines, daugiabučių gyvenamųjų namų ir kitos paskirties išvystytas miestų teritorijas. Dauguma paviršinio vandens išleistuvų yra kontroliuojami, tačiau nepakankamai eksploatuojami.

Vidutinio dydžio miestuose (2000-10 000 gyventojų) paviršinės nuotekos surenkamos vidutiniškai nuo mažesnės miesto teritorijos dalies nei dideliuose miestuose ir vidutiniškai sudaro apie 18 proc. šių gyvenamųjų vietovių teritorijos. Paviršinių nuotekų surinkimas dažniausiai apima centrinę miesto dalį, kai kurias pramonines, daugiabučių gyvenamųjų namų ir kitos paskirties išvystytas miestų teritorijas. Dažnai paviršinės nuotekos sujungtos su buitinėmis nuotekomis (mišri nuotekų sistema) arba su melioracijos sistemomis.

Gyvenvietėse iki 2000 gyventojų paviršinės nuotekos daugumoje atvejų nėra surenkamos. Paviršinių nuotekų ir valymo įrenginių infrastruktūra neišvystyta. Dažnai dalis gyvenamosios teritorijos yra sausinama ir vanduo nuvedamas laukų melioracijos sistemomis.

Paviršinių nuotekų surinkimo teritorijų ir infrastruktūros išvystymas labai svyruoja atskirose savivaldybėse, tačiau nėra nustatyta regioninių paviršinių nuotekų surinkimo išvystymo dėsningumų.

Paviršinės nuotekos sudaro apie 20 proc. visų nuotekų (be energetikos ir reikšmingų žuvininkystės nuotekų), išleidžiamų į paviršinius vandens telkinius. Tačiau paviršinių nuotekų tvarkymas investicijų požiūriu yra labiau problematiškas negu buitinių nuotekų. Praktiškai paviršinių nuotekų surinkimo sistemos gali būti tvarkomos tik kartu su gatvių investiciniais projektais.

Tik apie 11 proc. į paviršinius vandens telkinius išleidžiamų paviršinių nuotekų yra išvalytos iki nustatytų normų. Kita dalis yra nevalomos arba nepakankamai išvalytos. Daugiausiai nuotekos valomos nuo atskirų pramoninių įmonių, degalinių, naujai įrengiamų komercinių teritorijų. Tuo tarpu nuo viešųjų miestų teritorijų surenkamos paviršinės nuotekos išleidžiamos į vandens telkinius nevalomos.

Ekspertų vertinimu, paviršinių nuotekų surinkimo sistemų būklė šalyje apibendrintai vertintina tik kaip patenkinama. Paviršinių nuotekų tinklus prižiūri savivaldybių įmonės, tačiau dėl lėšų stygiaus paviršinių nuotekų tinklų priežiūra yra minimali ir nėra užtikrinama reikiama gera techninė būklė. Dauguma paviršinių nuotekų tinklų yra susidėvėję, reikalingas remontas arba rekonstrukcija, kurie užtikrintų tolesnį tinklų funkcionalumą. Ypatingai tvarkytini paviršinių nuotekų išleistuvai.

Paviršinių nuotekų valymo infrastruktūra pagal išvystymą vertintina kaip nepatenkinama. Paviršinės nuotekos beveik iš visų viešųjų teritorijų išleistuvų yra

išleidžiamos nevalytos. Esami senesnės statybos paviršinių nuotekų valymo įrenginiai yra fiziškai pasenę ir nebeatlieka valymo funkcijų, tarša kaupiasi valymo įrenginiuose, o susikaupę paviršinių nuotekų teršalai liūčių metu su didele koncentracija išplaunami į vandens telkinius. Naujai įrengiami taršiųjų teritorijų valymo įrenginiai veikia gerai ir paviršines nuotekas išvalo iki reikalaujamų normų.

Informacija savivaldybėse apie paviršinių nuotekų surinkimo ir valymo infrastruktūros būklę nėra išsami, todėl, kad daugelyje savivaldybių yra nesutvarkyta šios infrastruktūros apskaita ir informacija nerenkama arba renkama nesistemiškai.

3 INVESTICIJŲ PASIŪLOS – PAKLAUSOS ĮVERTINIMAS

3.1. Investicijų paklausos analizė

Investicijų pasiūlos analizė atliekama naudojant „iš viršaus į apačią“ metodiką, įvertinus strateginiuose dokumentuose nustatytus rodiklius ir VKEKK, APVA, Aplinkos ministerijos specialistų, vandens tiekėjų asociacijos, ekspertų parengtų studijų duomenis dėl vandens ir nuotekų tinklų plėtros ir renovacijos poreikio bei renovacijos įkainių. Alternatyvus analizės būdas „iš apačios į viršų“, įvertinant kiekvienos savivaldybės geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo specialiuosiuose planuose numatytą tinklų plėtros ir atnaujinimo poreikį, yra neproporcingai imli laikui ir ištekliams užduotis, kurios metu surinktų duomenų tikslumą įtakotų tai, kad specialieji planai kiekvienoje savivaldybėje rengiami skirtingam laikotarpiui ir trukmei, taip pat šie planai dažnai keičiami ir atnaujinami.

Atitinkamai, 3 lentelėje žemiau pateikiami apibendrinti investicijų į vandentvarkos sektorių paklausos duomenys, kurie detalizuojami žemiau.

Lentelė 3. Vandentvarkos sektoriaus investicijų paklausos duomenys

Infrastruktūros tipas	Investicijų paklausa, tūkst. EUR ¹¹	Strateginių tikslų rodikliai, prie kurių pasiekimo prisidės ir yra reikalinga ši investicija (iki 2023 m.)_	Rodiklio šaltinis (strateginis dokumentas)
Geriamojo vandens tiekimas	1 586 366	Vandens tiekimo paslaugų prieinamumas - 95 proc.	2008-2015 m. strategija, 2017-2023 m. programa VP
		Būstų, prijungtų prie geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sistemos, dalis 83 proc.	NPP
		Vandens tiekimo paslaugų prieinamumas - 90 proc.	VP
		Rekonstruoti vandens tiekimo– 680 km (2017-2023 m. programoje pateikiamas bendras geriamojo vandens ir nuotekų tinklų skaičius); 350 km (VP pateikiamas bendras skaičius)	2017-2023 m. programa, VP
		Viešai tiekiamo geriamojo vandens atitiktis saugos ir kokybės reikalavimams – 100 proc.	2008-2015 m. strategija, 2017-2023 m. programa
Nuotekų surinkimas ir	2 147 432	Nuotekų tvarkymo paslaugų prieinamumas – 95 proc.	NPP, 2008-2015 m.

¹¹ Priemonės "Vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sistemų renovavimas ir plėtra" einamasis vertinimas, Galutinė vertinimo ir sutarties vykdymo ataskaita, 2012 m. gruodžio mėn.

tvarkymas			strategija, 2017-2023 m. programa VP
		Būstų, prijungtų prie nuotekų tvarkymo sistemos, dalis 81 proc.	NPP
		Nuotekų tiekimo paslaugų prieinamumas - 90 proc.	VP
		Rekonstruoti nuotekų surinkimo tinklai – 680 km (2017-2023 m. programoje pateikiamas bendras geriamojo vandens ir nuotekų tinklų skaičius); 350 km (VP pateikiamas bendras skaičius)	2017-2023 m. programa, VP
		Surenkamų nuotekų išvalymas iki nustatytųjų normų – 100 proc.	2008-2015 m. strategija, 2017-2023 m. programa
Paviršinių (lietaus) nuotekų tvarkymas	234.257,44	Lietaus nuotėkio plotas, iš kurio surenkama paviršiniam (lietaus) vandeniui tvarkyti, įrengta ir (ar) rekonstruota infrastruktūra – 80.591 ha	VP
IŠ VISO	5 391 097,44		

Geriamojo vandens tiekimas

Vandentvarkos įmonės turi atsiskaityti už pasiektus rezultatus pagal įgyvendintus projektus. Daroma prielaida, kad gyventojai palaipsniui jungsis prie jau nutiestų vandens tiekimo tinklų pagal 2000–2006 m. ir 2007–2013 m. periodo projektus. Ši aplinkybė turės įtakos, kad padidės šiuo metu atskirose savivaldybėse pakankamai žemai vertinamas paslaugos prieinamumo pasiekimo lygis. Taip pat vertinama, kad dalis vartotojų (apie 5 proc.) nelauks, kol bus sudarytos galimybės prisijungti prie centralizuotos vandentiekio sistemos ir apsirūpins vandens tiekimo paslaugomis naudojant individualias sistemas.

Įvertinus tai, kad prognozuojamas paslaugos prieinamumo lygis yra labai nevienodas pagal atskiras savivaldybes, daroma prielaida, kad iki 95 proc. ribos negaunančių geriamojo vandens paslaugų vartotojų dalis sudaro – 13 proc.

Siekiant nustatyti investicijų paklausą geriamojo vandens tiekimo paslaugos prieinamumo padidinimui, vadovaujamosi APVA išanalizuotais istoriniais projektų duomenimis, pagal kuriuos vienas vartotojas (t.y. vienas namų ūkis) apima vidutiniškai 1,99 gyventojų. Atsižvelgiant į tai, kad gyventojų skaičius yra kintamas dėl natūralios kaitos, emigracijos ir kt. veiksnių, investicijų poreikis nustatomas pagal būstų skaičių 2017 m. pabaigoje.

Pagal statistinius duomenis apskaičiuojama, kad pasiekti 95 proc. paslaugos prieinamumo ribą papildomai reikia suteikti centralizuotą vandens tiekimo sistemos paslaugą 186 559 vartotojams, t. y. 371 252 gyventojams.

Įvertinus, kad vidutinis vieno vartotojo prijungimo prie centralizuotos geriamojo vandens tiekimo sistemos įkainis sudaro 3667 Eur, gaunamas orientacinis investicijų poreikis vandens paslaugų prieinamumo padidinimui - **684 112 tūkst. Eur**.

Vadovaujantis VKEKK pateiktais duomenimis apie vandentvarkos įmonių eksploatuojamų geriamojo vandens tiekimo tinklų apimtį bei Aplinkos ministerijos pateiktais duomenimis apie eksploatuojamų tinklų nusidėvėjimą, nustatyta, kad 2012 m. buvo eksploatuojama apie 14600 km vandentiekio tinklų.

Įvertinus pateiktus duomenis apie eksploatuojamų tinklų nusidėvėjimą galima daryti prielaidą, kad nusidėvėjimo lygis yra panašus ir tose savivaldybėse, kurių duomenų nebuvo gauta. Nustatyta, kad vidutiniškai 52,9 proc. vandentiekio tinklų yra nusidėvėję daugiau kaip 60 proc.

Savivaldybėse eksploatuojamų ir nusidėvėjusių tinklų apimtys skiriasi ženkliai, nes ir aptarnaujamų teritorijų apimtys yra skirtingos. Apibendrinus visų savivaldybių duomenis nustatyta, kad bendras nusidėvėjusių (daugiau kaip 60 proc.) vandentiekio tinklų, kuriuos reikia renovuoti, yra apie 7733 km.

Kaip nurodyta 3 lentelėje, remiantis sektoriaus strateginiais dokumentais, iki 2023 m. siekiama renovuoti 680 km geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų surinkimo tinklų (iš jų 350 km – ESF fondų lėšomis).

Siekiant, kad vandentvarkos įmonės užtikrintų tinkamą paslaugos teikimą optimaliomis sąlygomis, esamus tinklus reikia renovuoti, nes:

- reikia didinti efektyvumą ir mažinti eksploatacines sąnaudas, įvertinus kiek jos sumažės;
- reikia mažinti avarijų skaičių, įvertinus avarijų mastą ir efektą, pagal VKEKK 2013 metų ataskaitą avarijų skaičius mažėja;
- reikia gerinti tiekiamo vandens kokybę, blogėjančią tinkluose, įvertinus, kokie vandens parametrai turi būti pagerinti dėl tinklo būklės ;
- reikia atstatyti nusidėvėjusių infrastruktūrą;
- reikia užtikrinti geriamojo vandens tiekimo paslaugos patikimumą, nustačius rodiklius ir įvertinus jų efektą.

Remiantis APVA duomenimis, vidutinis vandentiekio tinklų plėtros įkainis (tas pats įkainis taikomas ir renovacijai, kadangi dažniausiai renovuojant tinklai tiesiami iš naujo) sudaro apie 104,47 tūkst. Eur/km. Atitinkamai orientacinis investicijų poreikis vandentiekio tinklų renovacijai (7733 km) – **807 867 tūkst. Eur.**

Atsižvelgiant į tai, kad nėra vieningos duomenų sistemos už visas savivaldybes dėl esamos eksploatuojamų ir nusidėvėjusių tinklų apimties, šis investicijų poreikis gali būti vertinamas tik kaip orientacinis. Siekiant nustatyti realų investicijų poreikį, reikėtų parengti atnaujintus savivaldybių vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo specialiuosius planus, nes esamuose planuose informacija yra pasenusi. Atsižvelgiant į tai, kad daugiau nei pusę eksploatuojamų tinklų reikėtų renovuoti, nes jų nusidėvėjimas didesnis kaip 60 proc., būtų tikslinga pirmiausia skirti investicijas renovacijai tiems tinklams, kurie daro didžiausią įtaką vandens nuostoliams, atsirandantiems vandentiekio tinkluose.

Tinklų renovacija apima ne tik paties tinklo renovaciją, bet ir kitų statinių, kurie yra susiję su tinklų rekonstrukcija, t. y., vandens siurblių renovacija, siurblių keitimas. Taigi planuojant detalų investicijų poreikį būtina įvertinti ir šias išlaidas.

Vadovaujantis VKEKK apžvalgos duomenimis, dalyje savivaldybių tiekiamo vandens kokybė kai kur atitinka ne visus higienos reikalavimus. Maisto ir veterinarijos tarnybos duomenimis, pagrindinė viešai tiekiamo geriamojo vandens saugos ir kokybės problema yra padidėjęs fluoridų kiekis, taip pat indikatorinių geriamojo vandens rodiklių, pavyzdžiui, geležies, amonio, mangano, sulfatų kiekio padidėjimas viešai tiekiamame vandenyje.

Investicijų poreikis vandens kokybės pagerinimui iki 100 proc. paskaičiuotas tik pagal dalies savivaldybių (48 iš 60 savivaldybių) duomenis, kurie yra įtraukti į VKEKK paskelbtą apžvalgą.

Daroma prielaida, kad investicijų poreikis geriamo vandens kokybės pagerinimui bus panašus kaip ir ankstesniame finansavimo periode (vidutiniškai vandens kokybės gerinimo priemonėms buvo skirta 167.980 Eur, kad būtų pagerinta kokybė 1 procentiniu punktu). Atliekant investicijų poreikio vertinimą, taip pat atsižvelgta į Aplinkos ministerijos patvirtintame valstybės projektų sąrašė numatytas skirti investicijas vandens gerinimo įrenginių rekonstrukcijai.

Orientacinis investicijų poreikis geriamo vandens kokybės gerinimui – **94 387 tūkst. Eur.**

Nuotekų surinkimas ir tvarkymas

Vadovaujantis VKEKK apžvalgos duomenimis ir pateiktais Aplinkos ministerijos vandenų departamento preliminariais paslaugos prieinamumo duomenis prognozuojama, kad Lietuvoje 2016 m. pab. centralizuotą nuotekų tvarkymo paslaugą gausiančių vartotojų dalis sudarys 73,67 proc.

Kadangi vandentvarkos įmonės turi atsiskaityti už pasiektus rezultatus pagal įgyvendintus projektus, daroma prielaida, kad gyventojai palaipsniui jungsis prie jau nutiestų nuotekų surinkimo tinklų pagal 2000–2006 m. ir 2007-2013 m. periodo projektus. Ši aplinkybė turės įtakos, kad padidės šiuo metu atskirose savivaldybėse pakankamai žemai vertinamas paslaugos prieinamumo pasiekimo lygis. Taip pat vertinama, kad dalis vartotojų (apie 5 proc.) nelauks kol bus sudarytos galimybės prisijungti prie centralizuotos nuotekų surinkimo sistemos ir apsirūpins nuotekų tvarkymo paslaugomis naudojant individualias sistemas, todėl nustatoma, kad paslaugos prieinamumą reikia padidinti iki 95 proc. ribos.

Įvertinus tai, kad prognozuojamas paslaugos prieinamumo lygis yra labai nevienodas pagal atskiras savivaldybes, daroma prielaida, kad iki 95 proc. ribos negaunančių nuotekų tvarkymo paslaugų vartotojų dalis sudaro –16 proc.

Siekiant nustatyti investicijų paklausą nuotekų tvarkymo paslaugos prieinamumo padidinimui, vadovaujamosi APVA išanalizuotais istoriniais projektų duomenimis, pagal kuriuos vienas vartotojas (t.y. vienas namų ūkis) apima vidutiniškai 1.99 gyventojų. Atsižvelgiant į tai, kad gyventojų skaičius kinta, investicijų poreikis nustatomas pagal savivaldybėje esantį būstų skaičių 2017 m. pabaigoje.

Pagal statistinius duomenis apskaičiuojama, kad būtų pasiekta 95 proc. paslaugos prieinamumo riba, papildomai reikia suteikti centralizuotą nuotekų tvarkymo sistemos paslaugą 229 610 vartotojams, t. y. 456 924 gyventojams (gyventojų ekvivalentui).

Įvertinus, kad vidutinis vartotojo prijungimo prie centralizuotos nuotekų tvarkymo sistemos įkainis sudaro 6 127 Eur, gaunamas orientacinis investicijų poreikis nuotekų tvarkymo paslaugų prieinamumo padidinimui 1 406 820 tūkst. **Eur.**

Vadovaujantis VKEKK pateiktais duomenimis apie vandentvarkos įmonių eksploatuojamų nuotekų surinkimo tinklų apimtį bei Aplinkos ministerijos pateiktais duomenimis apie eksploatuojamų tinklų nusidėvėjimą, nustatyta, kad 2012 m. buvo eksploatuojama apie 10100 km nuotekų surinkimo tinklų.

Įvertinus pateiktus duomenis apie eksploatuojamų tinklų nusidėvėjimą galima daryti prielaidą, kad nusidėvėjimo lygis yra panašus ir tose savivaldybėse, kurių duomenų nebuvo gauta. Nustatyta, kad vidutiniškai 54 proc. nuotekų surinkimo tinklų yra nusidėvėję daugiau kaip 60 proc.

Savivaldybėse eksploatuojamų ir nusidėvėjusių tinklų apimtys skiriasi ženkliai, nes ir aptarnaujamų teritorijų apimtys yra skirtingos. Apibendrinus visų savivaldybių duomenis, nustatyta, kad bendras nusidėvėjusių (daugiau kaip 60 proc.) nuotekų surinkimo tinklų, kuriuos reikia renovuoti, yra apie 5470 km.

Kaip nurodyta 3 lentelėje, remiantis sektoriaus strateginiais dokumentais, iki 2023 m. siekiama renovuoti 680 km geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų surinkimo tinklų (iš jų 350 km – ESF fondų lėšomis).

Siekiant, kad vandentvarkos įmonės užtikrintų tinkamą paslaugos teikimą optimaliomis sąlygomis, esamus tinklus reikia renovuoti, nes:

- būtina didinti efektyvumą ir mažinti eksploatacines sąnaudas;
- reikia mažinti avarijų skaičių;
- būtina mažinti infiltraciją / eksfiltraciją;
- būtina atstatyti nusidėvėjusių infrastruktūrą;
- būtina užtikrinti nuotekų tvarkymo paslaugos patikimumą.

Remiantis APVA duomenimis, vidutinis nuotekų tinklų plėtros įkainis (tas pats įkainis taikomas ir renovacijai, kadangi dažniausiai renovuojant tinklai tiesiami iš naujo) sudaro apie 114,33 tūkst. Eur/km. Atitinkamai orientacinis investicijų poreikis nuotekų tinklų renovacijai (5470 km) – **625 385 tūkst. Eur.**

Atsižvelgiant į tai, kad nėra vieningos duomenų sistemos už visas savivaldybes dėl esamo eksploatuojamų ir nusidėvėjusių tinklų apimties, šis investicijų poreikis gali būti vertinamas tik kaip orientacinis. Siekiant nustatyti realų investicijų poreikį, reikėtų parengti atnaujintus savivaldybių vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo specialiuosius planus, nes esamuose planuose informacija yra pasenusi. Atsižvelgiant į tai, kad daugiau nei pusė eksploatuojamų tinklų reikėtų renovuoti, nes jų nusidėvėjimas didesnis kaip 60 proc., būtų tikslinga pirmiausia skirti investicijas renovacijai tiems tinklams, kurie daro didžiausią įtaką papildomo vandens infiltracijai į nuotekų tinklus. Planuojant projektus būtų tikslinga vadovautis ekspertų siūlomais renovacijos pasirinkimo prioritetais:

- diukeriai;
- plieniniai ir ketiniai vamzdžiai;
- renovuoti linijas nestabiliuose gruntuose;
- vamzdžių kokybė;
- tinklų amžius;
- prisijungusių prie renovuojamo vamzdžio gyventojų skaičius;
- kiti atvejai priklausomai nuo vietos situacijos.

Tinklų renovacija apima ne tik paties tinklo renovaciją, bet ir kitų statinių, kurie susiję su tinklais, rekonstrukciją, t. y., nuotekų siurblių renovaciją, siurblių keitimą. Planuojant detalų investicijų poreikį būtina įvertinti ir šias išlaidas.

Vadovaujantis VKEKK apžvalgos duomenimis, nuotekų tvarkymo kokybė atskirose savivaldybėse dalinai netenkina nuotekų tvarkymo reglamento reikalavimų. Daroma

prielaida, kad orientacinis investicijų poreikis nuotekų valymo įrenginių statybai ir rekonstrukcijai sudarys apie **115 227 tūkst. Eur**, kaip buvo nustatyta 2012 m. gruodžio mėn. patvirtintoje priemonės „Vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sistemų renovavimas ir plėtra“ einamojo vertinimo galutinėje ataskaitoje.

Paviršinių (lietaus) nuotekų tvarkymas

Vadovaujantis 2009 m. lapkričio mėn. patvirtintos „Lietaus nuotekų tvarkymo sistemų parinktose probleminėse gyvenvietėse įrengimo galimybių studijų atlikimas bei rekomendacijų šių sistemų įrengimui atskirais tipiniais atvejais parengimas“ galutinės ataskaitos duomenimis, Lietuvoje iš viso yra:

- 898 vnt. išleistuvų,
- 3213 km paviršinių nuotekų tinklų,
- gyvenviečių, kuriose yra paviršinių nuotekų tinklai, plotas sudaro 165423 ha,
- paviršinės nuotekos surenkamos nuo 17,6 proc. gyvenviečių, kuriose yra paviršinių nuotekų tinklai, teritorijos.

Pažymėtina, kad ankstesniame finansavimo periode nebuvo skirtas finansavimas lietaus nuotekų infrastruktūros modernizavimui ir plėtrai.

Daroma prielaida, kad būtina modernizuoti esamą infrastruktūrą ir padidinti teritorijų plotą miestuose bei gyvenvietėse, kuriose įrengta lietaus surinkimo infrastruktūra iki 20 proc. šių miestų bei gyvenviečių ploto. Tuo pagrindu nustatyta, kad bendras miestų ir gyvenviečių teritorijų plotas, kuriam turi būti atliekamas paviršinių (lietaus) nuotekų sistemų modernizavimas ir plėtra, sudaro 32.356 ha. Darant prielaidą, kad investicijų poreikis miesto ploto vienetai sudaro 7240 Eur/ha, nustatytas orientacinis investicijų poreikis – **234 257 tūkst. Eur**.

Atsižvelgiant į tai, kad nėra vieningos duomenų sistemos apie paviršinių nuotekų (lietaus) infrastruktūrą, šis investicijų poreikis gali būti tik orientacinis. Siekiant nustatyti realų poreikį visose savivaldybėse turi būti parengti paviršinių nuotekų sistemų specialieji planai ir jų pagrindu nustatytas investicijų poreikis.

3.2. Investicijų pasiūlos analizė

Finansiniai šaltiniai vandentvarkos sektoriaus projektams

Lentelė 4. Vandentvarkos sektoriaus investicijų pasiūlos duomenys

Infrastruktūros tipas	Investicijų pasiūla, tūkst. Eur	Galimi pasiūlos finansavimo šaltiniai	Investicijų pasiūla pagal finansavimo šaltinius tūkst. Eur
Geriamojo vandens tiekimas	129.886	Komerciniai bankai*	3.368
		Tarptautinės finansų institucijos*	20.488
		ES struktūriniai fondai	106.030,131 ¹²

¹² ESI fondų lėšos pagal priemones nurodytos 7-oje lentelėje. Trys iš keturių priemonių yra skirtos bendrai ir vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros projektų finansavimui (viena iš kurių – šioje ex ante planuojamas vandentvarkos fondas, kurio lėšos neįskaičiuotos į 4-ą lentelę), todėl šių priemonių bendra suma išskaidyta į dvi lygias dalis, nurodant investicijų pasiūlą, kadangi nėra žinoma, kiek iš kiekvienos

Nuotekų tvarkymas	186.007	Komerciniai bankai*	3.899
		Tarptautinės finansų institucijos*	21.858
		ES struktūriniai fondai	159.045,196
		Lietuvos aplinkos apsaugos investicijų fondas	2.205,139
Paviršinių (lietaus) nuotekų tvarkymas	86.268	Komerciniai bankai*	1.595
		Tarptautinės finansų institucijos*	4.822
		ES struktūriniai fondai	79.605,005
		Lietuvos aplinkos apsaugos investicijų fondas	245,523

Pastaba: Komerčių bankų ir tarptautinių finansų institucijų finansavimas skirstomas proporcingai pagal ESI fondų finansavimo paskirstymą infrastruktūros tipams (Paviršinių (lietaus) nuotekų tvarkymas – 18%; Nuotekų tvarkymas - 44%; Geriamojo vandens tiekimas - 38%) Komerčių bankų finansavimas

Ekonominės krizės metu įmonės, veikiančios vandens sektoriuje, daugiau grąžino paskolų komerciniams bankams nei skolinosi, todėl jų įsipareigojimai komerciniams bankams tuo periodu mažėjo. Prognozė remiasi prielaidomis, kad, gerėjant ekonominei situacijai šalyje ir normalizuojantis skolinimosi poreikiui, paskolų pasiūla šiame sektoriuje sudarys apie 2,0 proc. per metus. Paskaičiuota pasiūla visam prognozuojamam laikotarpiui sudaro 8,86 mln. Eur. Žemiau yra pateikta preliminari komerčių bankų paskolų pasiūlos prognozė vandens sektoriuje 2014 – 2020 m. laikotarpiui.

Lentelė 5. Komerčių bankų paskolų pasiūlos prognozė 2014 – 2020 m., mln. Eur

Metai	2012	2013	Prognozė							VISO
			2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Paskolos	-0,17	-2,5	1,19	1,22	1,25	1,27	1,3	1,3	1,33	8,86

Prognozėje pateikti duomenys išskaičiuoti remiantis valstybės ataskaitų duomenimis, pagal tai nustatyta, koks ateinančiu 2014–2020 m. laikotarpiu galimas skolinimasis. Komerčių bankų finansavimas, prieinamas viešojo sektoriaus subjektams vandentvarkos sektoriaus projektams finansuoti, 2014–2020 m. sudaro apie **8,86 mln. Eur**.

Tarptautinių finansų institucijų finansavimas

Tarptautinių finansų institucijų bendrojo portfelio augimo prognozės taip pat gali būti įvertinamos panašiu principu kaip ir komerčių bankų portfelio augimas, tačiau atsižvelgiant į tai, kad kiekviena tarptautinė finansų institucija vadovaujasi savo investavimo gairėmis, strategijomis remiamoms sritims, be to, remiamos sritys įvairių tarptautinių finansų institucijų ganėtinai skiriasi, finansavimo pasiūla vandentvarkos sektoriui buvo apskaičiuota įvertinant kiekvienos iš analizuojamų tarptautinių finansų institucijų remiamas sritys, planuojamas finansavimo apimtis ir kitą apklausų metu pateiktą informaciją.

Visos nagrinėtos tarptautinės finansų institucijos (Europos rekonstrukcijos ir plėtros bankas, Europos investicijų bankas, Europos Tarybos vystymo bankas, Šiaurės investicijų bankas) remia vandentvarkos sektoriaus projektus. Kadangi Europos Tarybos vystymo banko

priemonės lėšų atiteks vandens tiekimo bei nuotekų tvarkymo infrastruktūros projektams. Bendra dviejų priemonių suma yra 295 mln. eurų, papildomai vandentvarkos fondui planuojama 30 mln. eurų.

indėlis į vandentvarkos projektus yra gan mažas lyginant su kitomis TFI, šios institucijos finansavimas nėra vertinamas pasiūloje.

Europos plėtros ir rekonstrukcijos bankas (toliau – ERPB)

ERPB iki šiol rėmė vandens ir nuotekų sektorių: šiame sektoriuje 2013 m. ERPB pasirašė 14 sutarčių dėl 163 mln. eurų investicijų, kurios prisidėjo prie geriamojo vandens kokybės ir panaudojimo efektyvumo didinimo ir nuotekų valymo paslaugų efektyvumo.

Tačiau naujo laikotarpio šalies strategijoje ERPB numato, kad vandens sektoriui finansavimas Lietuvoje **nebebus skiriamas**.

Europos Investicijų bankas

Europos investicijų bankas 2009–2013 m. laikotarpiu gan aktyviai teikė finansavimą įvairių sektorių projektams. Ataskaitose teigiama, kad EIB 2009–2013 m. suteikė apie 1,5 mlrd. eurų paskolų. Detalesni duomenys apie šias suteiktas paskolas nebuvo prieinami, todėl buvo nagrinėjama tik EIB suteikta paskola Finansų ministerijai (1,063 mlrd. eurų) bendrajam finansavimui užtikrinti finansuojant projektus transporto, energetikos, aplinkosaugos, inovacijų ir kitose srityse pagal 2007–2013 m. laikotarpio ESI fondų veiksmų programas. Sutartyje su EIB dėl paskolos suteikimo taip pat yra numatyta galimybė pagal banko nustatytas sąlygas dalį paskolos lėšų perskolinti pareiškėjo/galutinio paramos gavėjo indėliui, įgyvendinant ES struktūrinių fondų finansuojamus projektus, užtikrinti.¹³ Dalis šios paskolos buvo perskolinta pareiškėjams: 2009–2013 m. laikotarpiu ši suma siekė apie 135 mln. eurų.

Remiantis Finansų ministerijos pateikta informacija, 2014–2020 m. programavimo periodu (dalimis: 2015 m. ir 2018 m.) buvo pasirašyta paskolos sutartis su EIB ESI fondų kofinansavimui užtikrinti, kurios bendra suma sudaro 1,3 mlrd. Eur., iš jų infrastruktūros kofinansavimui (neapima energetikos ir susisiekimo) skirta suma – 300 mln. eurų.

Atsižvelgiant į Finansų ministerijos preliminarinius duomenis dėl EIB paskolos perskolinimo pareiškėjams pagal skirtingus tematinis tikslus, vandentvarkos sektoriui planuojama suma siekia **39,968 mln. Eur.**

Šiaurės investicijų bankas

2013 m. NIB investicijos energetikos ir aplinkos sektoriuje siekė 302 mln. eurų arba 17 proc. visų paskolų tais metais. Taršos mažinimo srityje paskolos buvo suteiktos vandentvarkos ir atliekų įrenginių rekonstrukcijai ir atnaujinimui¹⁴.

Lentelėje (žr. Lentelę 6 žemiau) pateikiama informacija apie NIB investicijų energetikos ir aplinkos sektoriuje apimtis.

Lentelė 6. Energetikos ir aplinkos sektoriuje pasirašytų sutarčių vertė ir dalis nuo visų pasirašytų sutarčių.

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
--	------	------	------	------	------	------

¹³ http://www.finmin.lt/web/finmin/paskol_perf

¹⁴ NORDIC INVESTMENT BANK Annual Report 2013 (http://annual.nib.int/2013/filebank/630-NIB_Annual_Report_2013.pdf)

Pasirašyta sutarčių energetikos sektoriuje (mln. €)	416	89	383	691	525 ¹⁵	302
Pasirašyta sutarčių aplinkos sektoriuje (mln. €)	566	684	498	810		
Dalis nuo visų pasirašytų sutarčių vertės atitinkamais metais (energetika) (proc.)	15,4	6	22	26	22	17
Dalis nuo visų pasirašytų sutarčių vertės atitinkamais metais (aplinka) (proc.)	20,9	48	28	31		

Šaltiniai: NORDIC INVESTMENT BANK Annual Report 2013, NORDIC INVESTMENT BANK Annual Report 2012, NORDIC INVESTMENT BANK Annual Report 2011, NORDIC INVESTMENT BANK Annual Report 2010, NORDIC INVESTMENT BANK Annual Report 2009, NORDIC INVESTMENT BANK Annual Report 2008.

NIB skiriamas bendras biudžetas energetikos ir aplinkosaugos sektoriams galėtų būti apytiksliai 17 %, iš kurių 7 % bus skiriama aplinkosaugos projektams, todėl galima daryti prielaidą, kad per ateinantį 2014–2020 m. periodą, finansavimas Lietuvai sudarytų ne daugiau kaip 10,1 mln. Eur, **vandentvarkai - 7,2 mln. Eur** ir atliekų tvarkymui - 2,9 mln. Eur.

Valstybės įgyvendinamos programos ir ES remiamos sritys vandentvarkos sektoriuje

Pagrindinį investicijų poreikį vandens išteklių apsaugos srityje formuoja šie **tikslai**:

- pagerinti geriamojo vandens kokybę;
- sumažinti paviršinio vandens taršą buitinėmis nuotekomis;
- sumažinti požeminio vandens taršą.

Vienas iš pagrindinių nacionalinių dokumentų, kurio pagrindu Lietuvoje parengti 2014–2020 m. ES investicijų programavimo dokumentai (Partnerystės sutartis ir Veiksmų programa) yra 2014–2020 m. nacionalinės pažangos programa (NPP), patvirtinta 2012 m. lapkričio 28 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 1482.¹⁶

2014–2020 m. laikotarpiu ketinama finansuoti geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros plėtros, renovacijos, nuotekų valymo įrenginių statybos ir renovacijos bei vandens gerinimo įrenginių statybos ir renovacijos projektus, tobulinti vandens tiekimo įmonių valdymą.

Didžioji dalis 2014–2020 m. investicijų geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo srityje skiriam aglomeracijoms, kuriose ne mažiau kaip 200 gyventojų, prioritetą teikiant aglomeracijoms virš 2000 gyventojų (siekiant užtikrinti maksimalų vartotojų prijungimo lygį ir įgyvendinti Nuotekų direktyvą).

Didžioji dalis ESI investicijų vandentvarkos srityje skiriama subsidijų forma. Kaip finansinę priemonę numatoma įgyvendinti tik 7-oje lentelėje nurodyta priemonę „Vandentvarkos fondas“, šioje ex ante analizėje įvertintus investicijų poreikį ir investicijų gyvybingumo potencialą.

¹⁵ Energetikos ir aplinkos sektoriai nuo 2012 m. metinėje ataskaitoje nurodomi kartu.

¹⁶ <http://www.esparama.lt/2014-2020-laikotarpis>

Lentelė 7. ESI fondų pasiskirstymas 2014–2020 m. laikotarpiu

VP 5-ojo prioriteto priemonė ¹⁷	Skirtos ES lėšos, mln. Eur
Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sistemų renovavimas ir plėtra, įmonių valdymo tobulinimas (priemonės Nr. 05.3.2-APVA-R-014).	152,5
Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo ūkio gerinimas (priemonės Nr. 05.3.2-APVA-V-013).	112,58
Paviršinių nuotekų sistemų tvarkymas (priemonės Nr. 05.1.1-APVA-R-007).	79,61
Vandentvarkos fondas (priemonės Nr. 05.3.2-FM-F-015).	30,00

Šaltinis: VP 5 prioriteto "Aplinkosauga, gamtos išteklių darnus naudojimas ir prisitaikymas prie klimato kaitos" viešasis aptarimas ir aplinkos ministerijos pateikti preliminarūs duomenys.

Pagal Veiksmų programos 5.1 prioritetą numatoma paviršinių (lietaus) nuotekų tvarkymo infrastruktūros plėtra ir renovacija. Miestuose virš 20000 gyventojų numatoma inventorizuoti paviršinių nuotekų infrastruktūrą, rengti užtvindymo rizikos prevencijos ir valdymo planus, įrengti ir/ar rekonstruoti paviršinių nuotekų surinkimo tinklus ir kitą susijusią infrastruktūrą, taip pat paviršinių nuotekų valyklas, purvo ir naftos produktų atskirtuvus, filtrus, sedimentacijos tvenkinius ir kt. VP duomenimis, iki 2023 m. planuojamas lietaus nuotėkio plotas, iš kurio surenkamam paviršiniam (lietaus) vandeniui tvarkyti, įrengta ir (ar) rekonstruota infrastruktūra, yra 5000 hektarų.

Pagal Veiksmų programos 5.3 prioritetą numatomos investicijos į vandens sektorių, siekiant įvykdyti ES aplinkos *acquis* reikalavimus ir patenkinti valstybių narių nustatytus poreikius, viršijančius tuos reikalavimus. Iki 2023 m. planuojama rekonstruoti 350 km vandens tiekimo ir nuotekų surinkimo tinklų.

ES investicijos numatytos šioms veikloms:

- Nuotekų valymo įrenginių rekonstravimas ir statyba;
- Nuotekų ir vandentiekio tinklų rekonstravimas ir plėtra;
- Vandens gerinimo įrenginių rekonstravimas ir statyba.

Atitinkami nurodytų veiklų tikslai:

- Užtikrinti išleidžiamų nuotekų atitiktį aplinkosauginiams reikalavimams;
- Padidinti centralizuotų vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų prieinamumą;
- Pagerinti vartotojams tiekiamo geriamojo vandens kokybę.

Projektas turi atitikti šiuos dokumentus:

- 2013-2023 programą;
- Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo 2008–2015 metų plėtros strategiją, patvirtintą Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. rugpjūčio 27 d. nutarimu Nr. 832¹⁸;

¹⁷ Lentelė patikslinta 2016 m. sausio mėn. atsižvelgiant į Aplinkos ministerijos patvirtintas priemones. Šaltinis: www.esinvesticijos.lt

¹⁸ <http://www.am.lt/VI/files/0.237064001228299552.pdf>

- Savivaldybės tarybos patvirtintą vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros plėtros planą¹⁹;
- Priemonių, kurios būtų įgyvendintos iš dalies finansuojant Europos Sąjungos struktūrinės paramos lėšomis, planą, patvirtintą Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2008 m. birželio 30 d. įsakymu Nr. D1-351²⁰.

LAAIF Projektų finansavimo sąlygos

LAAIF subsidijos projektų vykdytojams teikiamos pagal Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2003 m. rugpjūčio 29 d. įsakymu Nr. 437. patvirtintas finansavimo kryptis. Maksimali subsidijos suma vienam pareiškėjui yra 200 000 eurų, tačiau subsidijos dydis Projektui negali viršyti 80 (aštuoniasdešimt) procentų visų tinkamų finansuoti išlaidų. Finansavimo kryptyse gali būti nustatytas mažesnis skiriamos subsidijos dydis.

2014 m. aplinkos apsaugos investicijų fonde išskirta atskira finansavimo kryptis, skirta vandenų apsaugai, pagal kurią numatyta finansuoti projektus, susijusius su komunalinių nuotekų pajungimu prie nuotekų valymo įrenginių ir/ar nuotekų valymo pajėgumų (iki 200 GE) kūrimu bei valymo efektyvumo didinimu, gamybinių bei kitoje ūkinėje komercinėje veikloje susidariusių nuotekų (išskyrus paviršines nuotekas) valymo pajėgumų kūrimu arba valymo efektyvumo didinimu bei galimai teršiamų teritorijų paviršinių nuotekų valymo pajėgumų kūrimu 2015-2018 metais projektams susijusiems su komunalinių nuotekų pajungimu prie nuotekų valymo įrenginių ir/ar nuotekų valymo pajėgumų kūrimu buvo skirta 1,205 mln. eur, miesto paviršinių nuotekų tvarkymo infrastuktūros projektams – 0,245 mln. eur. Galima daryti prielaidą, kad iki 2023 metų bus skirta **1 mln. Eur**.

Investicijų trūkumo, rinkos nepakankamumo ir neoptimalaus investavimo priežasčių įvertinimas

Rinkos nepakankamumas pasireiškia rinkos nefunkcionavimo aspektais, kurie lemia neefektyvų išteklių paskirstymą ir tam tikrų prekių ar paslaugų perprodukciją arba trūkumą. Remiantis rinkos nepakankamumo analize nustatoma, ar yra pagrindas valstybės intervencijai siekiant ekonominio efektyvumo. Valstybės intervencija nustatoma kaip reikalinga, jeigu pasireiškia bent viena neefektyviai veikiančios rinkos problema:

- **Netobula konkurencija, kai pavieniai rinkos dalyviai gali daryti įtaką kainoms ir turi nevienodą rinkos galią, monopolinę galią. Nustatyti kainas galią turinčių tiekėjų atsiradimas rinkoje:**
 - 2017 m. VKEKK duomenimis, vandentvarkos rinkoje veikė >70 licencijuotų geriamojo vandens tiekėjų ir nuotekų tvarkytojų, tačiau jų užimama rinkos (vartotojų skaičius) bei reguliuojamo turto vertė ženkliai skiriasi (pvz., 2017 m. UAB „Vilniaus vandenys“ turėjo reguliuojamo turto už 114,82 mln. eur, o IĮ „Liepsnelė“ – 0,001 mln. eurų, UAB „Pagėgių komunalinis ūkis – 0,6 mln. eurų. 2017 m. pelningai veikė dauguma įmonių, esančių didesniuose miestuose ir rajonuose.

¹⁹ <http://www.am.lt/VI/files/0.944219001358166316.pdf>

²⁰ <https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=TAR.70EF5AAAA4DB>

Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų surinkimo paslaugų kainos vartotojams ženkliai skiriasi (pvz., 2017 m. mažiausia vidutinę kainą buvo UAB „Vilniaus vandenų vartotojams“ – 1,25 Eur/m³, o didžiausia – UAB „Simno komunalininkas“ vartotojams – 3,21 Eur/m³. Pastebima tendencija, kad mažesnės paslaugų kainos yra aglomeracijose, turinčiose daugiau vartotojų. Paslaugų kainų nustatymo metodiką tvirtina ir kainas derina VKEKK, įvertinusi investicijų atsipirkimo ir veiklos išlaidų pagrįstumą, vadovaudamasi efektyvumo rodikliais. VKEKK suderintas kainas geriamojo vandens tiekėjai ir nuotekų tvarkytojai pradeda taikyti po to, kai jas patvirtina savivaldybių tarybos (nepatvirtinus per nustatytą terminą VKEKK turi teisę nustatyti kainas vienašališkai).

Pastebima, kad vandentvarkos sektoriuje didesnis finansiškai gyvybingų projektų potencialas yra didesnėse aglomeracijose.

- **Nepilna rinka, kuri neteikia tokių paslaugų, už kurias vartotojai pasiruošę sumokėti visą jų gamybos kainą:**
 - Jeigu nėra centralizuotų vandentiekio ir nuotekų tinklų, paslauga vartotojams nėra teikiama. Tuomet vartotojai patys turi galimybę įsirengti vietinius vandentiekio ir nuotekų tinklus arba naudoja esamas vietines sistemas, kurių dauguma (apie 20 proc.) neatitinka aplinkosauginių reikalavimų. Galima teigti, kad rinka nepilna, jog visur būtų užtikrintos paslaugos, atitinkančios keliamus reikalavimus vandens kokybei ir nuotekų valymui.
- **Su viešosiomis gėrybėmis siejamas poveikis, kuris pasireiškia tuo, kad viešąsias gėrybes sukūrus jas gali vartoti visi, neįmanoma šios teisės riboti ar atsisakyti, todėl laisvos rinkos sąlygomis jų visuomenei trūks arba nebus visai kuriama:**
 - Vandentvarkos infrastruktūra yra viešoji gėrybė, tenkanti tik to regiono gyventojams, todėl ji priskiriama vietos viešųjų gėrybių blokui. Jeigu infrastruktūra sukurta, ji tampa prieinama visiems tame regione esantiems vartotojams. Vandens tiekimas ir nuotekų tvarkymas yra gyvybiškai būtinas, sukurta tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūra urbanizuotose teritorijose gali naudotis visi asmenys (išskyrus, jeigu tai nėra įmanoma dėl techninių priežasčių). Vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sektorius priskiriamas valstybės reguliuojamam sektoriui, jame teikiamos viešosios paslaugos.
- **Ekonominiai išoriniai veiksniai, kurių rinkos dalyviai negali išspręsti vidinėmis priemonėmis dėl nepakankamų nuosavybės teisių, pvz., šiltnamio efektą sukeliančių dujų išmetimas, užterštos teritorijos miesto centre:**
 - Ekonominiai išoriniai veiksniai šioje rinkoje pasireiškia dėl vandens kokybės ir nuotekų tvarkymo reikalavimų, kurių rinkos dalyviai negali išspręsti vidinėmis priemonėmis.
- **Netobula informacija (asimetriška) vartotojams apie paslaugų ir prekių kokybę ir kainas, taip pat netobula informacija tiekėjams apie pagrindines vartotojo savybes (mokumą ir kt.). Netobula informacija apima ir ateities tendencijų žinojimą, galimybes apsidrausti priimant sprendimus neapibrėžtumo sąlygomis:**
 - Informacija savivaldybėse apie paviršinių nuotekų surinkimo ir valymo infrastruktūros būklę nėra išsami todėl, kad daugelyje savivaldybių yra nesutvarkyta šios infrastruktūros apskaita ir informacija nerenkama arba renkama nesistemiškai. Siekiant nustatyti realų investicijų poreikį, reikėtų

parengti atnaujintus savivaldybių vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo specialiuosius planus, nes esamuose planuose informacija yra pasenusi.

3.3. Neoptimalių investavimo situacijų analizė

Remiantis šios ex ante 3 skyriuje atlikta analize, sektoriuje pastebimas ženklus investicijų trūkumas, kurio nepatenkina rinkos investicijų pasiūla. Vandens tiekimo ir nuotekų surinkimo sektorius yra finansuojamas valstybės ir ESI fondų lėšomis subsidijų ir dotacijų forma, tačiau investicijų poreikis yra ženkliai didesnis negu skiriamas finansavimas. Taip pat pažymėtina, kad finansavimas subsidijų ir dotacijų forma neskatina sektoriaus įmonių veiklos efektyvumo ir tikslingo prioritetų nustatymo, kadangi lėšos teikiamos negrąžintinai.

Ženkliai didesnius investicijų srautus galėtų užtikrinti sektoriaus finansavimas įgyvendinant finansines priemones, iš kurių sugrįžusios lėšos naudojamos tolesnėms investicijoms. Pažymėtina, kad finansinėmis priemonėmis turėtų būti finansuojami tik gyvybingi (atsiperkantys) projektai. Esant daliniam projekto atsiperkamumui, svarstytinis finansinių priemonių derinimas su subsidijomis.

Finansines priemones rinkoje siūlo komerciniai investuotojai (bankai, kredito unijos ir pan.), tačiau atlikus analizę akivaizdu, kad finansavimo pasiūla sektoriuje nėra pakankama.

Galima išskirti šias pagrindines investicijų trūkumo ir neoptimalios investavimo situacijos priežastis:

- **Mažas projektų pajamingumas ir ilgas atsipirkimo laikotarpis:** atsižvelgiant į reguliuojamas kainas vandentvarkos sektoriuje, daugelis vandentvarkos projektų pasižymi nedideliu pajamingumu ir generuoja mažus pajamų srautus, todėl tikėtinas projektų atsipirkimo laikas gali viršyti 10 metų. Komerciniai investuotojai nėra linkę investuoti į mažo pajamingumo ir ilgo atsipirkimo projektus, investuotojų siūlomos palūkanos labai priklauso nuo ekonomikos ciklo, todėl rinkoje pastebimas finansavimo trūkumas. Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad mažo pajamingumo projektai yra labai jautrūs palūkanų svyravimui – projektas gali tapti finansiškai negyvybingas net dėl santykinai nedidelio palūkanų padidėjimo;
- **Užstato reikalavimas:** kliento kreditingumas yra pagrindinis aspektas, kurį vertina komerciniai investuotojai prieš suteikdami finansavimą, o projekto pinigų srautų vertinimas yra antraeilis, kadangi jį sudėtinga apskaičiuoti iš anksto ilgam laikotarpiui. Kadangi skolinimas vyksta turto pagrindu, komerciniai investuotojai beveik visada reikalauja užstato, tačiau vandentvarkos įmonės ne visada turi galimybę užstatyti turtą (kai kuriais atvejais turtas yra savivaldybės nuosavybė). Užstato reikalavimas ženkliai riboja skolinimosi iš komercinių šaltinių galimybę.

Reikia pažymėti, kad beveik pusė vandentvarkos įmonių dirba nuostolingai, nuostoliai dažniausiai dengiami iš savivaldybių biudžetų. VKEKK duomenimis, 2017 m. iš 61 didžiausių vandens tiekimo įmonių pelningai dirbo 28, t. y. mažiau negu pusė (45,9 proc.). Pagrindinės vandens tiekimo įmonių nuostolingumo priežastys – ne laiku perskaičiuojamos kainos ir tvirtinami nauji tarifai. Tikėtina, kad situacija palaiapsniui gerės, kadangi galiojančioje Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymo redakcijoje nustatyta, kad geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų bazinės kainos, nustatomos trejų metų reguliavimo laikotarpiui, perskaičiuojamos kiekvienais metais. VKEKK suteikta teisė vienašališkai nustatyti paslaugų kainas, jeigu savivaldybių tarybos nepašalina kainų

nustatymo pažeidimų ilgiau kaip per 2 mėn., ir tai turėtų išspręsti įmonių nuostolingumo problemą.

Vadovaujantis teisės aktuose įtvirtintais ilgalaikio turto vertės nustatymo principais, VKEKK suderintose kainose nėra įskaičiuotos ilgalaikio turto, sukurto iš dotacijų, nusidėvėjimo sąnaudos. Dėl to mažėja vandentvarkos įmonių galimybės investuoti nuosavas lėšas, gauti paskolas, palaikyti didesnę organizacijos finansinį gyvybingumą.

Dalis vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sąnaudų kaupiama savivaldybių balansuose. Savivaldybės į savo balansus įtraukė dalį vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros, pastatų, žemės, tiesiogiai naudojamų vandentvarkos ūkyje. Tik dalis šio turto perleista eksploatuoti vandentvarkos įmonėms pagal panaudos sutartis. Taip pat, kai kurios savivaldybės tiesiogiai dotuoja įmones, pavyzdžiui, renovacijos ir remonto darbams atlikti, ir tiesiogiai perka su vandentvarkos ūkiu susijusias paslaugas, pavyzdžiui, projektavimo darbus. Tiek savivaldybės balanse esančio turto nusidėvėjimas, tiek savivaldybės perkamos paslaugos neįtraukiamos į įmonių finansinę atskaitomybę ir į sąnaudas.

Ankstesnių ESI fondų finansavimo periodų metu didžioji dalis investicijų buvo skiriama vandens tiekimo ir nuotekų surinkimo sistemų plėtrai. Investicijų planavimo etape buvo per daug optimistiškai vertinami demografiniai duomenys ir gyventojų suinteresuotumas jungtis prie naujai nutiestų tinklų. Dideli emigracijos mastai ir sumažėjusi gyventojų perkamoji galia parodė, kada šios investicijos į tinklų plėtrą dažnai nepateisina projektuose numatytų finansinių skaičiavimų, nes suplanuotos gyventojų prijungimo apimtys nevykdomos. Viena iš problemų, kodėl gyventojai nesijungia, yra ta, kad pagal investicinius projektus nebuvo finansuojamas pilnas gyventojų prijungimas prie naujai nutiestų tinklų. Pagal 2000-2006 m. programą, vandentvarkos įmonės, rengdamos projektus, ne visada suplanuodavo įrengti ir įvadus / išvadus iki privačių sklypų ribos, o nutiesdavo tik magistralinius tinklus. Tik įgyvendinant 2007-2013 m. programos projektus buvo privaloma įrengti įvadus / išvadus iki privataus sklypo ribos. Dėl šių aplinkybių ir daugelio gyventojų sudėtingos finansinės situacijos, kai gyventojai neturi, o vandentvarkos įmonės nesuinteresuotos ir negali skirti nuosavų lėšų gyventojų prijungimui, yra vėluojama pakankamai padidinti paslaugos prieinamumo apimtį. Tuo pačiu įmonės turi eksploatuoti naujus tinklus, tačiau patiria nuostolių, nes nesijungia pakankamai naujų vartotojų.

Ankstesniuose finansavimo perioduose nebuvo skiriama pakankamai investicijų esamos infrastruktūros renovacijai. Vykdamas naujų tinklų plėtrą, esama infrastruktūra dar labiau nusidėvėjo ir jos atstatymas yra būtinas, nes tai turi įtakos vandens nuostoliams, nuotekų infiltracijai ir bendriems įmonių veiklos rezultatams. Tinklų renovacija apima ne tik paties tinklo renovaciją, bet ir kitų statinių, kurie susiję su tinklais, rekonstrukciją. Ekspertų vertinimu, terminą tinklų rekonstrukcijai reikia praplėsti, nes jį reikia naudoti platesniame kontekste. Pavyzdžiui, tinklų renovacijos sąvoka turėtų leisti perkloti esamus tinklus, įtraukti vandens ir nuotekų siurblių renovaciją, įtraukti slėginių nuotekų linijų renovaciją. Dažnai siekiant sumažinti lietaus vandens patekimą į buitinį nuotakyną reikia atjungti tiesioginį šių dviejų sistemų sujungimą. Todėl į renovacijos apimtį turėtų būti įtraukti ir lietaus tinklo atjungimo darbai, kai netoli viena kitos yra abi šios komunikacijos.

Pažymėtina, kad situacija vandentvarkos sektoriuje palaipsniui gerėja – vadovaujantis Geriamojo vandens tekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymo nuostatomis, savivaldybės įpareigotos rengti ir tvirtinti geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros plėtros planus, kuriuose turi būti nustatytos infrastruktūros plėtros kryptys ir prioritetai,

prognozės ir problemos, numatyta, kuriose teritorijose bus plėtojama geriamojo vandens tiekimo ir (ar) nuotekų tvarkymo infrastruktūra, o kuriose viešasis vandens tiekimas bus vykdomas kitomis priemonėmis.

2018 m. planuojama keisti Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymą įvertinant tai, kad geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros vystymas pirmiausiai sietinas su miestų, miestelių ir šalia jų esančiomis teritorijomis, tad numatoma įteisinti galimybę specialųjį planą rengti ne tik savivaldybės, bet ir vietovės lygmeniu – tai aktualu toms savivaldybėms, kurių teritoriją sudaro vienas miestas (vietovės lygmuo).

Taip pat įstatymo projekte numatoma įtvirtinti aglomeracijos sąvoką, kuri projekte apibrėžta „aglomeracija – urbanizuotose ir urbanizuojamose teritorijoje esanti viešojo geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo teritorija ar jos dalis, kurioje susidaro ar gali susidaryti 2000 ir daugiau gyventojų ekvivalentų atitinkanti tarša ir kurioje geriamasis vanduo tiekiamas ar numatomas tiekti centralizuota geriamojo vandens tiekimo sistema arba išgaunamas individualiai, o susidaranti ar galinčios susidaryti nuotekos surenkamos centralizuotomis nuotekų surinkimo sistemomis arba sutvarkomos nuotekų valymo ar kaupimo įrenginiais“.

Atsižvelgiant į šiuos pokyčius, tikėtina, kad pelningai veikiančių įmonių ir finansiškai gyvybingų projektų skaičius vandentvarkos sektoriuje didės.

Lentelė 8. Vandentvarkos bendro investicijų trūkumo įvertinimo duomenys

Infrastruktūros tipas	Investicijų paklausa, tūkst. Eur	Investicijų pasiūla, tūkst. Eur	Investicijų trūkumas (+), perteklius (-) tūkst. Eur
Geriamojo vandens tiekimas	1.586.366	129.886	1.456.480
Nuotekų tvarkymas	2.147.432	186.007	1.961.425
Paviršinių (lietaus) nuotekų tvarkymas	234.257,44	86.268	147.989,44
VISO:	3.968.055,44	402.161	3.565.894,44

Lentelė 9. Vandentvarkos sektoriaus neoptimalių investavimo situacijų analizė

Infrastruktūros tipas	Gyvybingumo ir finansavimo nepakankamumo priežasčių analizė	Investicijų trūkumas, kurį galėtų padengti FP mln. Eur
Geriamojo vandens tiekimas	Gyvybingumo nepakankamumo analizė:	30-100
Nuotekų tvarkymas	Nebaigtas įmonių stambinimas (atliekama). Pažymėtina, kad projektų finansinis gyvybingumas yra labiau tikėtinas įmonėse, kurios turi daugiau abonentų. ;	
Paviršinių (lietaus) nuotekų tvarkymas	Nuostolinga daugelio vandens tiekimo ir nuotekų surinkimo įmonių veikla – pajamos nepadengia sąnaudų; Neįgyvendintas „sąnaudų susigrąžinimo principas“ - pagrindinis paslaugų teikimo tvarumo principas;	
Vandentvarkos įmonių modernizacija ir įmonių veiklos tobulinimas	Šiame sektoriuje turto dalis, sukurta už dotacijas/subsidijas, sudaro 49 proc. – t. y., nuo šios dalies neskaičiuojamas nusidėvėjimas.; Nesukurta vieninga duomenų sistema viso sektoriaus apimtyje; Ilgas sukurtos / rekonstruotos vandentvarkos infrastruktūros atsipirkimo laikotarpis; Vandens tiekimo ir nuotekų surinkimo paslaugų prieinamumo	

didėjimas ir paslaugų vartojimo apimtys labai priklauso nuo demografinių pokyčių bei gyventojų perkamosios galios pokyčių, todėl planuojant investicijas sudėtinga pagrįstai įvertinti šių svarbių aspektų prognozes, nesant patikimų statistinių duomenų;

Sėkmingam investicijų planavimui ir jų pritraukimui neigiamos įtakos turi kompetencijų ir resursų trūkumas, ypač mažose vandentvarkos įmonėse, bei politizuoti sprendimai savivaldybėse;

Planuojamos investicijos, kurios iš dalies finansuojamos ESI fondų lėšomis, dažniausiai būna suskaidytos į mažus etapus ir kompleksiskai nesprenžia vandentvarkos sektoriaus tikslų. Tokiu atveju, lėšos skiriamos, pvz., tik naujų tinklų plėtrai, o neskiriama lietaus infrastruktūrai arba tinklų renovacijai, vandens gerinimo įrenginių rekonstrukcijai;

Planuojant vandentvarkos projektų investicijas svarbu kompleksinis projektų derinimas su gatvių rekonstrukcijos projektais, nes tai leistų sumažinti šių projektų įgyvendinimo kaštus ir leistų iš esmės išspręsti teritorijos sutvarkymo klausimus.

Pastebima, kad gyvybingumo situacija palaipsniui gerėja - numatytas reguliarus kainų derinimas, VKEKK atlieka įmonių efektyvumo priežiūrą, savivaldybės įpareigtos rengti ir tvirtinti geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros plėtros planus, kurie, planuojama, ateityje neapsiribos savivaldybės teritorija; numatoma sukongretinti aglomeracijos sąvoką, ir kt., todėl sektoriuje tikėtinas didesnis finansiškai gyvybingų projektų potencialas.

Finansavimo nepakankamumo analizė:

Rinkos finansavimas sektoriuje nepakankamas dėl šių pagrindinių priežasčių:

- Mažas projektų pajamingumas ir ilgas atsipirkimo laikotarpis;
- Užstato reikalavimas;
- Nuostolinga daugumos sektoriaus įmonių veikla, dėl kurios nesukaupiama lėšų infrastruktūros atnaujinimui ir kuri riboja skolinimąsi iš privačių investuotojų.

Vandentvarkos įmonių finansiniai rodikliai dažnai neatspindi jų tikrosios padėties, nes savivaldybės savo balansuose vis dar turi turto, kurį yra suteikusios vandentvarkos įmonėms eksploatuoti;

Pastebima, kad investicijos vykdomos tik tada, kai yra galimybė didesniąją finansavimo poreikio dalį gauti kaip dotacijas;

Pagal įgyvendinamus projektus įmonės ir savivaldybės yra prisiėmusios nemažus finansinius įsipareigojimus, nuosavo indėlio finansavimui, todėl mažose vandentvarkos įmonėse daugeliu atveju tolesnis projektų įgyvendinimas yra sudėtingas, nes nesurenkama planuotų pajamų, kurių nepakanka padengti esamas sąnaudas;

Vykdamas įmonių stambinimą, reikia atlikti didelės apimties turto inventorizaciją ir daugeliu atveju šio bešeimininkio turto registraciją, kad būtų galima vykdyti tolesnes investicijas. Lėšų trūkumas inventorizacijai ir registracijai, stabdo investicijų

planavimą.

Išvada:

Analizė atskleidė, kad dėl vandentvarkos projektų mažo pajamingumo, ilgo atsipirkimo periodo, nuostolingai veikiančių dalies sektoriaus įmonių bei sektoriaus struktūrinių problemų, vandentvarkos sektoriaus finansavimas rinkos ištekliais iki šiol buvo labai ribotas, pagrindinės investicijos daromos subsidijų/dotacijų forma valstybės (įskaitant ESI fondus) lėšomis.

Tačiau pokyčiai sektoriuje (periodinis kainų derinimas, įmonių licencijavimas, veiklos efektyvumo didinimas, VKEKK priežiūra, naujas reglamentavimas, kainų depolitizavimas) duoda teigiamų pokyčių, todėl tikėtina, kad palaipsniui didės finansiškai gyvybingų projektų skaičius, kuriuos būtų galima pilna apimtimi ar dalinai, derinant su subsidijomis, finansuoti finansinėmis priemonėmis. Vis dėlto, tikėtina, kad, nesant viešojo investuotojo, privataus finansavimo potencialas šiame sektoriuje ribotas dėl specifinio projektų pobūdžio, mažo pajamingumo ir ilgo atsipirkimo periodo (detali analizė dėl sektoriaus finansavimo viešosiomis FP pateikiama šios ex ante 5-ame skyriuje).

Šioje srityje pajamos generuojamos iš vartotojų, taikant reguliuojamus tarifus. Yra galimybė mažinti sąnaudas iš sutaupymų. Investuojant yra vidutinės vandens ir mažos nuotekų bei paviršinio vandens investicijų galimybės pritraukti privačius finansavimo šaltinius. Projektų skaičius ir replikavimo galimybės yra didelės tinklų plėtros ir vandens tiekimo tinklų renovacijos projektų atžvilgiu ir vidutinės – nuotekų bei paviršinio vandens renovacijos atžvilgiu. Bendras investicijų gyvybingumo potencialas yra vidutinis tinklų plėtros ir vandens tiekimo renovacijos ir mažas nuotekų bei paviršinių nuotekų vandens tinklų renovacijos projektams. Remiantis šiais parametrais bei privačių finansavimo šaltinių pasiūla, nustatomas Investicijų trūkumas, kuris galėtų būti padengtas taikant FP.

Kiti galimi valstybės intervencijos būdai, gerinantys rinkos veikimą ir FP taikymo galimybes, yra pateikti šio skyriaus pabaigoje.

Kadangi analizė atskleidė, kad FP būtų tinkama, tačiau nepakankama valstybės intervencija vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų srityse (ypač atsižvelgiant į didelį finansavimo nepakankamumą srityje, toliau pateikiamos kitos galimos valstybės intervencijos formos, gerinančios rinkos veikimą ir FP panaudojimo galimybes;:

- **Reguliavimas:**
 - Įmonių licencijavimas (įgyvendinta);
 - Sąnaudų padengimo mechanizmo nustatymas;
 - Esamos infrastruktūros inventorizacija ir vieninga duomenų sistema viso sektoriaus apimtyje;
 - Savalaikis tarifų tvirtinimas savivaldybėse, kad pajamos padengtų sąnaudas;
 - „teršėjas moka“ principo teisinis užtikrinimas
- **Finansavimas:**
 - Lėšų skyrimas vandens gerinimo įrenginių rekonstrukcijai.

- Kompleksinis projektų derinimas su gatvių rekonstrukcijos ir kitos infrastruktūros projektais, kad būtų mažinami šių projektų įgyvendinimo kaštai.
- **Gamyba (paslaugų teikimas):**
 - Įmonių stambinimas, savivaldybėms formuojant regioninius paslaugų teikėjus.
 - Paslaugų teikimas, siekiant sąnaudų susigrąžinimo principo įgyvendinimo.

4 FINANSINIŲ PRIEMONIŲ PATIRTIS KITOSE ŠALYSE

Šioje ex ante vertinimo dalyje apžvelgiama finansinių priemonių įgyvendinimo patirtis, finansuojant vandentvarkos sektoriaus projektus. Atliekant šią analizę buvo remtasi 2014–2020 m. Europos Sąjungos finansavimo laikotarpio finansinių priemonių miestų ir kitų teritorijų plėtros ex ante vertinimo metodikoje (toliau – ex ante metodika) nurodytais ir kitais informacijos šaltiniais. 2007–2013 m. Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšomis finansuotos finansinės priemonės vandentvarkos sektoriuje įgyvendintos nebuvo, tačiau buvo pavienių finansinių priemonių, finansuojamų šalių narių nacionalinėmis lėšomis, įgyvendinimo pavyzdžių. Apžvalga parengta išanalizavus tris vandentvarkos projektų įgyvendinimo atvejo studijas regione. Atvejo studijos parinktos atsižvelgiant į ex ante metodikos nuostatas, kai analizei pasirenkamos ne finansinės priemonės, tačiau panašios struktūros atsinaujinantys finansavimo instrumentai tame pačiame sektoriuje ir sėkmingų/nesėkmingų subsidijų priemonės, kurios tenkino investavimo poreikius bei pritraukė papildomų lėšų. Analizei pasirinkti Nacionalinis aplinkos apsaugos ir vandentvarkos fondas Lenkijoje (ang. - *National fund for Environmental protection and water management*), Latvijos aplinkos apsaugos investicijų fondas (angl. - *Latvian Environmental Investment Fund*) bei Aplinkos apsaugos investicijų centras Estijoje (angl. - *Environmental Investment Centre*).

4.1. Įgyta patirtis bei atvejų studijos

Siekiant atlikti vandentvarkos sektoriaus projektų finansavimo modelių analizę bei atsižvelgiant į ex ante metodikos nuostatas, atvejų studijose buvo vertinama:

- Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšų investavimo tikslų siekimas;
- Rinkos trūkumo identifikavimas ir finansinių priemonių jam padengti kūrimas;
- Projektų finansavimo modelis, finansavimo struktūra;
- Perėjimas nuo subsidijų prie atsinaujinančių finansavimo instrumentų kūrimo;
- Perėjimas prie žemesnio finansavimo intensyvumo subsidijų ir privačių ar nacionalinių lėšų pritraukimas;

Analizuojant finansinių modelių taikymą, buvo vertinamos skirtingos projektų finansavimo stadijos – nuo strategijos nustatymo iki projektų pabaigos.

Nacionalinis aplinkos apsaugos ir vandentvarkos fondas (National fund for Environmental protection and water management) Lenkijoje

Siekiant efektyviai naudoti aplinkosaugos, įskaitant aplinkosaugos ir vandentvarkos sektorių, finansavimui skirtas lėšas, 1989 m. įkurtas Nacionalinis aplinkos apsaugos ir vandentvarkos fondas (toliau – Nacionalinis fondas). Nacionalinio Fondo, kaip valstybės juridinio asmens, veiklą reguliuoja Aplinkos apsaugos įstatymas. Nacionalinio fondo tikslas – efektyviai ir veiksmingai remti aplinkosaugos projektus.

Finansuojant projektus fondas siekia:

1. Sukurti tokius finansavimo modelius, kurie atitiktų galutinių naudos gavėjų poreikius atitinkamuose sektoriuose;
2. Pasitelkti Nacionalinio fondo darbuotojų patirtį ir kvalifikaciją finansuojant projektus tiek Europos Sąjungos, tiek nacionalinėmis lėšomis;
3. Teikti pasiūlymus ir aktyviai dalyvauti teisinių, finansinių ir organizacinių problemų sprendime;
4. Efektyviai planuoti Nacionaliniam fondui skirtas bei grįžusias ir (ar) grįžiančias lėšas, taip užtikrinant nenutrūkstamą projektų finansavimą;
5. Panaudoti institucijos patirtį, įgytą įgyvendinant Europos Sąjungos finansuojamus projektus 2000–2006 m., 2007-2013 m. finansavimo laikotarpiais, kaip ir patirtį, įgytą įgyvendinant projektus, finansuotus iš "Norvegijos fondų";
6. Taikyti inovatyvius sprendimus.

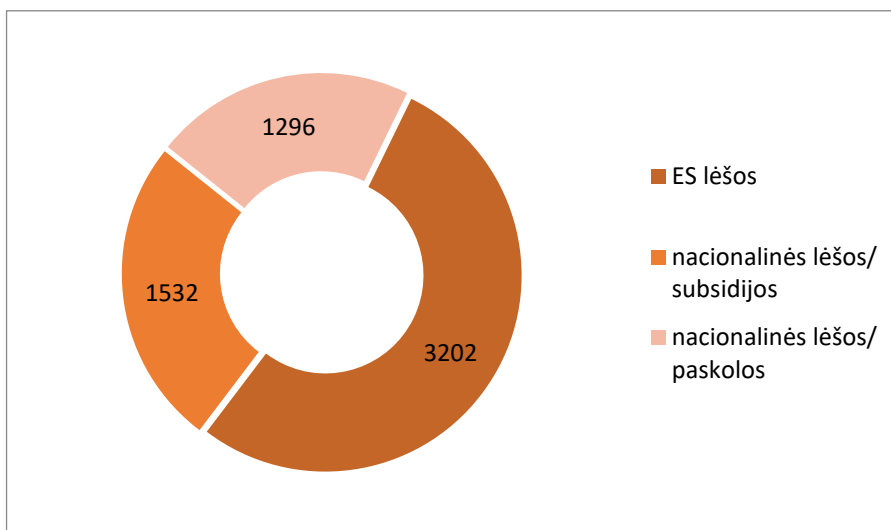
Nustatant Nacionalinio fondo strategiją buvo siekiama, įvertinus rinkos finansavimo trūkumą, sukurti atsinaujinantį finansavimo modelį, kuris užtikrintų nenutrūkstamą finansavimą galutiniams naudos gavėjams. Planuojant projektų srautą nacionalinis fondas patvirtino ir įgyvendina veiksmų strategiją 2013–2016 m., su atitinkamomis gairėmis 2020 m. Siekiant nacionalinio fondo tikslų, nacionaliniu lygiu įgyvendinami horizontalūs prioritetai, susiję su galutinių naudos gavėjų ir visuomenės informavimu, ekspertų ataskaitomis, inovacijomis, aplinkos stebėseną ir rizikos kontrolės priemonėmis, įgyvendinamomis pasitelkiant Efektyvaus valdymo ir audito sistemą (EMAS). Kuriant Nacionalinio fondo veiksmų strategiją buvo nustatyti ambicingi tikslai aplinkosauginių ir vandentvarkos projektų įgyvendinimui, orientuojant rezultatus į verslo aplinkos ir Lenkijos piliečių poreikius.

Nacionalinis fondas yra didžiausias Lenkijos, kaip tarptautinių finansinių institucijų, partneris, atsakingas už Lenkijai skirtų Europos Sąjungos ir kitų tarptautinių fondų valdymą. Įvertinus Europos Sąjungos lėšų administravimo patirtį, Nacionalinis fondas buvo paskirtas įgyvendinančiąja institucija 2007–2013 m. programavimo laikotarpiu, administruojantis 5 prioritetus, t. y. temines sritis 2007–2013 m. Infrastruktūros ir aplinkos veiksmų programoje. Minėti prioritetai apima vandens ir nuotekų tvarkymą, atliekų tvarkymą, išteklių valdymą ir kovą su aplinkos pavojais, verslo prisitaikymą prie aplinkos apsaugos reikalavimų, efektyvią energijos gamybą ir paskirstymą, bei energinio efektyvumo didinimą viešuose pastatuose. Įgyvendinant Infrastruktūros ir aplinkos veiksmų programą, iki 2013 m. spalio buvo pasirašytos 446 finansavimo sutartys 345 mln. eurų sumai.

1989–2013 m. laikotarpiu Nacionalinis fondas finansavo aplinkosaugos projektų už 13 mlrd. Eur nacionalinių, Europos Sąjungos ir kitų tarptautinių fondų lėšų. Didžioji dalis lėšų buvo skirta vandens apsaugai, vandentvarkos projektams bei projektams, skirtiems gerinti oro kokybę. Visos įgyvendintos veiklos skirtos aplinkos gerinimui Lenkijoje.

Įvertinus situaciją rinkoje bei projektų atsiperkamumą, Nacionalinis fondas projektams teikė finansavimą subsidijų ir paskolų forma. Projekto subsidinės dalies intensyvumas buvo nagrinėjamas kiekvienu atveju atskirai, įvertinus tinkamų finansuoti išlaidų dydį. Projektams finansuoti buvo skiriamos Europos Sąjungos lėšos bei nacionalinės lėšos tiek subsidijų, tiek paskolų forma.

2009–2013 m. laikotarpiu Nacionalinis fondas aplinkosaugos ir vandentvarkos projektams įgyvendinti skyrė apie 6000 mln. Eur Europos Sąjungos fondų ir nacionalinių lėšų, iš kurių vien 2013 m. galutiniams naudos gavėjams buvo išmokėta 1300 mln. Eur.

Paveikslas 4. Nacionalinio fondo finansavimo paskirstymas pagal finansavimo šaltinius, mln. Eur

2014 m. sausio mėnesį pasirašyta bendradarbiavimo sutartis dėl vieno pagrindinių dokumentų, nustatančio Europos Sąjungos lėšų investavimo kryptį vandentvarkos projektuose, – Infrastruktūros ir aplinkos apsaugos veiksmų programa 2015–2020 m. laikotarpiui. Veiksmų programos 1 prioritetas skirtas vandens resursų apsaugai ir darniam valdymui. Pagal šią programą projektų įgyvendinimui numatoma skirti iki 27,5 mlrd. Eur iš Europos Sąjungos sanglaudos fondo.

Latvijas aplinkas apsaugas investīciju fonds (The Latvian Environmental Investment Fund)

Latvijas aplinkas apsaugas investīciju fondā (toliau – Fonds) 1997 m. įsteigė Aplinkos apsaugos ir regioninės plėtros ministerija, kuri valdo 100 proc. Fondo akcijų.

Fondo tikslas – mažinti aplinkos taršą įgyvendinant aplinkos apsaugos projektus, didinant savivaldybių ir komercinių organizacijų gebėjimus ruošiant ir įgyvendinant projektus. Fondo veikla nukreipta gerinti aplinkos kokybę, investuoti finansinius išteklius aplinkosaugos infrastruktūros plėtros projektų įgyvendinimui. Fondo finansuojami projektai koordinuojami nuo projekto idėjos iki įgyvendinimo pabaigos, kas kai kuriais atvejais trunka net iki 15 metų. Fondo darbuotojai ir ekspertai turi ne mažesnę kaip 10 metų patirtį įgyvendinant ir koordinuojant tarptautinius projektus.

Fondas bendradarbiauja su verslo įmonėmis, komunalinių paslaugų įmonėmis, vietos valdžios institucijomis, asociacijomis ir mokslinių tyrimų centrais. Bendradarbiaujant su vietos valdžios institucijomis dalijamasi patirtimi ir gerąją praktika projektų rengimo, projektų valdymo, renginių ir mokymų organizavimo ir žinių perdavimo srityse. Fondas taip pat bendradarbiauja su užsienio institucijomis tarpvalstybinių teritorijų vystymo ir plėtros bendradarbiavimo projektuose.

1999 metais pasirašius paskolos sutartį su Šiaurės aplinkos apsaugos finansavimo kompanija (NEFCO Nordic Environment Finance Corporation), daugelis Latvijos miestų, tokių kaip Aizkraukle, Bauska, Dobeles, Gulbene, Saldus, Sigulda, Kuldīga ir Limbaži gavo finansavimą vandens tiekimo sistemos rekonstrukcijos projektams įgyvendinti. Vadovaujantis paskolos sąlygomis, NEFCO suteikė 5 mln. eurų paskolą Fondui, kuris teikė paskolas Latvijos savivaldybėms vandentvarkos projektams finansuoti. Paskolos pagal šią sutartį grąžintos jau 2012 metais.

Kuriant Fondo investavimo strategiją buvo siekiama sukurti tokį finansavimo mechanizmą, kuris pritrauktų tiek nacionalines, tiek tarptautinių fondų ar investuotojų lėšas. Projektų finansavimui parinktas finansinis produktas –paskolos, teikiamos savivaldybių ir privačioms įmonėms.

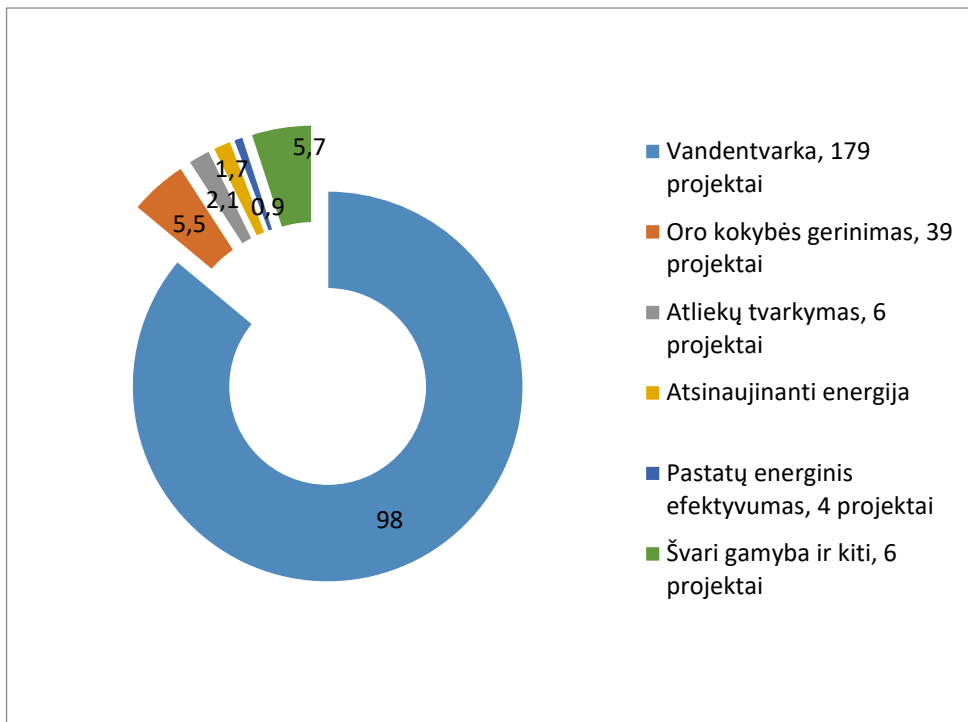
Įgyvendinus projektus buvo pagerinta geriamojo vandens kokybė, patobulinta nuotekų valymo sistema. Siekiant užtikrinti teisės aktų reikalavimų įgyvendinimą, jau įgyvendintiems projektams planuojamas antras vandentvarkos atnaujinimo etapas. Planuojama, kad gaus Europos Sąjungos sanglaudos fondo finansavimą taip pat bus finansuojamas vandentiekio ir nuotekų tinklo plėtros projektų įgyvendinimas.

Įgyvendinant aplinkosauginius projektus Fondas atliko šias funkcijas:

- atliko planuojamų įgyvendinti projektų techninį ir finansinį bei poveikio aplinkai vertinimą,
- teikė techninę pagalbą savivaldybėms projekto įgyvendinimo metu, t. y., aktyviai dalyvavo projektų viešuose pirkimuose, įgyvendinimo procese ir t.t.

- atliko finansinę ir įtakos aplinkai stebėseną paskolos grąžinimo laikotarpiu.

Iki 2015 m. Fondas finansavo 241 projektą už 98 mln. Eur, iš kurių 90 projektų už 54 mln. Eur. finansuota Europos regioninės plėtros fondo lėšomis.

Paveikslas 5. Fondo skirto finansavimo pasiskirstymas pagal sektorius, mln. Eur

Aplinkos apsaugos investicijų centras (Environmental Investment Centre) Estijoje.

Aplinkos apsaugos investicijų centrą (toliau – Investicijų centras) 2000 m. įkūrė Estijos Vyriausybė (Finansų ministerija). Investicijų centras yra privatus juridinis asmuo, veikiantis pagal privatinę teisę.

Pagrindinis Investicijų centro tikslas – gerinti aplinkos būklę. Siekiant šio tikslo, Investicijų centras teikia finansavimą projektams, tokiems kaip:

- žalos aplinkai, susijusios su gamtinių išteklių naudojimu, likvidavimas;
- aplinkos būklės atstatymas;
- atsinaujinančių išteklių atsinaujinimo skatinimas;
- aplinkos stebėseną;
- aplinkos taršą mažinančių priemonių įgyvendinimas;
- gamtos objektų apsaugos ir mokslinių tyrimų organizavimas;
- taršos centrų likvidavimas bei buvusios būklės atkūrimas.

Kaip teigiamą patirtį galima įvardinti sėkmingą vandentvarkos sektoriaus 2004–2006 m. laikotarpį, kurio metu Estijos Aplinkos ministerija efektyvino ir parengė tvarios plėtros planus regioninėms vandens tiekimo įmonėms, kurios įgyvendino vandentvarkos projektų už 130 mln. Eur, finansuojamų iš Europos Sąjungos sanglaudos fondo. Įgyvendinant minėtus planus dalyvavo 8 regioninės vandens tiekimo įmonės ir 69 savivaldybės. Projektų pareiškėjais buvo vandens tiekimo įmonės, kurių akcininkėmis buvo ar tapo savivaldybės. Prieš skiriant finansavimą buvo nustatyta, kad visa sukurta infrastruktūra priklausys vandens tiekimo įmonėms. Taip pat įmonės turėjo užtikrinti, kad visiems vartotojams bus užtikrinama vienoda kaina. Finansavimas vandentvarkos projektams buvo teikiamas:

- 1990–1995 m. subsidijų forma;

- 1995–2004 m. – dvišalių ir daugiašalių susitarimų pagrindu subsidijos buvo teikiamos tik kai kuriems objektams, pasiruošiant Europos Sąjungos finansavimui (Phare, ISPA);

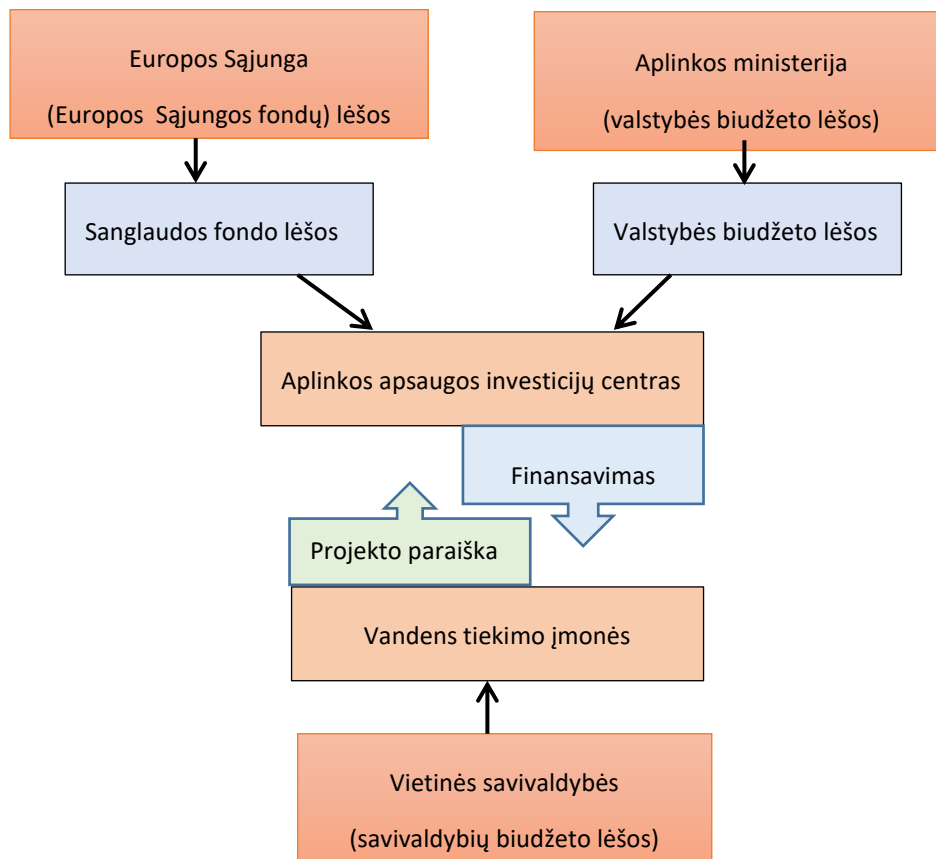
- nuo 2004 m. – finansavimas daugiausiai buvo teikiamas iš nacionalinių valstybės biudžeto programų, Investicijų centro ir vietos savivaldų biudžetų lėšų;

- 2004–2006 m. ir 2007–2013 m. finansavimo laikotarpiais taip pat prisidėjo ir Europos Sąjungos sanglaudos fondo lėšos, tačiau finansavimo poreikis visada viršijo galimą finansavimą.

2007–2013 m. finansavimo laikotarpiu iš Europos Sąjungos sanglaudos fondo projektų įgyvendinimui skirta 511 mln. Eur., iš kurių buvo finansuoti 72 projektai. Vandens tiekimo įmonės turėjo prisidėti bent 25 proc. nuosavų lėšų įgyvendinant projektą. Finansavimas buvo skirstomas atsižvelgiant į kaštų – naudos analizės rezultatus, įvertinus projektų atsiperkamumo užtikrinimą ir numatant projekto metu sukurtos infrastruktūros eksploataciją. Projektinių pasiūlymų analizę, vertinimą ir sprendimus dėl finansavimo atliko Investicijų centras kaip įgyvendinančioji institucija. Pagrindinis sunkumas, kilęs įgyvendinant projektus, buvo bendro finansavimo užtikrinimas, kuris buvo išspręstas vandens tiekimo įmonėms ir savivaldybėms gavus Europos investicijų banko paskolas. Kaip sunkumą galima išskirti galutinių naudos gavėjų patirties įgyvendinant projektus trūkumą bei kainų augimą statybų sektoriuje.

Investicijų centro lėšos vandentvarkos programai gaunamos iš aplinkosauginių rinkliavų ir mokesčių. Pagal šią programą finansuojamos 5 sritys – vandens ir nuotekų infrastruktūros, paviršinių vandenų, praeityje užterštų teritorijų ir techninės paramos. Kiekvienais metais paskirstoma apie 20 mln. Eur skelbiant du kvietimus teikti paraiškas. Pareiškėjais, kaip ir pagal Sanglaudos fondo reikalavimus, gali būti vietinės savivaldybės ir vandens tiekimo įmonės. Ši programa orientuota į mažesnių projektų įgyvendinimą, kurių vertė siekia iki 1 mln. Eur.

Vandens tiekimo įmonių lėšos skirtos mažesniems projektams, kurie skirti gerinti vandens tiekimo infrastruktūrą. Kasmet įmonės šioms investicijoms skiria iki 25 mln. Eur. Nacionaliniu mastu nustatyta, kad ateityje pakilus vandens kainoms, įmonės turės didinti ir infrastruktūros atnaujinimui skiriamas lėšas.

Paveikslas 6. Iš Europos Sąjungos lėšų įgyvendinamų projektų administravimo schema Estijoje

Įvertinus investicijų poreikį bei projektų atsiperkamumą, Investicijų centras vandentvarkos projektų finansavimui teikia subsidijas iš Europos Sąjungos sanglaudos fondo ir nacionalinės Aplinkos apsaugos programos. Pagal Aplinkos apsaugos programą įgyvendinamų vandentvarkos projektų tikslas – pasiekti ir išlaikyti vandens telkinių ir gruntinio vandens gerą būklę, užtikrinti geriamajam vandeniui keliamus teisės aktų ir normatyvų reikalavimus. Pagal Sanglaudos fondą įgyvendinamomis priemonėmis siekiama investuoti į didelio masto vandentvarkos infrastruktūros projektus, pašalinti gruntinį vandenį teršiančius židinius iš buvusių karinių ir pramoninių objektų, taip pat gerinti vandens telkinių būklę. Įgyvendinant vandentvarkos projektus, projektų veiklos gali būti finansuojamos iš abiejų finansavimo šaltinių, tačiau įprastai taikomas atskyrimas pagal projekto vertę – projektai, kurių vertė siekia iki 958 675 Eur, finansuojami iš nacionalinės Aplinkos apsaugos programos, o projektai, kurių vertė viršija šią sumą, – iš Sanglaudos fondo. Paraiškos pagal Aplinkos apsaugos programą dažniausiai teikiamos du kartus per metus, o pagal Europos Sąjungos sanglaudos fondą – pagal struktūrinių fondų įgyvendinimą reglamentuojančių teisės aktų reikalavimus. Iš Aplinkos apsaugos programos subsidijos teikiamos projektams, įgyvendinamiems pagal vandentvarkos schemą, nustatytą Aplinkos apsaugos programoje, jei projektai atitinka galiojančius Aplinkos ministerijos kuruojamų nacionalinių teisės aktų reikalavimus. Tuo tarpu iš Sanglaudos fondo finansuojamiems projektams taikomi atitinkami šio fondo įgyvendinimą reglamentuojančių teisės aktų reikalavimai.

Iš Aplinkos apsaugos programos skiriamų subsidijų dydis kinta kasmet, priklausomai nuo surinktų aplinkos apsaugos mokesčių ir rinkliavų. 2007–2013 m. finansavimo laikotarpiu iš Europos Sąjungos sanglaudos fondo vandentvarkos ir buitinių nuotekų projektų įgyvendinimui finansavimas skirtas:

- 1) Esamų nuotekų sistemų pritaikymui galiojantiems normatyviniams reikalavimams ir nuotekų sistemų, apimančių ir nuotekų surinkimą, plėtrai;
- 2) Geriamo vandens sistemų pritaikymui galiojantiems normatyviniams reikalavimams, veikloms, susijusioms su naujų vandens tiekimo sistemų rekonstrukcija ir plėtra, bei vandens telkinių tinkamos būklės palaikymui.

4.2. Atvejų studijų analizės apibendrinimas

Įvertinus Lenkijos Nacionalinio aplinkos apsaugos ir vandentvarkos fondo, Latvijos aplinkos apsaugos investicijų fondo ir Estijos Aplinkos apsaugos investicijų centro įgyvendinamus vandentvarkos projektus, galima daryti išvadą, kad esminės investicijos į vandentvarkos sektorių yra reikalingos. Įgyvendinant vandens tinklų renovacijos ir plėtos projektus didinamas paslaugų prieinamumas, kokybė ir efektyvumas, mažinami nuostoliai ir avarijų skaičius tinkluose, gerinama geriamojo vandens kokybė siekiant užtikrinti Europos Sąjungos vandentvarkos ūkiui keliamus griežtus reikalavimus. Finansinės priemonės vandentvarkos sektoriuje, finansuojamos Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšomis, įgyvendinamos nebuvo, tačiau buvo finansuojamos nacionalinėmis lėšomis.

Trijų fondų finansuotų projektų apimtys rodo pakankamai aktyvų vandentvarkos sektoriaus dalyvių skolinimąsi, o jau ilgą laiką skiriamos valstybių narių lėšos šiai sričiai rodo tęstinį tikslų siekimą vandentvarkos sektoriuje (t. y., nuolatinis vandens kokybės gerinimas, tinkamas vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugos teikimas).

Visais nagrinėtais atvejais pareiškėjais gali būti savivaldybės ir vandens tiekimo įmonės, kurios priklausomai nuo projekto vertės ir atsiperkamumo gali gauti finansavimą subsidijų, paskolų ar šių finansavimo šaltinių kombinacijos forma.

Įvertinus projektų finansavimo praktiką šiuose fonduose matyti, kad populiariausia, tačiau ne vienintelė projekto finansavimo forma – subsidijos. Tai galėjo lemti ilgą investicijų atsipirkimo laiką ir nedidelę investuoto kapitalo grąžą vandentvarkos projektuose. Lengvatinės paskolos teikiamos Latvijos aplinkos apsaugos investicijų fondo finansuojamiems projektams. Pažymėtina, kad Latvijos vandens tiekimo ir nuotekų surinkimo sektoriaus struktūra yra praktiškai analogiška esančiai Lietuvoje.

Pažymėtina, kad visais atvejais įgyvendinant projektus atsakinga institucija (šiuo atveju minėti fondai) dalyvavo visuose projekto įgyvendinimo ciklo etapuose – nuo projekto planavimo, rengimo, įgyvendinimo iki užbaigimo ir tolimesnės stebėsenos.

5 FINANSINĖS PRIEMONĖS KOKYBINĖ IR KIEKYBINĖ ANALIZĖ

Vandentvarkos sektoriaus infrastruktūros ir rinkos apžvalgoje, investicijų trūkumo ir rinkos nepakankamumą susidarymo analizėje (3-ojoje ex ante dalyje) buvo identifikuota daug struktūrinių sektoriaus problemų, kurios yra sprendžiamos siekiant efektyvinti sektorių. Taip pat nustatyta, kad sektorius daugiausia finansuojamas viešosiomis (įskaitant ESI fondus) subsidijomis ir(ar) dotacijomis, o finansavimo pasiūla ženkliai mažesnė už paklausą. Privatūs investuotojai vangiai finansuoja vandentvarkos projektus dėl jų mažo pelningumo ir ilgo atsipirkimo periodo. Daugiau nei pusė vandentvarkos įmonių dirba nuostolingai, todėl negali gauti finansavimo iš privačių šaltinių.

Atsižvelgiant į visas šias aukščiau išvardintas sektoriaus finansavimo problemas, tolesnėse ex ante vertinimo dalyse analizuojama, **ar tikslinga šiam sektoriui taikyti viešąsias (ESI fondų lėšomis finansuojamas) finansines priemones** ir, jei tikslinga, pateikiami siūlymai dėl sektoriaus finansavimo (vertinami įvairūs finansiniai produktai).

5.1. Planuojamos remti vandentvarkos sektoriaus kryptys

Vertinant, kokie projektų tipai bus remiami ESI fondų lėšomis, reikalinga atsižvelgti į Veiksmų programos 5.1 ir 5.3. investicinių prioritetų įgyvendinimo veiklas, šioms veikloms nustatytus rodiklius bei Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo 2008–2015 m. plėtros strategijoje ir Vandenių srities plėtros 2017–2023 m. programoje iškeltus sektoriaus tikslus. Pagal šiuose dviejuose strateginiuose dokumentuose iškeltus tikslus apibendrintai galima nurodyti šias investicinių projektų įgyvendinimo kryptis:

1. Rekonstruojami vandens tiekimo tinklai (VP, 2017–2023 m. programa);
2. Rekonstruojami nuotekų surinkimo tinklai (VP, 2017–2023 m. programa);
3. Vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų kokybės didinimas (VP, 2017–2023 m. programa);
4. Gyventojų prijungimas prie vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo tinklų (Strategija, VP, 2017–2023 m. programa).

Šios ex ante analizės 3-oje dalyje (7-oje lentelėje) identifikuotos 2014–2020 m. VP priemonės, skirtos geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų surinkimo (įskaitant paviršines nuotekas) infrastruktūrai modernizuoti ir plėtoti. Pažymėtina, kad visos priemonės, išskyrus numatomą vandentvarkos fondą, yra subsidijų priemonės. Išimtinai subsidijų priemonėmis sektorius buvo finansuojamas ir ankstesniais (2004–2006 ir 2007–2013 m. ESI fondų finansavimo laikotarpiais) Tikėtina, kad subsidinis finansavimas iš dalies prisidėjo prie tam tikrų problemų gilinimo (už subsidijas sukurto turto nusidėvėjimas neapskaitomas, turto išlaikymui ir atnaujinimui neformuojami atidėjiniai, už subsidijas sukurto turto išlaikymo kaštai neįtraukiami į sąnaudas ir todėl neįtraukiami į paslaugų kainą (VKEKK ataskaitoje identifikuota, kad „Komisijos suderintose kainose vidutiniškai nėra įskaičiuota 0,26 EUR/ m³ ilgalaikio turto, sukurto iš dotacijų, nusidėvėjimo sąnaudų“)).

Akivaizdu, kad viešosios infrastruktūros finansavimas išskirtinai subsidijų ar dotacijų forma yra būtinas tuo atveju, jeigu projektai negeneruoja pajamų ir nėra finansiškai gyvybingi. Vandentvarkos sektoriaus projektai generuoja pajamas iš vartotojų ir, efektyviai valdant, galėtų atsipirkti, todėl toliau šioje ex ante analizėje vertinamas šio sektoriaus

finansišškai gyvybingų projektų, kuriuos būtų galima finansuoti įgyvendinant finansines priemones, potencialas. Dauguma vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įmonių, dirbančių nepelningai ir(ar) neturinčių užstato ar savivaldybių garantijų, nėra pajėgios gauti finansavimą rinkoje (ypač – ilgalaikį finansavimą), todėl **finansinės priemonės (ir/arba abiejų finansavimo formų derinimas), padėtų šioms įmonėms įgyvendinti vandens ir nuotekų tinklų plėtros ir rekonstrukcijos projektus**. Finansavimo formos keitimas taip pat privalo būti derinamas su kitomis priemonėmis, kurių pagalba būtų galima užtikrinti savalaikį kainų derinimą, įmonių veiklos optimizavimą ir kitų problemų sprendimą.

Tinkamas kontrolės ir priežiūros mechanizmas, finansavimo formos transformacija bei investicinių projektų įgyvendinimo kontrolė padėtų kompleksiskai palapsniui gerinti vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sektoriaus gyvybingumą ir efektyvumą.

5.2. Jautrumo analizė ir projektų finansiniai rodikliai

Jautrumo analizės tikslas – nustatyti projekto gyvybingumą remiantis tam tikromis prielaidomis bei patikrinti projekto gyvybingumo jautrumą nuo kitų įvairių, naudotų prielaidose. Pagrindinis jautrumo analizės sukuriamas rezultatas – identifikuojama, ar projektų įgyvendinimui yra reikalinga subsidija bei nustatoma subsidijos ir finansinės priemonės proporcija. Subsidijos intensyvumas vertinamas kaip vienas iš finansinės priemonės pridėtinės vertės rodiklių – kuo mažesnis subsidijos intensyvumas, tuo didesnė finansinės priemonės pridėtinė vertė.

Jautrumo analizės rezultatų patikimumas priklauso nuo prielaidoms naudojamų duomenų patikimumo. Pažymėtina, kad vandentvarkos sektoriaus duomenys iš įvairių šaltinių, smarkiai skiriasi, tikslius duomenis gauti yra sudėtinga. Jautrumo analizė atspindi kiekybinį projektų vertinimą tik projekto lygmeniu, vadinasi, finansinis modeliavimas jautrumo analizėje neįtraukia įmonės (ne)efektyvaus projektų vykdymo, netiesiogiai su projektu susijusių kaštų įvertinimo. Tai leidžia įvertinti kiekybinius projekto rezultatus, tačiau apsisprendžiant dėl projektų įgyvendinimo privaloma vadovautis ir kokybine analize. Pažymėtina, kad priemonės lygiu atlikta geriamojo vandens tiekimo ar nuotekų surinkimo tinklų plėtros ar rekonstrukcijos projektų jautrumo analizė neduotų patikimų rezultatų, kadangi projektų duomenys gali ženkliai skirtis, plėtros atveju projektų pajamos priklauso nuo naujai prijungtų vartotojų skaičiaus, kuris skirtingose vietovėse ar aglomeracijose gali kardinaliai skirtis, taip pat nuo tarifo vartotojams (ir jo didėjimo), kuris taip pat pastebimai skiriasi įvairiose aglomeracijose. Tinklų rekonstrukcijos atveju sutaupymai tiesiogiai priklauso nuo tinklų būklės (nusidėvėjimo laipsnio), statybos darbų pobūdžio ir kitų veiksnių.

Dėl aukščiau nurodytų priežasčių sudėtinga identifikuoti tipinį projektą, kuriam galėtų būti atlikta jautrumo analizė, todėl priemonės lygiu jautrumo analizė nėra atliekama.

Atsižvelgiant į tai, kad sektorius ilgu metu buvo finansuojamas teikiant negrąžinamąsias subsidijas, dalis vandentvarkos įmonių dirba nepelningai, o ženklus tarifų didinimas, kuris daugeliu atveju būtų būtinas siekiant grąžinti paskolą, turėtų neigiamą poveikį vartotojams, ypač regionuose, kur gyventojų pajamos nedidelės, svarstyтина finansinės priemonės lėšas derinti su subsidija (ypač tinklų plėtros srityje, kadangi naujų vartotojų prijungimas prie centralizuotų sistemų sumažinant aplinkos taršą nuotekomis yra svarbus strateginis prioritetasis). Netiesioginis skirtingų finansavimo formų derinimas šiuo

metu vyksta įgyvendinant 2014-2020 m. ESI fondų lėšomis 50 proc. intensyviu finansuojamas subsidijų priemonės, kuomet projektų vykdytojai nuosavam indėliui reikalingas lėšas skolinasi iš EIB arba iš komercinių investuotojų.

Atsižvelgiant į tai, kad priemonės lygiu negalima nustatyti tipinio projekto ir įvertinti jo finansiniam gyvybingumui užtikrinti būtinos subsidijos dalies, rekomenduojama subsidijos dalį nustatyti remiantis šia pasiteisinusia praktika, kuri demonstruoja gyvybingus projektus – t.y. subsidijos dalis neturėtų viršyti 50 proc. visų tinkamų finansuoti projekto išlaidų. Atsižvelgiant į ribotą subsidijų lėšų sumą ir strateginius prioritetus sumažinti aplinkos taršą nevalytomis nuotekomis ir prie centralizuotų geriamojo vandens ir nuotekų tinklų prijungti kuo didesnę vartotojų dalį, rekomenduojama subsidiją skirti tik tinklų plėtros projektams, o tinklų rekonstrukcijos srityje finansuoti tik gyvybingus projektus, galinčius generuoti pakankamus pajamų srautus nesant subsidijos.

Detalesnė FP ir subsidijos (grąžinamosios ar negrąžinamosios) derinimo analizė pateikiama 8.2 ex ante dalyje.

Bet kokių atveju, prieš priimant sprendimą teikti finansavimą kiekvieno projekto gyvybingumas ir(ar) projekto vykdytojo gebėjimas apmokėti paskolą turėtų būti vertinamas atskirai.

Jeigu tinklų plėtra ar rekonstrukcija finansuojama finansinės priemonės lėšomis, pavyzdžiui, teikiant paskolą, investicijų suma gali būti įtraukiama į sąnaudas, nuo kurių priklauso tarifas vartotojams. Svarbu pažymėti, kad, nors projektas apima tik tinklų plėtrą ar rekonstrukciją konkrečiame ruože, kuriuo naudojasi ribotas skaičius vartotojų, projekto sąnaudos paskirstomos visiems to projekto vykdytojo (vandens įmonės) vartotojams keliant tarifą. Atitinkamai, dėl tokio tarifo padidinimo padidėjusi įmonės pajamų dalis (iš visų vartotojų) yra tiesiogiai sietina su projektu ir turėtų būti vertinamos kaip projekto pajamos skaičiuojant konkretaus projekto finansinį gyvybingumą ir atsiperkamumą.

5.3. Kokybinis finansinės priemonės pagrindimas – SSGG analizė

Stiprybės	Silpnybės
<ul style="list-style-type: none"> • FP taikymas leidžia pasiekti ženkliai didesnius rezultatus su ta pačia lėšų suma lyginant su subsidijomis; • FP atveju projektai įgyvendinami efektyviau, o išlaidos tikslinės ir pagrįstos (kadangi jos turi būti grąžintos); • Grįžusias iš FP lėšas galima naudoti tolesnėms investicijoms; • Per FP įgyvendinimą pradedamas 	<ul style="list-style-type: none"> • FP negali būti taikomos finansiškai negyvybingiems projektams; • Taikant FP daugeliu atveju reikalingas kainodaros modelio parengimas ar adaptavimas konkrečiam finansiniam produktui, rizikos vertinimas, paskolų gavėjų turto (įskaitant būsimus mokėjimų srautus) įkeitimas; • Galutiniams naudos gavėjams FP mažiau patrauklios finansiškai, būtina užtikrinti nuolatinius pinigų srautus.

<p>tvarkyti turto valdymo ir apskaitos klausimas: vadovaujantis teisės aktais, privalo būti daromi atidėjiniai turto atstatymui tuo atveju, kai šis turtas nesukuriamas už subsidijas. Tai atitinkamai daro įtaką paslaugos kainai;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Artėjama prie tvaraus verslo modelio, paslaugų teikimo efektyvinimo (mažinama subsidija, kuriama FP). 	
<p>Galimybės</p> <ul style="list-style-type: none"> • Palaipsniui keičiama finansavimo forma padės atpratinti įmones nuo neefektyvaus investavimo; • Užtikrinamas ilgalaikis finansavimo mechanizmas vandens tiekimo ir nuotekų tinklų sritys projektams; • Sudaromos prielaidos ateityje į sektorių pritraukti privačius investuotojus ir tarptautines finansines institucijas tokiu būdu sukuriant multiplikatoriaus efektą 	<p>Grėsmės</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ribotos galutinių naudos gavėjų skolinimosi galimybės; • Galutinių naudos gavėjų nenoras naudoti FP, jeigu FP konkuruos su subsidijomis; • Pernelyg optimistiškai įvertintos projekto atsiperkamumo galimybės; • Blogėjanti ekonominė situacija, pernelyg žemos kainos vartotojams • Politinis pasipriešinimas iš savivaldybių ir įmonių. • Neįgyvendinus kitų įmonių veiklos efektyvumo didinimo priemonių kyla rizika, kad dalis įmonių negebėtų skolintis ir todėl neįgyvendintų projektų.

5.4. Finansinės priemonės suderinamumas su kitomis viešųjų intervencijų formomis

Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija, planuodama įgyvendinti 2014–2020 m. Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos 5 prioritetą „Aplinkosauga, gamtos išteklių darnus naudojimas ir prisitaikymas prie klimato kaitos“ 2014 m. gruodžio 19 d. LR Aplinkos ministro įsakymu Nr. D1-1050 patvirtino tris veiksmų programos prioriteto įgyvendinimo priemones:

1. Priemonė Nr. 05.3.2-APVA-V-013 „Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo ūkio gerinimas“.

Pagal šią negrąžinamosios subsidijos priemonę finansuojami valstybės projektų planavimo būdu atrinkti projektai, priemonės įgyvendinimui numatyta 112,56 mln. Eur. Pagal šią priemonę finansuojamos veiklos geriamojo vandens tiekimo tinklų rekonstrukcija ir (arba) nauja statyba, geriamojo vandens gerinimo įrenginių rekonstrukcija ir (arba) nauja statyba, nuotekų surinkimo tinklų rekonstrukcija ir (arba) nauja statyba, nuotekų valymo įrenginių rekonstrukcija ir (arba) nauja statyba, nuotekų dumblo apdorojimo įrenginių nauja statyba, geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įmonių valdymo tobulinimo planų rengimas, geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įmonių valdymo tobulinimo priemonių įgyvendinimas. Galimi šios priemonės pareiškėjai - vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įmonės, Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija, savivaldybių administracijos; galimi partneriai: savivaldybių administracijos, vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įmonės. Priemonės finansavimo intensyvumas – iki 80 proc. tinkamų finansuoti išlaidų.

2. Priemonė Nr. 05.3.2-APVA-R-014 „Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sistemų renovavimas ir plėtra, įmonių valdymo tobulinimas“.

Ši priemonė yra regioninio planavimo negrąžinamosios subsidijos priemonė, kurios įgyvendinimui numatyta 152,5 mln. Eur. Šia priemone finansuojama geriamojo vandens tiekimo tinklų rekonstrukcija ir (arba) nauja statyba, geriamojo vandens gerinimo įrenginių rekonstrukcija ir (ar) naują statyba, nuotekų surinkimo tinklų rekonstrukcija ir (arba) naują statyba, nuotekų valymo įrenginių rekonstrukcija ir (arba) naują statyba; taip pat geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros inventorizacija.. Galimi šios priemonės pareiškėjai – vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įmonės, o galimi partneriai – savivaldybių administracijos. Vandens tiekimo ir nuotekų surinkimo tinklų rekonstrukcijai taikomas finansavimo intensyvumas – 50 proc.

3. Priemonė Nr. 05.1.1-APVA-R-007 „Paviršinių nuotekų sistemų tvarkymas“

Ši priemonė yra regioninio planavimo negrąžinamosios subsidijos priemonė, kurio įgyvendinimui numatyta 79,61 mln. eurų. Pagal šią priemonę remiama miestų paviršinių nuotekų tinklų ir kitos infrastruktūros, įskaitant infrastruktūrą, skirtą užtvindymo rizikos mažinimui, rekonstrukcija ir nauja statyba ir miestų paviršinių nuotekų tvarkymo sistemų inventorizacija. Galimi šios priemonės pareiškėjai – savivaldybės kontroliuojamos įmonės – paviršinių nuotekų tvarkytojai, galim partneriai – savivaldybių administracijos. Finansavimo intensyvumas – iki 85 proc. tinkamų finansuoti išlaidų.

Išanalizavus aukščiau išvardintų subsidinių priemonių veiklas matyti, kad šios veiklos iš dalies sutampa su veiklomis, numatomomis finansuoti taikant finansinę priemonę, tačiau, esant didelei investicijų paklausai, subsidinėmis priemonėmis esamo investicijų poreikio patenkinti neįmanoma. Taip pat, subsidijos neskatina siekti maksimalaus efektyvumo ir optimalaus išteklių planavimo, kadangi gautų lėšų nereikia grąžinti, taip pat nėra lėšų reinvestavimo galimybės. Svarbu pažymėti, kad, skirtingai negu FP, subsidijų lėšomis patirtos investicijos negali būti įskaičiuojamos į sąnaudas. Dėl šių priežasčių būtų optimalu palaiapsniui keisti finansavimo formą iš negrąžintinos subsidijos į finansinę priemonę tinkamai planuojant laiką, kad abi finansavimo formos nekonkuruotų, o papildytų vieną kitą (arba derinti finansinę priemonę su negrąžinamąja arba grąžinamąja subsidija). Pažymėtina, kad subsidijų priemonės, jeigu joms taikomas ne 100 proc. finansavimo intensyvumas, gali pritraukti privačių investuotojų (įskaitant tarptautines finansines institucijas) nuosavam indėliui

padengti, tačiau privačių investuotojų lėšos gali būti pritraukiamos ir finansinės priemonės lygiu. Ilgalaikiu laikotarpiu finansinės priemonės laikytinos ženkliai tvaresne finansavimo forma.

Taikant skirtingas finansavimo formas/produktus pasiektinų rezultatų kokybiniai ir kiekybiniai rodikliai, svarto ir multiplikatoriaus efektai įvertinti tolesnėse šios ex ante dalyse.

5.5. Finansinio produkto alternatyvų palyginimas

Šis ex ante vertinimo etapas apima įvairių skirtingų finansavimo modelių (skirtingų finansinių produktų) palyginimą ir įvertinimą kiekybine ir kokybine prasme. Ex ante vertinimo metodologijos bendrojoje dalyje yra nurodyta, kad tikslas, kurį planuojama pasiekti įgyvendinant finansines priemones, gali būti pasiektas keliais skirtingais būdais, todėl ex ante vertinime turėtų būti palyginti skirtingi būdai, t.y., skirtingos paramos priemonės pagrindinio tikslo pasiekimui. Rekomenduojama alternatyva turėtų pademonstruoti didžiausią efektyvumą siekiant pagrindinio tikslo. Rekomenduojamos alternatyvos parinkimas turėtų apimti tiek kiekybinę, tiek kokybinę vertinimo dalis.

Pagal ex ante vertinimo metodiką bei gerąją ex ante vertinimo praktiką, skirtingų finansinių produktų vertinimas turi apimti:

- ES fondų lėšų **svarto efektą** (privačių lėšų pritraukimo galimybės);
- Grįžtančias lėšas, t. y., **multiplikatoriaus efektą**;
- Tikėtinų (atsižvelgiant į finansinės priemonės dydį) pasiekti rodiklių reikšmes.

Modeliavimui pasirinkta hipotetinė 30 mln. Eur finansinės priemonės suma, atitinkanti planuojamą finansinei priemonei skirti ESI fondų lėšų sumą. Finansinei priemonei skirtai sumai keičiantis, rezultatai keistųsi proporcingai. Trys pagrindinės finansinių produktų grupės, kurios gali būti modeliuojamos taikant skirtingas sąlygas, yra:

- paskolos (lengvatinės, dalinės, subordinuotos);
- garantijos (individualios, portfelinės);
- kapitalo (rizikos kapitalas) instrumentai.

Kapitalo instrumentai šioje analizėje nebus tiriami, nes esamomis sąlygomis vandentvarkos sektoriuje jie nėra taikytini. Vandentvarkos sektorius yra reguliuojamas sektorius, o vandentvarkos įmonės (pastarųjų dauguma yra savivaldybių įmonės) kontroliuoja savivaldybės, kurios atlieka ne tik vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įmonių priežiūrą, bet ir dalyvauja kainų nustatymo mechanizme, skiria finansavimą nuostolių patyrimo atveju, vadinasi, turi pilną teisę įgyvendinti strategiškai svarbius sprendimus. Kapitalo instrumentas nesudaro galimybės investuotojui dalyvauti įmonės valdyme, spręsti problemas, įmonės generuoja labai mažą grąžą arba veikia nuostolingai. Kapitalo finansinis produktas galėtų būti svarstomas vandentvarkos projektus įgyvendinant viešosios ir privačiosios partnerystės būdu. Vis dėlto, kol kas Lietuvoje nėra tokios patirties ir nėra pagrindo manyti, kad vandentvarkos sektoriuje bus pradėti įgyvendinti viešosios ir privačiosios partnerystės projektai.

Dėl šios priežasties **kokybinei analizei pasirinkti trys skirtingi baziniai scenarijai bei papildomas ketvirtas scenarijus, skirtas palyginti scenarijų rezultatus su subsidija.**

Šie keturi scenarijai apima šiuos finansinius produktus:

1. **Paskola, teikiama FP lėšomis (palankesnėmis sąlygomis negu rinkoje siūlomas finansavimas);**

2. **Garantija už komercinių bankų suteiktas paskolas;**
3. **Subordinuota paskola iki 30-50 proc. projekto vertės, kita projekto dalis finansuojama komercinio banko lėšomis.**
4. **(ne finansinė priemonė) negražinamųjų subsidijų priemonė, skirta palyginti galimus finansinės priemonės ir subsidijos rezultatus.**

Siekiant išvengti daugybės mažai realistiškų alternatyvų analizės šioje ex ante nėra modeliuojamos skirtingos kiekvieno finansinio produkto variacijos ar šių finansinių produktų kombinacija (pvz., keli paskolų scenarijai su skirtingo dydžio palūkanomis, terminu ar intensyvumu, arba paskolos ir garantijos, teikiamos iš vieno fondų fondo).

5.5.1. Kokybinė analizė

Atliekant kokybinę analizę, pateikiamas visų finansinių produktų alternatyvų vertinimas pagal pasirinktus kokybinius rodiklius, apimančius rizikos, kainos sumažinimą, įgyvendinimo spartą ir kt. Kiekvienas iš kriterijų vertinamas nuo 1 iki 3 balų, priklausomai nuo to, kaip kiekvienas finansinis produktas atitinka kokybinį rodiklį. Kokybinių rodiklių paaiškinimai pateikiami žemiau:

1. **Privačių lėšų poreikis** – vertinamas privačių lėšų poreikio dydis finansinės priemonės sėkmei užtikrinti. Kuo didesnis privačių lėšų poreikis, tuo daugiau reikės ieškoti tokius projektus finansuojančių institucijų.
2. **Priemonės populiarumas (rinkos dalyvių noras naudotis priemone)** – vertinamas rinkos dalyvių, projektų vykdytojų susipažinimas su konkrečiu finansiniu produktu ir noras juo naudotis.
3. **Komercinio finansuotojo rizikos sumažinimas** – vertinama finansinio produkto įtaka sumažinant komercinio finansuotojo riziką. Kuo labiau sumažinama finansuotojo rizika, tuo labiau finansuotojai bus linkę prisidėti savo lėšomis.
4. **Bendro projekto finansavimo kainos sumažinimas** – vertinama finansinio produkto įtaka projekto finansavimo kainai, t. y., vertinami patiriami finansavimo kaštai.
5. **Lėšų grįžtamumas** – vertinama, kokia tikimybė, kad finansinės priemonės lėšomis suteiktas finansavimas bus sugrąžintas finansinės priemonės valdytojui ir pakartotinai panaudotas kitų projektų finansavimui.
6. **Finansavimo struktūros sudėtingumas** – vertinama finansinių produktų sutarčių sudarymo sudėtingumas. Produkto naujoviškumas rinkoje taip pat prisideda prie didesnio produkto sudėtingumo.
7. **Finansinės priemonės įgyvendinimo greitis** – vertinama, kaip greitai gali būti suteikiamas finansavimas projektui.
8. **Teisinio reglamentavimo sudėtingumas** – vertinamas teisinis reglamentavimas ir finansinio produkto jautrumas teisinės bazės pokyčiams.
9. **Dalyvių patirtis ir kompetencijos** – vertinama rinkos dalyvių ir projektų vykdytojų patirtis ir kompetencijos įgyvendinant konkretų finansinį produktą.
10. **Rezultato (rodiklio pasiekimo) dydis** – vertinama finansinio produkto galimybė viršyti minimalų nustatytą rezultato rodiklį (duomenys iš kiekybinės analizės).

Lentelė 10. Finansinių produktų alternatyvų kokybinė analizė.

Alt. 1	Alt. 2.1	Alt. 2.2	Alt. 3	Alt. Negražinamoji subsidija
--------	----------	----------	--------	------------------------------------

FP produktas	Paskola	Garantija (max. rezultatas)	Garantija (min. rezultatas)	Subordinuota paskola	Subsidija (intensyvumas 60 proc.)
Privačių lėšų poreikis	Mažas (3)	Didelis (1)	Didelis (1)	Vidutinis (2)	Vidutinis (2)
Priemonės populiarumas (rinkos dalyvių noras naudotis priemone)	Vidutinis (2)	Mažas (1)	Mažas (1)	Vidutinis (2)	Didelis (3)
Komerčinio finansuotojo rizikos sumažinimas	Nėra (0)	Didelis (3)	Didelis (3)	Didelis (3)	Vidutinis (2)
Bendro projekto finansavimo kainos sumažinimas	Didelis (3)	Didelis (3)	Didelis (3)	Didelis (3)	Vidutinis (2)
Lėšų grįžtamumas	Didelis (3)	Vidutinis (2)	Vidutinis (2)	Vidutinis (2)	Nėra (0)
Finansavimo struktūros sudėtingumas	Mažas (3)	Vidutinis (2)	Vidutinis (2)	Didelis (1)	Mažas (3)
Finansinės priemonės įgyvendinimo greitis	Didelis (3)	Vidutinis (2)	Vidutinis (2)	Mažas (1)	Vidutinis (2)
Teisinio reglamentavimo sudėtingumas	Vidutinis (2)	Vidutinis (2)	Vidutinis (2)	Didelis (1)	Vidutinis (2)
Dalyvių patirtis ir kompetencijos	Didelis (3)	Vidutinis (2)	Vidutinis (2)	Mažas (1)	Didelis (3)
Rezultato (rodiklio pasiekimo) dydis	Vidutinis (2)	Vidutinis (2)	Vidutinis (2)	Didelis (3)	Vidutinis (2)
VISO:	24	20	20	19	21

Lyginant visus finansinius produktus pagal aukščiau išdėstytus kokybinius kriterijus, matyti, kad daugiausiai balų priskirta paskolai, antroje vietoje – subsidijai, trečioje – garantijai ir ketvirtoje – subordinuotai paskolai.

Atkreiptinas dėmesys, kad norint teikti garantijas ar subordinuotas paskolas, būtų prievolė steigti fondų fondą ir dirbti su finansiniais tarpininkais. Iš patirties įgyvendinant 2014-2020 m. finansinės priemonės viešosios infrastruktūros srityje pažymėtina, kad finansiniai tarpininkai (dažniausiai – komerciniai bankai) atsargiai žiūri į naujus siūlomus projektus ir detalai vertina jų riziką. Atliekant analizę, buvo atlikta komercinių bankų apklausa dėl finansinių priemonių taikymo varentvarkos sektoriuje. Susitikimai su keturiais

Lietuvos didžiaisiais komerciniais bankais įvyko 2016 m. sausio mėn., po kurių komerciniams bankams papildomai buvo pateiktas klausimynas dėl finansinių produktų. Žemiau pateikiamas komercinių bankų apklausos apibendrinimas.

Komercinių bankų apklausos rezultatai:

*Bankai, vertindami vandentvarkos sektorių, pabrėžė, kad iš principo **šis sektorius galėtų būti patrauklus investicijoms**, tačiau labai svarbu spręsti sektoriaus problemas ir siekti efektyvinti vandentvarkos įmonių veiklą. Net jeigu projektas yra gyvybingas, pats sektorius yra nuostolingas, o bankas prisiima didelę riziką dėl stabilių teigiamų pinigų srautų.*

Pagrindinės vandentvarkos sektoriaus problemos, įvardintos bankų, pateikiamos žemiau.

1. **Nereguliarūs, nestabilūs arba nepakankami pinigų srautai.** Dviejų iš keturių apklaustųjų bankų atstovai kaip vieną iš problemų įvardijo nestabilius ir nereguliarus pinigų srautus. Ši problema pasireiškia dėl to, kad įmonės veikia nuostolingai, net ir turėdamos tinkamą pinigų srautą nesugeba atsiskaityti, o gyventojai nėra linkę tvarkingai atsiskaityti su vandens tiekimo įmonėmis už paslaugas (dauguma vėluoja atsiskaityti, atsiskaito už kelis mėnesius iš karto ar atsiskaito ne pilna apimtimi). Tai lemia prastus finansavimo aptarnavimo rodiklius ir atitinkamai aukštą finansavimo kainą vandentvarkos projektams. Kitų dviejų apklaustųjų bankų atstovai kaip problemą įvardijo ne nestabilius pinigų srautus, bet nepakankamą pinigų srautą. Kaip pavyzdys buvo pateiktas didžiųjų miestų atvejis, kuomet pinigų srautai gan neblogai nusistovėję, stabilūs, tačiau nepakankami įsipareigojimams aptarnauti (nepakankamas kainos tarifas). Vienas iš privalumų vertinant pinigų srautus – smarkiai diferencijuotas vartotojų srautas.
2. **Kainų tarifų tvirtinimo schema.** Visų apklaustųjų bankų atstovai pažymėjo, kad viena iš būtinų vandentvarkos sektoriaus efektyvinimo priemonių yra apriboti savivaldybių tarybas nuo kainų tarifų tvirtinimo, taip būtų galima išvengti politizuoto sprendimų priėmimo. Kaip gerą kainų tvirtinimo pavyzdį bankai minėjo šilumos ūkio kainų nustatymo schemą (atkreiptinas dėmesys, kad taikant naują kainų tarifų tvirtinimo schemą, kai, nesant politinio sprendimo, VKEKK gali vienašališkai patvirtinti tarifus, ši problema yra mažiau aktuali)
3. **Užstatas.** Dviejų apklaustųjų bankų atstovai kaip dar vieną problemą įvardijo užstato trūkumą – turimas vandentvarkos įmonių turtas, t. y., vandens tiekimo ir nuotekų surinkimo tinklai, bankų nėra vertinami kaip tinkamas likvidus užstatas dėl sudėtingų realizavimo galimybių. Vis dėlto, kita dalis apklaustųjų bankų atstovų atsakė, kad kaip užstatą priima ir vandens tiekimo, nuotekų surinkimo vamzdžius, nes juos vertina kaip ilgalaikę infrastruktūrą, privalomą tam tikrų paslaugų teikimui.
4. **Ilgas projektų atsipirkimo laikotarpis.**

Dėl visų aukščiau išvardintų priešasčių finansavimui gauti bankai dažniausiai reikalauja papildomų savivaldybių garantijų. Paminėtina, kad šios savivaldybių garantijos daro įtaką savivaldybių skolos rodikliams, dėl to ne visos savivaldybės gali suteikti garantijas vandens tiekimo įmonėms.

Apibendrinant visų bankų atsakymus dėl teikiamų paskolų laikotarpio, paskolos vandentvarkos įmonėms teikiamos iki 5-7 metų laikotarpiui, tam tikrais atvejais iki 10 m.

laikotarpiui. Toks laikotarpis daugelius atveju gali būti per trumpas paskolai sugrąžinti, kadangi projektai negeneruoja didelių pajamų srautų ir jų atsipirkimo laikotarpis daugeliu atveju viršija 10 m.

Bankai taip pat pažymėjo, jog įmonių apsijungimo (stambinimo) procesas yra reikalingas, tačiau skatinant įmones apsijungti ir stambintis turėtų būti siekiama užtikrinti, kad nesuprastėtų stipriųjų, stambesniųjų įmonių finansinė padėtis prisijungiant mažesnes, ne taip efektyviai dirbančias įmones (kadangi dažnu atveju gali tekti perimti ne tik smulkesniųjų įmonių turtą, bet ir įsipareigojimus).

Apklausų metu bankams taip pat buvo pristatyti trys kokybinės analizės dalyje nagrinėti finansiniai produktai. Bankų nuomonės apibendrinimas kiekvieno produkto atveju pateikiamas žemiau:

1. **Lengvatinė paskola.** Pagal šiuo metu rinkoje vyraujančias finansavimo sąlygas (ypač žemų palūkanų aplinką), lengvatinė paskola bankų vertinama kaip neprioritetinis finansinis produktas. Vis dėlto paminėtina, kad jeigu dėl finansavimo kreipiasi aukštesnės rizikos įmonė, bankas arba jai skolina, arba ne (t. y., nėra taikoma aukštesnė rizikos marža rizikingesnėms įmonėms). Dažniausiai neigiamą bankų atsakymą dėl finansavimo lemia dvi priežastys: per aukštas įsiskolinimo lygis arba nepakankamas pinigų srautas paskolos aptarnavimui. Bankų nuomone, lengvatinės paskolos tikėtų arba finansuoti tokius projektus, kurių bankai nefinansuoja, arba ateityje pasikeitus rinkos finansavimo sąlygoms.
2. **Subordinuota paskola.** Bankai įvardijo du konkrečius atvejus, kuomet subordinuota paskola būtų patraukli: jeigu subordinuota paskola sudarytų apie 50 proc. teikiamo finansavimo sumos ir jeigu subordinuota paskola būtų teikiama bankui visam portfeliui. Pastaruoju atveju subordinuota paskola padėtų atitikti Lietuvos banko keliamus kapitalo pakankamumo reikalavimus ir tai padėtų sumažinti teikiamo finansavimo kainą. Bankai taip pat paminėjo, kad būtų labai naudinga senąsias vandentvarkos įmonių paskolas subordinuoti naujai suteikiamų paskolų atžvilgiu (tačiau tai turėtų būti sprendžiama ne finansinės priemonės įgyvendinimo apimtyje). Jeigu subordinuota paskola būtų kapitalizuojama (konvertuojama į įmonės įstatinį kapitalą), tai irgi būtų didelis privalumas bankui priimant sprendimą dėl finansavimo skyrimo.
3. **Garantijos.** Visų apklaustų bankų atstovų garantijos buvo įvertintos kaip tinkamas finansinis produktas. Tinkamos būtų tiek portfelinės, tiek individualios garantijos. Kai kurie bankai paminėjo, kad negarantuotai finansavimo daliai prašytų savivaldybių garantijos. Bankai taip pat pažymėjo, kad norint, jog garantija būtų pakankamai patraukli bankams, ji turėtų būti besąlyginė (priešingu atveju garantija nedaro įtakos skolinimo kainai) ir be didelės papildomos administracinės naštos bankui (papildomi administraciniai kaštai būtų perkeliama paskolos gavėjui). Pažymėtina, kad bankai tikisi valstybės garantijos, o ne viešojo investuotojo (finansų įstaigos) teikiamos garantijos.

Apibendrinant bankų apklausos išvadas galima teigti, kad privatūs investuotojai įžvelgia vandentvarkos sektoriaus potencialą, tačiau šiuo metu aktyviai nefinansuoja vandentvarkos projektų dėl aukščiau nurodytų priežasčių (mažas pajamingumas, ilgas atsipirkimo laikotarpis,

nestabilūs pajamų srautai ir kt.). Taip pat, komerciniai bankai siekia asimetrinio rizikos (dažniausiai) arba pelno pasidalijimo su viešuoju investuotoju (subordinuotų paskolų atveju), o tai sąlygoja valstybės pagalbos atsiradimą finansinių tarpininkų atžvilgiu, todėl būtų reikalingas valstybės pagalbos schemos derinimas su EK, kuris dėl atliekamų procedūrų ilgai trunka (plačiau – 7-oje ex ante dalyje).

Atsižvelgiant į kokybinio vertinimo rezultatus, sąlyginai trumpą finansinės priemonės įgyvendinimo laikotarpį (kadangi finansinę priemonę numatoma pradėti įgyvendinti 2019 m., o ESI fondų išlaidų tinkamumo finansuoti laikotarpio pabaiga – 2023 m. pabaiga), skirtingų finansavimo mechanizmų sudėtingumą, finansinių tarpininkų atrankos iššūkius bei valstybės pagalbos derinimo aspektus, yra didelė rizika kad finansinės priemonės alternatyvoms, kurioms reikėtų pasitelkti finansinius tarpininkus (t. y. garantijų arba subordinuotų paskolų teikimas), įgyvendinti 2014–2020 m. ESI fondų perspektyvoje nepakaktų laiko, dėl to finansinė priemonė būtų neįgyvendinta, o skirtos ESI lėšos nepanaudotos.

Dėl šių priežasčių **kiekybinė analizė** bus atliekama tik realiai įgyvendinamai alternatyvai - t.y. tiesioginiam skolinimui (paskola). Papildomai analizuojama subsidijų priemonė, skirta palyginti galimus finansinės priemonės, įgyvendinamos paskolos būdu, ir subsidijos rezultatus.

5.5.2. Kiekybinė analizė

Kaip nurodyta aukščiau, kiekybinei analizei pasirinkta hipotetinė 30 mln. Eur finansinės priemonės suma (atitinkanti planuojamą finansinei priemonei skirti ESI fondų lėšų sumą). Finansinei priemonei skirtai sumai keičiantis, kiekybinės analizės rezultatai keistųsi proporcingai.

Pažymėtina, kad tiek subsidijų priemonė, tiek finansinė priemonė turi galimybių pritraukti papildomas privačias lėšas (iš tarptautinių finansinių institucijų ar komercinių investuotojų). Subsidijų atveju šios lėšos pritraukiamos projektų lygiu kaip projektų vykdytojų nuosavas įnašas, finansinės priemonės atveju – dažniausiai FP lygiu, per FP valdytoją ar finansinius tarpininkus. Iš tokių papildomai pritrauktų lėšų pasiektini rezultatų rodikliai turėtų būti modeliuojami atskirai. Tokie iš papildomai pritrauktų lėšų galimi pasiekti rezultatų rodikliai šioje ex ante analizėje nevertinami, kadangi nežinoma jų apimtis ir lėšų teikimo/skolinimo sąlygos.

Ši kiekybinė analizė apsiriboja alternatyvų, panaudojant 30 mln. eurų, vertinimu.

1 km tinklų reikalingos išlaidos labiausiai priklauso nuo tinklų pobūdžio – geriamojo vandens ar nuotekų tinklai. Kadangi tinklų renovacija dažniausiai reiškia senų susidėvėjusių tinklų pakeitimą naujais, 1 km sąnaudos tinklų renovacijai šios analizės tikslais laikytinos identiškomis tinklų plėtrai. Atitinkamai, atliekama šių alternatyvų analizė, t. y. kokie rodikliai būtų pasiekti FP lėšas pilna apimtimi skiriant:

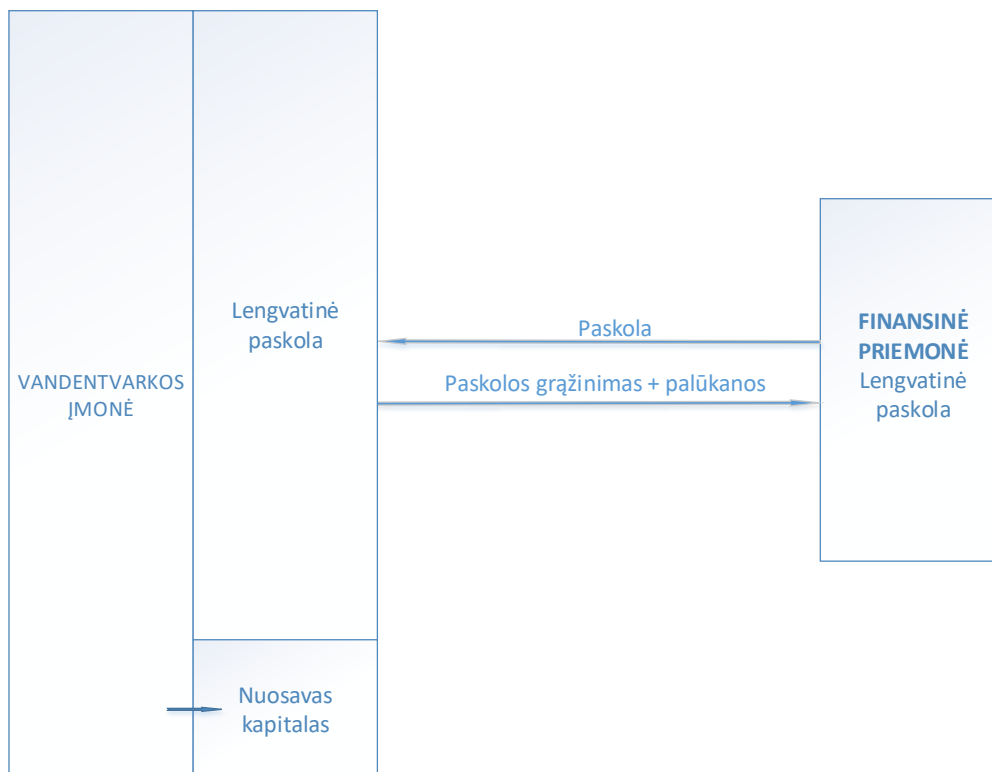
- A) TIK geriamojo vandens tiekimo tinklų rekonstrukcijai ir(ar) plėtrai;
- B) TIK nuotekų surinkimo tinklų rekonstrukcijai ir(ar) plėtrai;
- C) Geriamojo vandens tiekimo IR nuotekų surinkimo tinklų rekonstrukcijai ir plėtrai (50:50).

Kadangi nauji vartotojai prijungiami tik tinklų plėtros atveju, naujų vartotojų prijungimo skaičius rodikliai skaičiuojami 2 alternatyviais būdais, kai:

- 1) 100 proc. FP lėšų skiriama tinklų plėtrai;
- 2) 50 proc. FP lėšų skiriama tinklų plėtrai, 50 proc. – tinklų renovacijai.

Alternatyva Nr. 1. Paskola, teikiama finansinės priemonės lėšomis.

Analizuojama paskola, pilna apimtimi teikiama projekto vykdytojui finansinės priemonės lėšomis (100 proc. paskola). Tai tipinis finansinis produktas, labai dažnai taikytinas įgyvendinant finansines priemones. Žemiau pateikiama šio finansinio produkto schema ir modeliavimo prielaidos.

Paveikslas 7. Paskolos finansinis produktas

Lentelė 11. Paskolų finansinės priemonės modeliavimo prielaidos.

Prielaida	Reikšmė	Pagrindimas
Paskolos laikotarpis	Ne daugiau 20 m.	Palyginimui modeliuojama ilgiausio laikotarpio paskola, tačiau šis terminas gali būti trumpinamas.
Blogų paskolų dalis	2 proc.	Nors didžioji dalis vandentvarkos įmonių dirba nuostolingai, iki šiol yra susiklosčiusi praktika, kad savivaldybės padeda vandentvarkos įmonėms vykdyti savo įsipareigojimus. Jeigu tokia praktika tęsis, tikėtina, kad blogų paskolų dalis išliks nedidelė.
1 km geriamojo vandens tinklų plėtos ar renovacijos išlaidos	104,47 tūkst. EUR	Remiamasi APVA apskaičiuotomis vidutinėmis reikšmėmis
1 km nuotekų tinklų	114,33 tūkst.	Remiamasi APVA apskaičiuotomis vidutinėmis reikšmėmis

plėtros ar renovacijos išlaidos	eurų	
FP skirta lėšų suma	30 mln. EUR	Taikant ekspertinę prielaidą, hipotetinė modeliavimui pasirinkta suma
Paskolų palūkanų normos	2 proc.	Rekomenduojama maksimali palūkanų norma (žr. palūkanų normos pagrindimo aprašymą po lentele).
Valdymo mokestis	0,5 proc., 1 proc.	Vadovaujantis Deleguoto reglamento nuostatomis, valdymo mokestis susideda iš dviejų dalių: 0,5 proc. bazinis mokestis nuo finansinei priemonei skirtų ir įmokėtų lėšų, 1 proc. mokestis nuo paskolų, suteiktų galutiniams naudos gavėjams, sumos.
Projekto įgyvendinimo laikotarpis	1 metai	Projekto įgyvendinimo laikotarpis atitinka rangos darbų trukmę ir neapima viešųjų pirkimų trukmės (daroma prielaida, kad viešieji pirkimai įvykdomi prieš pasirašant paskolos sutartį su finansinės priemonės valdytoju).
Grįžusių reinvestavimo laikotarpis	lėšų iki 2031 m. pabaigos (+8 metai nuo išlaidų tinkamumo finansuoti laikotarpio pabaigos)	Vadovaujamosi Bendrųjų nuostatų reglamento 45 straipsnio nuostatomis.
Kitos prielaidos		Sutartys su GNG: pasirašomos tais metais, kuriais įvykdomas įnašas į FP; Išmokėjimas GNG: sekančiais metais (+1) po sutarties pasirašymo; Paskolos grąžinimo pradžia: sekančiais metais (+1) po išmokėjimo, t.y. (+2) po sutarties pasirašymo; Reinvestavimas: grįžusios lėšos reinvestuojamos sekančiais metais

Palūkanų normos pagrindimas

ESI fondų lėšomis finansuojamomis FP siekiama sumažinti rinkos nepakankamumą ir sudaryti sąlygas skolintis tiems pareiškėjams (ar tokiuose sektoriuose), kur rinkos finansavimas nepakankamas arba neoptimalus. Atitinkamai, FP dažniausiai nustatomos mažesnės nei rinkos palūkanų normos (ir/arba ilgesnis paskolų terminas, mažesni turto įkeitimo reikalavimai, palūkanų fiksavimas visam paskolos laikotarpiui, ar kitos sąlygos). Šioje ex ante skaičiuojant pareiškėjams taikytiną palūkanų normą vadovaujamosi *Komisijos komunikate dėl orientacinių ir diskonto normų nustatymo metodo pakeitimo (2008/C 14/02)* nustatyta metodika, kurioje nustatytos orientacinės normos taikomos kaip rinkos normos pakaitinis rodiklis. Palūkanų normą sudaro bazinės normos ir pareiškėjui taikomos rizikos maržos suma.

Bazines normas šalims narėms kiekvieną mėnesį skelbia EK šiame tinklapyje: http://ec.europa.eu/competition/state_aid/legislation/base_rates2018_11_en.pdf. 2018 m. lapkričio mėn. bazinė norma Lietuvos Respublikoje buvo -0,18% (nekito nuo 2018 m. sausio mėn.)

Rizikos marža nustatoma atsižvelgiant į įmonės reitingą ir įkeisto turto lygį. Kadangi didžioji dalis savivaldybių ar jų valdomų juridinių vienetų (savivaldybių įmonių) neturi pagal balansą nustatyto (tarptautinio ar nacionalinio) reitingo, jų maržų nustatymui naudota vienu laipteliu žemesnė reitingo kategorija nei valstybei suteiktas reitingas. 2015 m. gegužės mėn. (peržiūrėta 2018 m. rugpjūčio mėn.) Lietuvos ilgalaikėms paskoloms suteiktas A3 reitingas (Moody's²¹), atitinkanti Komisijos komunikato reitingų lentelėje nustatyta Stipraus (AAA-A) reitingo lygį. Atitinkamai, pagal Komisijos komunikato reitingo kategorijų lentelę, vienu laipteliu žemesnis reitingas, taikytinas savivaldybėms ir jų kontroliuojantiems juridiniams asmenimis, yra Geras (BBB) reitingas. Pagal šį reitingą, esant aukštam turto įkeitimo lygiui, rizikos marža sudaro 75 bazinius punktus, esant normaliam turto įkeitimo lygiui – 100 bazinių punktų, esant žemam turto įkeitimo lygiui – 220 bazinių punktų.

Atsižvelgiant į tai, tipinis FP paskolos gavėjas bus savivaldybės įmonė, t.y. viešasis geriamojo vandens tiekėjas ir nuotekų tvarkytojas, kurio tikėtinas turto įkeitimo lygis gali svyruoti nuo normalaus iki žemo (pvz., kai įkeičiami tik finansiniai srautai – tikėtina, kad tokių projektų su žemu turto įkeitimo lygiu bus absoliuti dauguma), jam taikoma palūkanų norma (laikytina pakaitine rinkos palūkanų norma) 2018 m. lapkričio mėn. sudarytų:

- esant normaliam turto įkeitimo lygiui: $-0,18\%+1\%=0,82\%$;
- esant žemam turto įkeitimo lygiui: $-0,18\%+2,2\%=2,02\%$.

Siekiant FP tikslų, rekomenduojama, kad paskolų palūkanos naudos gavėjams neviršytų pagal aukščiau aprašytą metodiką apskaičiuotos rinkos palūkanų normos, t. y. 2,02 proc. Visgi atkreiptinas dėmesys, kad šiuo metu bazinės normos yra istorinėse žemumose ir gali pradėti didėti artimiausiu metu. Pavyzdžiui, 2015 m. sausio mėn. bazinė palūkanų norma Lietuvos Respublikai buvo +0,34% (vietoj dabartinės -0,18%). Kadangi pagal FP bus teikiamos ilgalaikės paskolos iki 20 m., o taip pat gali būti taikomas papildomas skatinamasis elementas (subsidiija), FP paskolų gavėjams taikoma palūkanų norma neturėtų būti ženkliai mažesnė negu pagal 2018 m. duomenis apskaičiuota rinkos palūkanų norma.

Atitinkamai, rekomenduojama maksimali palūkanų norma neturėtų viršyti 2 proc. (fiksuota visam paskolos laikotarpiui).

Papildomai rekomenduojama, kad ši maksimali palūkanų norma būtų taikoma tik ESI fondų lėšoms ir tik iki tinkamumo finansuoti laikotarpio pabaigos (2023 m. gruodžio 31 d.). Į finansinę priemonę pritraukus tarptautinių finansinių institucijų ar privačių finansuotojų lėšų, iš šių lėšų teikiamų paskolų (ar paskolų dalies) palūkanų normos projektų vykdytojams būtų nustatomos atsižvelgiant į finansinės priemonės valdytojo skolinimosi kainą, administravimo kaštus, rinkos palūkanų normas, pareiškėjo rizikos laipsnį ir kitus veiksnius. Taip pat, palūkanų normos gali būti peržiūrimos finansuojant projektus iš grįžusių ESI fondų lėšų po tinkamumo finansuoti laikotarpio pabaigos.

Atlikus finansinį modeliavimą **pagal aukščiau nurodytas prielaidas, su sąlyga, kad VF pradeda veiklą 2019 m.**, pagrindiniai rezultatai pateikiami 12 ir 13 lentelėse. Detalūs skaičiavimai pateikiami 1 priede.

²¹ <https://finmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/valstybes-skolos-valdymas/kredito-reitingai/lietuvos-kredito-reitingu-raida>

Lentelė 12. Paskolų finansinės priemonės modeliavimo rezultatai: tinklų ilgis

	A	B	C
	Geriamojo vandens tinklų plėtra / renovacija	Nuotekų tinklų plėtra / renovacija	Geriamojo vandens (50 proc.) ir nuotekų (50 proc.) tinklų plėtra / renovacija
Nutiesta / renovuota tinklų (kumuliacinis rodiklis), km			
Iki 2023-12-31*	283,78	259,31	270,99
Iki 2031-12-31**	385,25	352,02	367,89
Išmokėta lėšų galutiniams naudos gavėjams (kumuliacinis rodiklis), mln. eurų			
Iki 2023-12-31*		29,65	
Iki 2031-12-31**		40,25	
Sverto efektas			
Iki 2023-12-31*	Nėra, šiame etape tiesiogiai neplanuojama pritraukti privačių lėšų		
Iki 2031-12-31**			
Multiplikatorius			
Iki 2023-12-31*		0,99	
Iki 2031-12-31**		1,34	

*Tinkamumo finansuoti laikotarpio pabaiga

**Lėšų reinvestavimo laikotarpio pabaiga

13 lentelėje žemiau pateikiamas tikėtinas naujai prijungtų vartotojų skaičius iki 2023 ir 2031 metų pabaigos. Rezultatai skaičiuoti taikant prielaidą, kad visos FP lėšos (30 mln. Eurų) bus skirtos tinklų plėtrai. Kadangi, remiantis istoriniais duomenimis, skaičiuojant 1-am kilometrui, tikėtinas naujų vartotojų, prisijungusių prie geriamojo vandens tinklų yra didesnis negu prie nuotekų tinklų, faktinis naujų vartotojų skaičius priklausys nuo geriamojo vandens ir nuotekų tinkle proporcijos.

Jeigu tik dalis finansinės priemonės lėšų bus skirta tinklų plėtrai (kita dalis – rekonstrukcijai), tikėtinas naujų vartotojų skaičius proporcingai mažės.

Lentelė 13. Paskolų finansinės priemonės finansinio modeliavimo rezultatai: naujų vartotojų skaičius

	Naujų vartotojų skaičius (skliausteliuose – gyventojų skaičius*)	
	Iki 2023-12-31	Iki 2031-12-31
FP lėšos (100 proc.) tik geriamo vandens tinklų plėtrai	8147,40(16213,33)	11060,48(22010,36)
FP lėšos (100 proc.) tik nuotekų tinklų plėtrai	4986,51(9923,15)	6769,42(13471,15)
FP lėšos geriamo vandens (50 proc.) ir nuotekų (50 proc.) tinklų plėtrai	6495,73(12926,5)	8818,27(17548,36)

*1 vartotojas (namų ūkio vienetas) apima 1,99 gyventojų

Svarbu: 12 ir 13 lentelėse nurodyti maksimalūs rezultatų rodikliai, kurie galimi pasiekti esant 11 lentelėje nustatytiems prielaidoms. Nepasitvirtinus nors vienai prielaidai (ypač kintant tinklų plėtros ir(ar) rekonstrukcijos darbų kainoms, vėluojant fondo

įgyvendinimui, esant nepakankamam projektų skaičiui ar pan.), realiai pasiekiamų rezultatų kiekis bus mažesnis.

Pažymėtina, kad po 2031 m. į finansinę priemonę iš anksčiau suteiktų paskolų grįžusios lėšos ir toliau galėtų būti reinvestuojamos tokiu būdu didinant nutiestų ar rekonstruotų tinklų kilometrų skaičių ir naujų vartotojų skaičių, arba skiriant lėšas kitoms veikloms/sritims finansuoti.

Alternatyva Nr. 2. Negražinamųjų subsidijų priemonė.

Negražinamųjų subsidijų priemonė pateikiama kaip alternatyva tikėtinų rezultatų palyginimui su paskolų finansine priemone, darant prielaidą, kad subsidijų priemonei būtų skirta ta pati ESI fondų suma, kaip ir finansinei priemonei (t.y. 30 mln. eurų). Atkreiptinas dėmesys, kad subsidijų priemonėse finansavimo intensyvumas įprastai nesiekia 100 proc. Istoriniais duomenimis, vandentvarkos sektoriuje finansavimo intensyvumas svyruoja nuo 50 iki 80 proc., atitinkamai, pvz. esant 50 proc. finansavimo intensyvumui, projekto vykdytojas turėtų prisidėti 50 proc., tiriamuoju atveju projektų vykdytojų nuosavo įnašo bendra suma sudarytų 30 mln. eurų. Pažymėtina, kad daugeliu atveju nuosavas įnašas įnešamas iš skolintų lėšų, taigi, iš nuosavo įnašo dalies pasiektini rezultatų rodikliai turėtų būti modeliuojami atskirai, atsižvelgiant į nuosavo įnašo pobūdį ir skolinimo sąlygas. Kaip nurodyta anksčiau, analogiškai subsidijai, finansinės priemonės taip pat turi galimybę pritraukti papildomų tarptautinių finansinių institucijų ar komercinių finansuotojų lėšų. Tokie iš papildomai pritrauktų lėšų pasiektini rezultatų rodikliai šioje ex ante analizėje nevertinami, kadangi nežinoma jų apimtis ir lėšų teikimo/skolinimo sąlygos.

Šios analizės tikslais, siekiant palyginti skirtingais finansavimo būdais pasiektinus rezultatų rodiklius, skaičiuojami tik tie rodikliai, kurie būtų pasiekti už 30 mln. ESI fondų lėšų, t.y. sumą, identišką sumai, kuri skiriama finansinei priemonei.

Taip pat svarbu pažymėti, kad negražinamųjų subsidijų priemonės administravimas kainuoja papildomai – įprastai įgyvendinančiosios institucijos išlaidos, susijusios su priemonės administravimu, yra finansuojamos iš ESI fondų techninės paramos lėšų. Tuo tarpu finansinės priemonės administravimo išlaidos (valdymo mokestis) apmokamos iš finansinės priemonės lėšų (t.y. įskaičiuotos į 30 mln. sumą).

Subsidijos administravimo išlaidos nėra įtrauktos į skaičiavimų modelį, tačiau gali siekti iki 3-5 proc. nuo administruojamos sumos (t.y. papildomos išlaidos).

Kitos prielaidos analogiškos Alternatyvai Nr. 1.

Skaičiavimų rezultatai pateikiami 14 ir 15 lentelėse, detalūs skaičiavimai – 1 priede.

Lentelė 14. Negražinamųjų subsidijų priemonės finansinio modeliavimo rezultatai

A	B	C
Geriamojo vandens tinklų plėtra / renovacija	Nuotekų tinklų plėtra / renovacija	Geriamojo vandens (50 proc.) ir nuotekų (50 proc.) tinklų plėtra / renovacija

Nutiesta / renovuota tinklų (kumuliacinis rodiklis), km			
Iki 2023-12-31	287,16	262,40	274,22
Išmokėta lėšų galutiniams naudos gavėjams (kumuliacinis rodiklis), mln. eurų			
Iki 2023-12-31		30	
Sverto efektas			
Iki 2023-12-31		1	
Multiplikatorius			
Iki 2023-12-31		1	

Lentelė 15. Negrąžinamųjų subsidijų priemonės finansinio modeliavimo rezultatai: naujų vartotojų skaičius

	Naujų vartotojų skaičius (skliausteliuose- gyventojų skaičius*)
	Iki 2023-12-31
Subsidijų lėšos (100 proc.). tik geriamo vandens tinklų plėtrai	8244,47 (16406,5)
Subsidijų lėšos (100 proc.) tik nuotekų tinklų plėtrai	5045,92 (10041,38)
Subsidijų lėšos geriamo vandens (50 proc.) ir nuotekų (50 proc.) tinklų plėtrai	6573,13 (13080,53)

*1 vartotojas (namų ūkio vienetas) apima 1,99 gyventojų

Negrąžinamųjų subsidijų priemonės atveju visos lėšos būtų panaudotos ir rezultatų rodikliai būtų pasiekti iki 2023-12-31. Nesant grįžusių lėšų, po 2023 m. subsidijų priemonė toliau negalėtų būti įgyvendinta ir nauji projektai nefinansuojami.

Alternatyvų rezultatų apibendrinimas

Šiame skyriuje pateikiamas abiejų alternatyvų palyginimas kiekybine prasme.

Remiantis atlikta kiekybine analize, darytina išvada, kad iki tinkamumo finansuoti laikotarpio pabaigos (2013-12-31) tiek įgyvendinant finansinę priemonę, tiek negrąžinamąją subsidiją ESI fondų lėšomis būtų pasiekti labai panašūs rezultatų rodikliai (rekonstruotų arba nutiestų tinklų kilometražas, naujai prijungtų vartotojų skaičius), tačiau po tinkamumo finansuoti laikotarpio pabaigos rezultatai ženkliai skirtųsi, kadangi finansinė priemonė yra tęstinis tvarus instrumentas ir, reinvestuojant grįžusias lėšas, iki 2031-12-31 galutinius naudos gavėjus iš viso pasiektų 40 mln. eurų suma ir proporcingas naujai nutiestų ar renovuotų tinklų kilometrų skaičius. Toliau reinvestuojant grįžusias lėšas, finansinės priemonės gyvybingumo laikotarpis būtų ilgas ir naudos gavėjus pasiekianti lėšų suma ilgainiui augtų. Tuo tarpu visos negrąžintinos subsidijos lėšos būtų panaudotos iki tinkamumo laikotarpio pabaigos, šios lėšos negalėtų būti reinvestuojamos ir toliau naudojamos. Tai pat, negrąžinamųjų subsidijų priemonės administravimui reikėtų papildomų techninės paramos (ar kitų šaltinių) lėšų.

Įgyvendintą finansinę priemonę sąlygoja >1 multiplikatoriaus efektą. Reinvestuojant grįžusias lėšas iki 2031-12-31, multiplikatoriaus efektas siektų 1,34 (sverto efektas neskaičiuojamas, kadangi pradiniam etape neplanuojama pritraukti privačių investuotojų

lėšų. Pažymėtina, kad šias alternatyvas modeliuojant ilgesniam laikotarpiui, multiplikatoriaus efektas, galutinius naudos gavėjus pasiekusios lėšos ir renovuotų tinklų ilgio rodikliai būtų didesni.

Negrąžinamosios subsidijos atveju svarto ir multiplikatoriaus efekto (nevertinant nuosavo indėlio) reikšmės lygios 1 ir laikui bėgant nekinta, kadangi toks finansavimo modelis negeneruoja grįžusių lėšų reinvesticijoms.

Atitinkamai, siekiant ilgalaikių rezultatų ir tvaraus modelio, finansinės priemonės pranašumas prieš negrąžinamąją subsidiją yra neiginčytinas. Tačiau, kad veiktų sėkmingai, finansinės priemonės gali būti taikomos finansuoti tik finansiškai gyvybingus projektus, tuo tarpu vandentvarkos srityje negalima tikėtis šimtaprocentinio projektų finansinio gyvybingumo (ypač aglomeracijose, kuriose mažas vartotojų skaičius), taip pat, investicijų sąnaudos yra didelės, o atsipirkimo laikotarpis ilgas. Atitinkamai, tikėtina, kad sėkmingiausiai veiktų modelis, apjungiantis finansinę priemonę ir subsidiją (plačiau nagrinėjama ex ante 8-oje dalyje).

Svarbu pažymėti, kad, pasikeitus prielaidoms, kiekybinės analizės rezultatai keistųsi.

5.6. Kokybinės ir kiekybinės analizės apibendrinimas ir išvados

Apibendrinant analizės rezultatus, strateginiuose dokumentuose nustatytus tikslus, įvertinus finansinės priemonės taikymo (bendraja prasme) SSGG, taip pat atsižvelgus į finansinės priemonės įgyvendinimo laikotarpį, finansinės priemonės (ar fondų fondo) įgyvendinimo mechanizmo sudėtingumą, suinteresuotų institucijų nuomonę bei viziją, žemiau išdėstomi pagrindiniai apibendrinti siūlymai dėl rekomenduojamos finansavimo formos taikymo:

1. 2014–2020 m. ESI fondų lėšomis siūloma išbandyti finansinės priemonės modelį vandentvarkos sektoriuje, palaipsniui pereinant nuo finansavimo subsidijomis prie tvaresnių finansavimo modelių, prioritetą skiriant geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų surinkimo plėtros ir rekonstrukcijos projektams finansuoti, kadangi finansinių priemonių taikymas sąlygoja didesnį projektų tvarumą, efektyvesnį investicijų naudojimą, didesnį svarto ir multiplikatoriaus efektą;
2. Atsižvelgiant į tai, kad sektorius ilgus metus buvo finansuojamas teikiant negrąžinamas subsidijas, dalis vandentvarkos įmonių dirba nepelningai, o ženklus tarifų didinimas, kuris daugeliu atveju būtų būtinas siekiant grąžinti paskolą, turėtų neigiamą poveikį vartotojams, ypač regionuose, kur gyventojų pajamos nedidelės, rekomenduojama finansinės priemonės lėšas derinti su subsidija (detalesnė informacija apie siūlomą derinimo mechanizmą pateikiama ex ante 8.2 dalyje);
3. Kadangi vandentvarkos projektų finansiniai duomenys, vertinant vartotojų skaičių aglomeracijoje, potencialių vartotojų norą jungtis prie naujų tinklų, tarifus vartotojams, tinklų nusidėvėjimo laipsnį, pareiškėjo finansinę būklę ir kitus veiksnius, tarpusavyje ženkliai skiriasi, priemonės lygiu nėra galimybės atlikti projektų jautrumo analizės. **Vertinant projektų gyvybingumą, turėtų būti vertinami projekto finansiniai kriterijai ir pareiškėjo gebėjimas grąžinti paskolą su palūkanomis;**

4. Atsižvelgiant į trumpą finansinei priemonei įgyvendinti likusį laikotarpį ir skirtingų finansavimo mechanizmų sudėtingumą, finansinių tarpininkų atrankos iššūkius bei valstybės pagalbos derinimo aspektus, rekomenduojama finansinę priemonę įgyvendinti teikiant paskolas galutiniams naudos gavėjams. Finansinei priemonei duodant teigiamų rezultatų, ateityje, svarstyti finansinių tarpininkų įtraukimas, tačiau tik vienodomis su viešuoju investuotoju sąlygomis (t. y. nesant valstybės pagalbos);
5. Galutiniai naudos gavėjai (paskolų gavėjai– viešieji geriamojo vandens tiekėjai ir nuotekų tvarkytojai (juridiniai asmenys));
6. Atsižvelgiant į greitai kintančias rinkos palūkanų normas, konkrečią paskolos palūkanų normą turėtų nustatyti finansinės priemonės valdytojas, atsižvelgdamas į pareiškėjo juridinį statusą ir turto įkeitimo lygį, vadovaujantis *Komisijos komunikatu dėl orientacinių ir diskonto normų nustatymo metodo pakeitimo (2008/C 14/02)*. Rekomenduojama, kad maksimali palūkanų norma, taikoma iš ESI fondų lėšų teikiams paskoloms iki išlaidų tinkamumo finansuoti laikotarpio pabaigos (2023-12-31) neviršytų 2 proc. (fiksuojama visam paskolos laikotarpiui).

6 PRIVAČIŲ LĖŠŲ PRITRAUKIMAS

6.1. Potencialių privačių lėšų šaltinių identifikavimas

Vienas iš pagrindinių finansinių priemonių tikslų yra neoptimalios finansavimo aplinkos/sąlygų optimizavimas ir finansavimo skatinimas, tuo pačiu pritraukiant privačias lėšas projektų finansavimui. Šiuo metu vandens tiekimo ir nuotekų tinklų plėtros ir renovacijos projektų įgyvendinimui yra prieinamos negrąžintinių subsidijų priemonių lėšos. Atsižvelgiant į aukštą subsidijų intensyvumą (apie 50 proc.) šių projektų finansavimui, projektų gyvybingumas, kai yra gaunama subsidija, yra didelis. Likusi subsidijų priemone nepadengta projektų dalis dažniausiai yra finansuojama tarptautinių finansinių institucijų, komercinių bankų paskolomis arba nuosavomis įmonių (ar savivaldybių) lėšomis.

Tačiau palaipsniui subsidinį finansavimą keičiant tvaresniu finansavimu finansinėmis priemonėmis, privačių finansuotojų ir tarptautinių finansinių institucijų lėšų poreikis reikšmingai išaugs, o tuo pačiu išaugs ir projektų įgyvendinimo rizika dėl mažesnio šių projektų gyvybingumo lygio (kadangi per subsidiją nebebus dengiama dalis projekto investicijų).

Padidėjusios projektų rizikos problemą didele dalimi turėtų suvaldyti pradėtos taikyti finansinės priemonės (pradiniame etape derinamos su subsidijomis), kurios leistų užtikrinti ilgalaikį viešąjį finansavimą galutiniams naudos gavėjams priimtinais sąlygomis ir, tikėtina, į sektorių pritrauktų privačius finansuotojus.

Atkreiptinas dėmesys, jog vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sektorius yra reguliuojamas. Tai reiškia, jog įgyvendinus efektyvius šio sektoriaus projektus bei juos finansavus finansinių priemonių, tarptautinių finansinių institucijų bei komercinio finansavimo pagalba, šių projektų sąnaudos yra įtraukiamos į reguliuojamą tarifą ir per eilę metų yra garantuotai sugrąžinamos jas investavusiam subjektui. Kadangi reguliavimas užtikrina stabilų pajamų, iš kurių vėliau gali būti įvykdomi įsipareigojimai komerciniam

finansuotojui, srautą, tai yra veiksnys, reikšmingai sumažinantis ne tik projekto vykdytojo, bet ir komercinio finansuotojo riziką.

Atsižvelgiant į aukščiau aptartus veiksnius, manytina, jog komerciniai bankai ir tarptautinės finansinės institucijos po finansinės priemonės įgyvendinimo taps reikšmingą dalį sektoriaus finansavimo sudarančiais privačiais finansuotojais. Remiantis šios ex ante 5-oje dalyje atlikta analize ir įvertinus valstybės pagalbos požymius (plačiau – 7-oje ex ante dalyje), 2014-2020 m. **ESI fondų lėšomis finansuojamą finansinę priemonę planuojama įgyvendinti be finansinių tarpininkų**, t.y. privačių lėšų pritraukimas finansinės priemonės lygiu pirmajame etape neplanuojamas, tačiau šios lėšos galėtų būti pritrauktos sekančiuose etapuose, papildant finansinės priemonės lėšų sumą skolintomis lėšomis (pavyzdžiui, tarptautinių finansinių institucijų paskolomis) arba steigiant fondų fondą ar kitos formos investavimo platformą, į kurią galėtų įsitraukti kiti (privatūs) finansuotojai. Tarptautinės finansinės institucijos prie projektų finansavimo efektyviausiai galėtų prisidėti fondų fondo/investavimo platformos lygyje investuodamos į finansinių priemonių portfelį. Tarptautinėms finansų institucijoms investuojant į fondų fondą, galėtų būti pasinaudojama ir po 2020 m. EK planuojamo InvestEU fondo garantijomis.

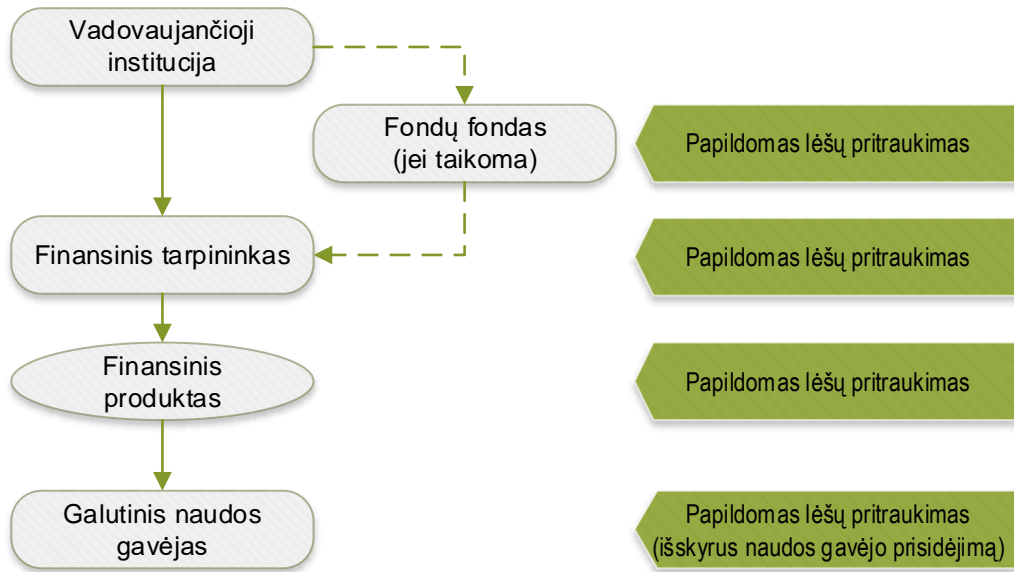
Komerciniai bankai efektyviausiai galėtų prisidėti prie finansinės priemonės apimties išplėtimo finansinio tarpininko lygyje arba bendrai finansuojant finansinės priemonės lėšomis finansuojamus projektus.

Atkreiptinas dėmesys, jog tiek tarptautinių finansinių institucijų, tiek komercinių bankų ir kitų privačių finansuotojų susidomėjimas projektais šiame sektoriuje didele dalimi priklausys tiek nuo konkrečių vystomos finansinės priemonės sąlygų, tiek nuo bendros šios sektoriaus reguliavimo bei finansavimo politikos.

6.2. Lygio ir būdo privačių lėšų pritraukimui nustatymas

Kaip nurodo išankstinio vertinimo metodologija, remiantis Bendrųjų nuostatų reglamento 38 straipsniu, nacionalinių viešųjų ar privačiųjų subjektų įnašai gali būti atliekami visuose lygiuose t. y., fondų fondo ar finansinės priemonės, finansinio tarpininko, finansinio produkto, taip pat ir galutinių gavėjų lygyje, išskyrus pačių galutinių naudos gavėjų įnašus.

Lėšų pritraukimo lygiai

Paveikslas 8. Finansinės priemonės lygiai, kuriuose galimas papildomų lėšų pritraukimas.

Jei vėlesniuose etapuose būtų atrenkami finansiniai tarpininkai, kurie įgyvendintų numatytas finansines priemones, jiems galėtų būti keliamas reikalavimas prisidėti savomis lėšomis bei prisiimti dalį rizikos.

Nagrinėjamosiomis priemonėmis prognozuojamos pasiekiamos svorto rodiklio apimtys pateiktos 5.6 dalyje, o konkreti šio rodiklio reikšmė priklausys nuo konkrečios pasirinktos priemonės ar priemonių derinio, jų sąlygų ir sektoriuje susiklosčiusių finansavimo sąlygų.

6.3. Skatinamųjų elementų įvertinimas

Vadovaujantis Bendrųjų nuostatų reglamento nuostatomis, įgyvendinant finansines priemones panaudojant ESI fondų lėšas, turi būti siekiama pritraukti privačių investuotojų lėšas. Tačiau dėl daugelio aplinkybių privatūs investuotojai dar nelinkę investuoti į vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sistemų projektus. Tai yra sąlygota tokių veiksnių kaip kredito istorijos, investicijų gražos istorijos trūkumas, informacijos asimetrija, gerosios praktikos pavyzdžių trūkumas, reguliavimo apribojimai, neapibrėžta projektų vertė ir kiekis, neaiškios rizikos ir jų valdymas ir kita (detalesnė žr. šios ex ante 5-ą dalį).

Siekiant, kad į vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sistemas investuotų privatūs subjektai, reikalinga paskatinti jų dalyvavimą, užtikrinti jų pasitikėjimą. Įvairios institucijos, su kuriomis buvo diskutuota apie jų potencialias investicijas, potencialių rizikų mažinimą ir sektoriaus problemų sprendimą įvardijo kaip vieną iš pagrindinių kriterijų, lemiančių teigiamo sprendimo priėmimą.

Skatinimo priemonės gali būti taikomos keliuose lygmenyse, kaip tai buvo aprašyta 6.2 skyriuje. Atsižvelgiant į Bendrųjų nuostatų reglamento reikalavimus, visi skatinimo elementai turi būti prienami visiems pageidaujantiems ir atitinkantiems nustatytus reikalavimus, finansines priemones įgyvendinantys tarpininkai parenkami skaidriai, o skatinimo elementai nediskriminuojantys.

Toliau šiame skyriuje yra nurodytos įvairios potencialių investuotojų skatinimo priemonės, kurios galėtų padėti pritraukti privačias investicijas bei kartu su ESI fondų lėšomis sukurti didesnį sverto efektą, tuo pačiu ir projektų multiplikatorių. Skatinimo priemonės yra sugrupuotos pagal tai, į kokį lygmenį būtų siekiama pritraukti privačias lėšas.

Skatinimo priemonės fondų fondo/investavimo platformos lygyje

Skatinimo priemonės fondų fondo lygyje yra siejamos su didesnio masto investicijų pritraukimu, investuotojų pasitikėjimo užtikrinimu. Tokių skatinimo priemonių pavyzdžiai galėtų būti:

- asimetrinis rizikos prisiėmimas;
- asimetrinis pelno pasidalijimas;
- suteikiama galimybė išpirkti geriausius rezultatus pasiekusių projektų ateities pinigų srautus;
- išperkamų ateities piniginių srautų garantijos;
- įvairus šių variantų derinys.

Atkreiptinas dėmesys, kad skatinamosios priemonės fondų fondo/investavimo platformos lygyje sąlygotų valstybės pagalbą investuotojams, todėl tokia pagalbos schema (nepatenkanti į Bendrosios išimties reglamento taikymo sritį), turėtų būti derinama su EK.

Skatinimo priemonės finansinės priemonės (finansinio tarpininko) lygyje

Siekiant pritraukti lėšas finansinės priemonės lygyje, galima panaudoti šiuos skatinimo elementus:

- garantijų teikimas (individualių ir portfelinių);
- paskolų palūkanų kompensavimas;
- techninės pagalbos teikimas;
- administravimo mokesčio mokėjimas;
- paskolos dalies suteikimas iš ESI fondų lėšų, dalies – iš finansinę priemonę įgyvendinančios institucijos lėšų;
- asimetrinis rizikos prisiėmimas, kai finansiniai tarpininkai dalyvauja ir savo lėšomis;
- asimetrinis pelno pasidalijimas;
- šių priemonių derinys.

Atkreiptinas dėmesys, kad skatinamosios priemonės finansinės priemonės lygyje sąlygotų valstybės pagalbą finansiniams tarpininkams, todėl tokia pagalbos schema, nepatenkanti į Bendrosios išimties taikymo sritį, turėtų būti derinama su EK.

Skatinimo priemonės galutinio naudos gavėjo lygmenyje

Galutinio naudos gavėjo lygmeniu gali būti taikomi šie elementai:

- žemesnių negu rinkos palūkanų taikymas;
- subsidijų teikimas projekto dalies finansavimui;
- palūkanų kompensavimas (galutiniams naudos gavėjams suteikiant galimybę naudotis geresnėmis sąlygomis, t. y., palūkanomis ir terminais);
- ilgesnio negu rinkoje esančio termino paskoloms taikymas;
- užstato nereikalavimas paskolų finansinei priemonei;
- papildoma techninė pagalba dokumentų parengimui ir įgyvendinimo administravimui;

- įvairus šių variantų derinys.

Valdymo mokestis finansiniams tarpininkams ir finansinės priemonės (fondų fondo) valdytojams

Už finansinių priemonių įgyvendinimą finansinės priemonės ar fondų fondo valdytojui ir finansiniams tarpininkams (jeigu taikoma) gali būti mokamas valdymo mokestis. Šio valdymo mokesčio mokėjimo principai ir dydžiai apibrėžti Komisijos deleguotojo reglamento (ES) Nr. 480/2014 12 ir 13 straipsniuose. Valdymo mokestis susideda iš dviejų dalių: bazinio valdymo mokesčio ir nuo veiklos rezultatų priklausančio valdymo mokesčio. Šis mokestis nėra laikomas skatinimo elementu, o reikalingas pasidengti sąnaudai ir išlaidai, susijusiai su fondų fondo ir (ar) finansinės priemonės valdymu.

7 VALSTYBĖS PAGALBA

Poreikis įvertinti galiojančio valstybės pagalbos teisinio reglamentavimo įtaką, atliekant viešosios infrastruktūros ex ante analizę bei laikantis prielaidos, kad numatomų įgyvendinti finansinių priemonių finansavimui bus panaudojamos ESI fondų investicijos, yra aiškiai nurodytas Bendrųjų nuostatų reglamento 37 str. 1 d. 2 pastraipoje, 2 d. b) punkte, 4 d., 7 d. bei 9 d. Paskirstytas ESI fondų investicijų valdymo, kai didžiąją dalį investicijų panaudojimo valdymo ir kontrolės sistemos funkcijų atlieka nacionalinės institucijos (Vadovaujančioji institucija ir jos įgaliotos kitos institucijos), modelis kartu reiškia, kad šios investicijos yra sudedamoji nacionalinio biudžeto dalis, tai yra, šios investicijos yra viešieji finansiniai išteklių, kurių panaudojimas turi atitikti taikytinas valstybės pagalbos teikimo kontrolės taisykles.

Pagrindiniai dokumentai, kurių nuostatos yra nagrinėtinos, atliekant valstybės pagalbos taisyklių galimo taikymo ir jų poveikio numatomoms įgyvendinti finansinėms priemonėms vertinimą, yra:

- Bendrųjų nuostatų reglamentas;
- Bendrosios išimties reglamentas;
- 2013 m. gruodžio 18 d. Komisijos reglamentas (ES) Nr. 1407/2013 dėl Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 107 ir 108 straipsnių taikymo *de minimis* pagalbai (toliau – *De minimis* reglamentas);
- 2014 m. kovo 3 d. Komisijos deleguotasis reglamentas (ES) Nr. 480/2014, kuriuo papildomas Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1303/2013, kuriuo nustatomos Europos regioninės plėtros fondui, Europos socialiniam fondui, Sanglaudos fondui, Europos žemės ūkio fondui kaimo plėtrai ir Europos jūros reikalų ir žuvininkystės fondui taikytinos bendrosios nuostatos (toliau – Deleguotasis reglamentas);
- 2016 m. liepos 19 d. Komisijos pranešimas dėl Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 107 straipsnio 1 dalyje vartojamos valstybės pagalbos sąvokos.

Nurodytų dokumentų nuostatos yra vertinamos tokiu eiliškumu:

1. įvertinami valstybės pagalbos teikimo požymiai numatytos finansinės priemonės įgyvendinimo kontekste;
2. apibendrinamos ir nurodomos pagrindinės sąlygos ir apribojimai, kuriems esant finansinė priemonė gali būti įgyvendinama nepažeidžiant valstybės pagalbos teikimo taisyklių reikalavimų.

Pabrėžtina, kad valstybės pagalbos teikimo taisyklių įtaka turi būti vertinama kiekvieno finansinės priemonės įgyvendinime dalyvaujančio ūkio subjektų tipo atžvilgiu atskirai, tai yra, priklausomai nuo šio tipo (investuotojas, valdytojas, naudos gavėjas, kt.) bei dalyvavimo priemonėje masto turėtų būti apibūdinamos priemonės įgyvendinimo sąlygos, siekiant jų atitikties valstybės pagalbos taisyklių reikalavimams.

7.1 VALSTYBĖS PAGALBOS TEIKIMO POŽYMIŲ APIBŪDINIMAS

Bendruoju atveju, valstybės pagalba yra pripažįstama, kai yra tenkinamos keturios pagrindinės sąlygos²²:

- numatoma įgyvendinti priemonė yra priskirtina (angl. *imputable*) viešajam sektoriui (tai yra, panaudojami nacionalinio biudžeto ar kiti viešieji išteklių),
- rinkoje veikiantiems ūkio subjektams teikiama ekonominė nauda (suteikiamas ekonominis pranašumas), kuri nėra prieinama įprastomis rinkos sąlygomis,
- priemone yra (bus) teikiama ekonominė nauda tik kai kuriems rinkos subjektams (priemonės selektyvumo kriterijus),
- priemone yra iškraipoma arba gali būti iškraipoma konkurencija ir (arba) paveikiama prekyba tarp ES valstybių narių.

Pagal šiuos kriterijus valstybės pagalba gali būti pripažįstama tik tuo atveju, kai yra visų kriterijų visuma, t. y., numatoma įgyvendinti priemonė atitinka kiekvieną kriterijų. Tiek Europos Komisijos, tiek Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktikoje valstybės pagalbos samprata yra laikoma objektyviu, pirminės teisės nuostatomis apibrėžtu institutu, kurio nuostatų taikymas negali būti skirtingas kiekvienu konkrečiu atveju, išskyrus sudėtingo ekonominio vertinimo reikalaujančias specifines situacijas²³.

7.1.1 Priemonės priskyrimas viešajam sektoriui

Numatomos įgyvendinti priemonės priskyrimas viešajam sektoriui reiškia, kad priemonės įgyvendinama iš valstybės išteklių, o jos įgyvendinimą kontroliuoja valstybės/savivaldybės institucija.

Valstybės išteklių yra laikomi visi viešojo sektoriaus ištekliais. Į valstybės išteklių sąvoką patenka ir valstybės ar savivaldybės kontroliuojamų įmonių ištekliai, nes valstybė (ar savivaldybė) gali nurodyti, kaip šiuos išteklius naudoti.

Išteklių kilmė nėra svarbi, jeigu prieš tai, kai jie tiesiogiai ar netiesiogiai perduodami pagalbos gavėjams, jie yra kontroliuojami valstybės (pvz., ESI fondų lėšos).

Pabrėžtina, kad privataus juridinio asmens, kurį įsteigė valstybė ar ją atstovaujantys subjektai, teikiamas finansavimas taip pat yra priskirtinas viešajam sektoriui, jeigu tokį šio juridinio asmens elgesį valstybė kontroliuoja/nulemia. Pavyzdiniai požymiai, kuriais remiantis gali būti nustatyta, kad teikiamą finansavimą kontroliuoja viešasis sektorius, yra:

- ūkio subjekto vykdoma veikla/teikiamos paslaugos yra analogiškos rinkoje teikiamoms paslaugoms, kai priemonę įgyvendina/finansavimą teikia viešasis plėtros bankas²⁴;
- viešojo sektoriaus vykdomos jos įsteigtos įmonės valdymo priežiūros apimtis ar kiti požymiai, apibūdinantys viešojo sektoriaus dalyvavimą, plėtojant priemonę.

²² ES Sutarties suvestinė redakcija, 107 str. (ex 87 str.)

²³ [Case C-290/07 P Commission v Scott \[2010\] ECR I-7763, para. 66.](#)

²⁴ [Case C-482/99 France v Commission \(Stardust\) \[2002\] ECR I-4397, para. 57](#)

Būtina pažymėti, kad priemonė nėra priskirtina valstybei, jeigu ji yra įgyvendinama dėl ES *acquis communautaire* įsakmių reikalavimų, tai yra, tokiu atveju priemonė yra priskirtina ES teisės aktų leidžiamajai valdžiai, o ne atskirai ES valstybei narėi²⁵. Ši taisyklė negali būti taikoma, kai ES teisė tik suteikia galimybę įgyvendinti tam tikras priemones, kurios gali būti laikomos valstybės pagalbos teisinio reglamentavimo objektu, t. y., tokiu atveju ES valstybė narė turi galimybę pasirinkti elgesio modelį bei prisiimti atsakomybę dėl atliekamos intervencijos poveikio rinkai, arba, kitaip tariant, dėl galimos valstybės pagalbos atsiradimo.

7.1.2 Ekonominio pranašumo suteikimas

Ekonominio pranašumo suteikimas vertinamas atsižvelgiant į du aspektus:

1. Ar finansavimą tiesiogiai ar netiesiogiai numatoma skirti ūkio subjektui (-ams) ūkinei (ekonominėi) veiklai vykdyti?
2. Ar finansavimas iš valstybės išteklių ūkio subjektui (-ams) suteikia (suteiktų) išskirtinę ekonominę naudą, kurios jis/jie negautų rinkos sąlygomis?

Rinkoje veikiantis ūkio subjektas yra suprantamas kaip ekonominę veiklą vykdančias vienetas, nepriklausomai nuo jo įsisteigimo teisinės formos bei nepriklausomai nuo šio vieneto finansavimo būdo²⁶. Kitaip tariant, valstybės pagalbos taisyklių taikymo požiūriu nėra svarbu, ar juridinis vienetas yra įsteigtas kaip pelno nesiekiantis juridinis asmuo, ar kaip bet kurios formos juridinis asmuo.

Ypatingai aktualu, kad vienetai, vykdančys ir ekonominę veiklą, ir neekonominę veiklą (pvz., viešąjį administravimą), patenka į valstybės pagalbos taisyklių reguliavimo sritį tik ta apimtimi, kuri yra susijusi su ekonominės veiklos vykdymu. Pabrėžtina, kad viešosios infrastruktūros ar jos dalies panaudojimas komercinei veiklai taip pat yra laikytinas ūkine (ekonominė) veikla. Be to, du ar daugiau ūkio subjektų gali būti laikomi vienu vienetu pagal valstybės pagalbos taisykles, jeigu šie ūkio subjektai yra tarpusavyje susiję (vienas ūkio subjektas vykdo kontrolės, valdymo ar kitas funkcijas, susijusias su kitu subjektu)²⁷. Taip pat ūkine (ekonominė) veikla yra laikoma bet kokia veikla, tiekiant prekes ar teikiant paslaugas rinkoje.

Konkrečioje valstybėje narėje taikomas ekonominės ir neekonominės veiklos (pvz., atskirų oro erdvės kontrolės viešųjų funkcijų vykdymas²⁸) atskyrimas gali priklausyti nuo ekonominio išsivystymo lygio ir politinių sprendimų dėl ekonomikos reguliavimo, todėl išsamus ir baigtinis ekonominės veiklos rūšių sąrašas negali būti sudarytas.

Finansinių priemonių įgyvendinimo kontekste pažymėtina, kad:

1. fiziniai asmenys (gyventojai), kurie nevykdo jokios ūkinės (ekonominės) veiklos, kaip ji yra suprantama ES Teisingumo Teismo praktikoje, t. y., gyventojai, kurie neteikia prekių ar paslaugų už atlygį, nėra laikomi ekonominę veiklą vykdančiais ūkio subjektais, todėl jų atžvilgiu negali būti taikomi valstybės pagalbos taisyklių reikalavimai, kadangi nėra vieno iš valstybės pagalbos pripažinimui būtino elemento;

²⁵ [Case T-351/02 Deutsche Bahn AG v Commission \[2006\] ECR II-1047, para. 102](#)

²⁶ [Joined Cases C-180/98 to C-184/98 Pavlov and Others \[2000\] ECR I-6451, para. 74](#)

²⁷ [Case C-480/09 P AceaElectrabel Produzione SpA v Commission \[2010\] ECR I-13355 para. 47-55.](#)

²⁸ [Case C-364/92 SAT \[1994\] ECR I-43, para. 30.](#)

2. fizinių asmenų (gyventojų), kurie vykdo ūkinę (ekonominę) veiklą, atžvilgiu turi būti taikomi valstybės pagalbos teikimo taisyklių reikalavimai, jeigu yra nustatyti visi kiti valstybės pagalbos požymiai;
3. nustatant, ar juridiniai asmenys, dalyvaujantys finansinės priemonės struktūroje, nepriklausomai nuo to, koks yra jų vaidmuo (vykdytojas, valdytojas, finansinis tarpininkas, naudos gavėjas, kt.), yra laikytini ekonominę veiklą vykdančiais ūkio subjektais, turi būti vertinamas tik jų vykdomos veiklos pobūdis (ar yra teikiamos prekės/paslaugos rinkoje už atlygį), tačiau neturi būti vertinamas juridinio asmens statusas ar teisinė forma;
4. finansinės priemonės teikiama nauda gali pasireikšti netiesiogiai, tai yra, ne tiems subjektams, kuriems yra skiriami viešieji finansiniai ištekliai²⁹, o tiems, kurie veikia kitame paslaugų teikimo lygmenyje. Tai ypač aktualu tais atvejais, kai numatomos įgyvendinti priemonės valdytojas yra tik tarpininkas, kuris perduoda finansinės priemonės sukuriamą naudą kitiems gavėjams, tačiau pats sau nepasilieka jokios finansinės priemonės teikiamos naudos.

7.1.3 Priemonės selektyvumas

Siekiant pripažinti tam tikrą priemonę selektyvia, nauda turi atsirasti tik tam tikroms įmonėms, įmonių kategorijoms arba ekonominiams sektoriams. Kitaip tariant, priemonė yra selektyvi, jeigu ne visi ūkio subjektai gali pasinaudoti jos teikiama nauda. Šis vertinimas remiasi ne priemonės aprašymu ar struktūra, bet faktiniu poveikiu rinkai, kuris atsiranda įgyvendinant priemonę, t. y., net tuo atveju, kai priemone teisiniu požiūriu gali pasinaudoti bet kuris ūkio subjektas, priemonė gali būti pripažinta selektyvia dėl faktinių jos įgyvendinimo aplinkybių³⁰.

Selektyvumas gali pasireikšti priemonės turiniu (pvz., mokestinės lengvatos taikymas tik investicijoms, kurios viršija tam tikrą finansinę apimtį), taip pat priemonės taikymo administracine tvarka (pvz., kai priemonės vykdytojas/valdytojas turi galimybę daryti įtaką priemonės įgyvendinimui/ naudos gavėjų pasirinkimui³¹).

Sudėtingu atveju (kai iš anksto nėra akivaizdus priemonės selektyvus pobūdis), selektyvumas yra nustatomas trimis etapais:

- apibūdinamas atskaitos taškas, tai yra, nustatoma rinkos situacija bei identifikuojami rinkoje veikiantys ūkio subjektai;
- nustatoma, ar priemonės praktinis taikymas gali paveikti / nulemti skirtingų rinkos veikėjų situaciją nevienoda apimtimi. Nesant tokios galimybės, priemonė negali būti pripažinta selektyvia;
- įvertinama, ar priemonės įgyvendinimas ir jos sąlygojamas poveikis gali būti

²⁹ [Case C-403/10 Mediaset SpA v Commission \[2011\] ECR I-117, para. 73-77; Case C-382/99 Netherlands v Commission \[2002\] ECR I-5163, para. 60-66](#)

³⁰ [Case T-379/09 Italy v Commission \[2012\] ECR I-0000, para. 47.](#)

³¹ [Case C-6/12 P Oy \[2013\] ECR I-0000, para. 27](#)

pateisintas veikiančios schemos sistema ir prigimtimi³².

7.1.4 Priemonės poveikis konkurencijai ir (ar) prekybai tarp ES šalių narių

Praktiškai vertinant valstybės pagalbą abu šie kriterijai (poveikis konkurencijai ir prekybai tarp ES šalių-narių) dažniausiai vertinami kartu, nes yra glaudžiai susiję. Valstybės suteikta priemonė laikoma iškraipančia konkurenciją arba galinčia ją iškraipyti, jeigu valstybė suteikia ūkio subjektui finansinį pranašumą liberalizuotame sektoriuje, kuriame yra arba galėtų būti konkuruojama su kitų ES šalių-narių ūkio subjektais. Užtenka to, kad tokia pagalba ūkio subjektui suteikiama galimybė išlaikyti stipresnę konkurencinę padėtį, nei jis būtų turėjęs, jeigu ta pagalba nebūtų suteikta.

Valstybės pagalbos sampratos požiūriu nėra svarbu, ar poveikis konkurencijai gali būti didelis (ženklus), ar mažareikšmis. Kitaip tariant, mažas poveikis nepanaikina rinkos iškraipymo, išskyrus tuos atvejus, kai tokia prielaida būtų visiškai hipotetinė³³ arba poveikis neviršytų pačios Europos Komisijos nustatytų *de minimis* ribų. Aktualu, kad Bendrųjų nuostatų reglamento požiūriu, valstybės pagalbos sąvoka apima pagal *de minimis* taisyklės teikiamą finansavimą³⁴.

Poveikis prekybai tarpi šalių-narių konstatuojama tada, kai valstybės suteikta parama sustiprina ūkio subjekto padėtį, palyginus su kitais ES vidaus rinkoje konkuruojančiais ūkio subjektais. Valstybės pagalba gali daryti poveikį ES vidaus prekybai net ir tuo atveju, jeigu jos gavėjas tarpvalstybinėje prekyboje tiesiogiai nedalyvauja.

7.1.5 Numatomos vykdyti finansinės priemonės apribojimai, susiję su valstybės pagalbos taisyklių reikalavimais

Planuojant finansinių priemonių įgyvendinimą būtina akcentuoti, kad ES šalis-narė turi teisę pasirinkti konkrečią priemonės struktūrą bei jos įgyvendinimo mechanizmą taip, kad numatoma finansinė priemonė būtų įgyvendinama kaip priemonė:

- kuriai nėra taikomos valstybės pagalbos taisyklės;
- kuriai yra taikomos *de minimis* taisyklės;
- kuriai yra taikomos Bendrosios išimties reglamento taisyklės;
- kuri naudoja Europos Komisijos patvirtintas standartines finansinių priemonių sąlygas (angl. *off-the-shelf instruments*).
- pagal kurią yra teikiama valstybės pagalba pagal iš anksto suderintą su Europos Komisija schemą.

Žemiau atliekamas finansinės priemonės įgyvendinimo modelio vertinimas valstybės pagalbos taisyklių kontekste, identifikuojant privalomas vykdyti sąlygas, veiksmus ir (arba) veiklos apribojimus tam, kad finansinės priemonės taikymas nepažeistų valstybės pagalbos taisyklių reikalavimų.

³² [Case C-279/08 P Commission v Netherlands \(NOx\) \[2011\] ECR I-7671, para. 62; Joined Cases C-72/91 and C-73/91 Sloman Neptun \[1993\] ECR I-887, para. 21](#)

³³ [Case C-280/00 Altmark Trans \[2003\] ECR I-7747, para. 79](#)

³⁴ Bendrųjų nuostatų reglamento 2 str. 1 d. 13 p.

Vertinimas atliekamas šiais etapais:

1. pasirinkto priemonės įgyvendinimo mechanizmo klasifikavimas, tai yra, valstybės pagalbos požymių egzistavimo nustatymas,
2. suderinamumo vertinimas (jeigu priemonės įgyvendinimas atitinka valstybės pagalbos požymius),
3. notifikavimo procedūros apibūdinimas (jeigu yra nustatomas šio veiksmo poreikis).

Antro etapo veiksmai apima atitikties *de minimis* reglamentavimui vertinimą, atitikties Bendrosios išimties reglamento nuostatomis vertinimą ir, esant poreikiui, standartinių sąlygų (angl. *off-the-shelf instrument*) panaudojimo galimybės vertinimą, atsižvelgiant į priemonės įgyvendinimo tikslus ir sektorių. Pabrėžtina, kad pasirinkto finansinės priemonės įgyvendinimo būdo ir sandaros vertinimo valstybės pagalbos taisyklių kontekste rezultatai gali pasikeisti, jeigu bus pakeista priemonės sandara (būdas), kas reikalautų papildomai įvertinti pakeitimų įtaką valstybės pagalbos vertinimo rezultatams.

7.2 VANDENTVARKOS SEKTORIAUS FINANSINĖS PRIEMONĖS VERTINIMAS

Šiame skyriuje nagrinėjama pasirinkta paskolos finansinė priemonė.

Įvertinus numatomą mechanizmą, įgyvendinant priemonę dalyvauja šie ūkio subjektai:

- Finansinės priemonės steigimui reikalingą finansavimą suteikiančios bei investiciniame komitete dalyvaujančios viešosios institucijos (Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija, Lietuvos Respublikos finansų ministerija);
- finansinės priemonės valdytojas, kuris gauna finansinės priemonės valdymo mokestį;
- galutiniai naudos gavėjai - vandens tiekimo ir nuotekų (įskaitant paviršines nuotekas) tvarkymo įmonės (paskolų gavėjai)³⁵;

Finansinės priemonės vertinimas, siekiant nustatyti valstybės pagalbos buvimo požymius, turi būti atliekamas kiekvienos tikslinės grupės atžvilgiu atskirai, kadangi priemonės įgyvendinimo poveikis kiekvienai skirtingai grupei gali būti kitoks.

Finansinės priemonės steigimui reikalingą finansavimą suteikiančios viešosios institucijos

Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija bei Lietuvos Respublikos finansų ministerija, vykdydamos jiems pavestas funkcijas pagal Bendrųjų nuostatų reglamento reikalavimus, taip pat pagal Lietuvos Respublikos biudžeto sandaros įstatymo, Atsakomybės ir funkcijų paskirstymo taisyklių, Projektų administravimo ir finansavimo taisyklių nuostatas, vykdo tik viešąsias funkcijas, tai yra, šios finansinės priemonės kontekste vykdo neekonominę veiklą bei negali būti laikomi ūkio subjektais.

³⁵ Vadovaujantis 2014 m. birželio 4 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 528 „Dėl atsakomybės ir funkcijų paskirstymo tarp institucijų, įgyvendinant 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programą“ (toliau – Atsakomybės ir funkcijų paskirstymo taisyklės), **Europos Sąjungos struktūrinių fondų finansinės priemonės galutinis naudos gavėjas** – reglamento (ES) Nr. 1303/2013 2 straipsnio 12 punkte apibrėžtas juridinis arba fizinis asmuo, kuriam teikiamas finansavimas iš finansinės priemonės lėšų.

Pabrėžtina, kad šioms viešosioms institucijoms, detalizuojant priemonės aprašymą, negali būti numatytas jokios ekonominės naudos atsiradimas (pvz., sėkmės mokestis, valdymo mokestis, išduotų paskolų palūkanų panaudojimas įstaigos reikmėms, kt.), kadangi tokiu atveju kiltų valstybės pagalbos atsiradimo rizika.

Finansinės priemonės valdytojas

Vadovaujantis Atsakomybės ir funkcijų paskirstymo taisyklėmis, finansinės priemonės valdytojas - juridinis asmuo, Europos Sąjungos ir nacionalinių teisės aktų nustatyta tvarka atrinktas konkrečiai finansinei priemonei įgyvendinti.

Finansinės priemonės valdytoją numatoma atrinkti vadovaujantis Bendrųjų nuostatų reglamento 38 str. nuostatomis. Finansinės priemonės valdymą pavedant Lietuvos Respublikoje veikiančiai Nacionalinei plėtros įstaigai (toliau – NPJ).

Valstybės pagalbos požymis	Vertinimas (Taip/Ne)	Pastabos
Ar finansavimas skiriamas iš valstybės išteklių?	TAIP	Valstybės ištekliais yra laikomi visi viešojo sektoriaus ištekliai. Į valstybės išteklių sąvoką patenka ir valstybės ar savivaldybės kontroliuojamų įmonių ištekliai, nes valstybė (ar savivaldybė) gali nurodyti, kaip šiuos išteklius naudoti. Išteklių kilmė nėra svarbi, jeigu prieš tai, kai jie tiesiogiai ar netiesiogiai perduodami pagalbos gavėjams, jie yra kontroliuojami valstybės. Finansinės priemonės valdytojas gaus atlygį (finansinės priemonės valdymo mokestį) iš valstybės išteklių.
Ar finansavimą tiesiogiai ar netiesiogiai numatoma skirti ūkio subjektams (-ui) ūkinei (ekonominėi) veiklai vykdyti?	TAIP	Ūkinė (ekonominė) veikla suprantama kaip prekių ar paslaugų siūlymas rinkoje už atlygį. Finansinės priemonės valdytojas yra ūkio subjektas, veikiantis kaip finansų įstaiga ir vykdamas ūkinę (ekonominę) veiklą.
Ar finansavimas iš valstybės išteklių ūkio subjektams (-ui) suteiktų/suteikia išskirtinę ekonominę naudą, kurios jie/jis negautų rinkos sąlygomis?	NE	Kaip nurodyta 2017 m. gegužės 2 d. Europos Komisijos darbinio dokumento „Gairės dėl valstybės pagalbos 2014–2020 programavimo laikotarpio Europos struktūrinių ir investicinių fondų finansinėse priemonėse“ (angl. <i>Guidance on State aid in European Structural and Investment (ESI) Funds Financial Instruments in the 2014–2020 programming period</i>) (toliau – EK gairės dėl valstybės pagalbos), 3.3 punkto b dalyje, fondų ar finansinių priemonių valdytojais gautų naudą tuo atveju, jeigu atlygis už paslaugas arba atlygis už fondų fondo ar finansinės priemonės valdymą viršytų rinkos kainas. Atitinkančiu rinkos kainas laikytinas atlygis (jei nevykdoma skaidri ir konkurencinga valdytojų atranka), kuris neviršija Bendrųjų nuostatų reglamente (ir susijusiame Deleguotame reglamente) nustatytų ribų.

		Vandentvarkos finansinės priemonės valdytojas negaus išskirtinės ekonominės naudos, kadangi jo gaunamas atlygis (valdymo mokestis) neviršys Bendrųjų nuostatų reglamento 42 str. ir Deleguotojo reglamento 13 str. nustatyto valdymo mokesčių ribinių dydžių, tai pat dalis atlygio bus grindžiama veiklos rezultatais.
Ar finansavimą numatoma teikti tam tikroms pasirinktoms prekėms gaminti ar paslaugoms teikti, arba tam tikriems pasirinktiems ūkio subjektams, t. y. ar finansavimo priemonės yra selektyvaus pobūdžio	TAIP	Finansavimą valdymo mokesčio forma gaus konkretus pasirinktas ūkio subjektas
Ar finansavimas gali iškraipyti konkurenciją ir veikti prekybą tarp ES šalių	NE	Finansinės priemonės valdytojas negaus išskirtinės ekonominės naudos, atitinkamai, neįgys konkurencinio pranašumo kitų rinkos dalyvių atžvilgiu, todėl konkurencija ir prekyba tarp ES šalių nebus iškraipoma
IŠVADA: Tenkinami ne visi valstybės pagalbos požymiai, todėl finansinės priemonės valdytojo atžvilgiu valstybės pagalba nebus teikiama		

Galutiniai naudos gavėjai - vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įmonės

Galutiniai naudos gavėjai – VKEKK licencijuotos vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įmonės (kai finansinė priemonė finansuojama ESI fondų lėšomis, šių fondų lėšos geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros renovacijai ir plėtrai gali būti skiriamos regioniniams viešiesiems geriamojo vandens tiekėjams ir viešiesiems geriamojo vandens tiekėjams ir nuotekų tvarkytojams). Pažymėtina, kad didžioji dalis šių įmonių yra savivaldybių įmonės, tačiau VKEKK licencijas turi ir keletas privačių ūkio subjektų.

Pabrėžtina, kad vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sektorius yra valstybės reguliuojamas, o vandens tiekimo ir nuotekų surinkimo kainas nustato ne patys galutiniai naudos gavėjai, o VKEKK ir savivaldybių tarybos, teisės aktų nustatyta tvarka.

Valstybės pagalbos požymis	Vertinimas (Taip/Ne)	Pastabos
Ar finansavimas skiriamas iš valstybės išteklių?	TAIP	Galutiniai naudos gavėjai gaus finansavimą iš valstybės išteklių.
Ar finansavimą tiesiogiai ar netiesiogiai numatoma skirti ūkio subjektams (-ui) ūkinei (ekonominėi) veiklai vykdyti?	TAIP	Ūkinė (ekonominė) veikla suprantama kaip prekių ar paslaugų siūlymas rinkoje už atlygį. Tikėtina, kad didžioji dalis galutinių naudos gavėjų gaus finansavimą ūkinei (ekonominėi) veiklai vykdyti.
Ar finansavimas iš valstybės išteklių ūkio subjektams (-ui) suteiktų/suteikia išskirtinę ekonominę naudą, kurios	TAIP	Tikėtina (siekiant patvirtinti šią prielaidą, būtina periodiškai rinkos palūkanų normų ir kitų rinkos sąlygų analizė), kad galutiniai naudos gavėjai pagal finansinę

jie/jis negautų rinkos sąlygomis?		priemonę galės pasiskolinti palankesnėmis negu rinkos sąlygomis, t. y. gaus ekonominę naudą.
Ar finansavimą numatoma teikti tam tikroms pasirinktoms prekėms gaminti ar paslaugoms teikti, arba tam tikriems pasirinktiems ūkio subjektams, t. y. ar finansavimo priemonės yra selektyvaus pobūdžio	TAIP	Finansavimą galės gauti konkreti ūkio subjektų grupė – vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įmonės
Ar finansavimas gali iškraipyti konkurenciją ir veikti prekybą tarp ES šalių	NE	<p>Vadovaujantis Komisijos pranešimo 2016/C 262/01 221 p. nuostatomis, vandens tiekimo ir nuotekų tinklų eksploatavimas yra ekonominė veikla, tačiau visuotinio vandens tiekimo ir nuotekų tinklo statyba (analogiškai – ir renovacija) paprastai atitinka sąlygas, nurodytas 211 punkte, todėl konkurencija neiškraipoma ir poveikis valstybių narių tarpusavio prekybai nedaromas. Pranešimo 211 p. nurodomos šios sąlygos, kurios (visos) turi būti tenkinamos, kad nebūtų poveikio konkurencijai ir prekybai tarp šalių-narių:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) infrastruktūros objektai paprastai neturi tiesiogiai konkuruoti (tikėtina, kad tiesiogiai tarpusavyje nekonkuruoja visuotinės tinklų infrastruktūros objektai, kurie yra natūralios monopolijos, t. y, kuriuos pakartotinai statyti būtų neekonomiška); 2) privatus finansavimas sektoriuje ir atitinkamoje valstybėje narėje yra nedidelis; 3) infrastruktūros objektas nėra sukurtas teikti atrankią paramą konkrečiai įmonei arba sektoriui, o yra naudingas visai visuomenei. <p>Vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo tinklų renovacija atitinka visas aukščiau nurodytas sąlygas – tinklai nekonkuruoja tarpusavyje, remiantis šioje ex-ante atlikta analize, sektorius menkai finansuojamas privačiomis lėšomis, o didžiausią naudą iš tinklų plėtros ir renovacijos gaus vartotojai.</p> <p>Atitinkamai, finansavimas neiškraipys konkurencijos ir prekybos tarp ES šalių.</p> <p>Papildomai, bus užtikrinta atitiktis Komisijos pranešimo 2016/C 262/01 212 p. nuostatomis, t. y. tvarkoma atskira veiklai gauto finansavimo apskaita ir viešasis finansavimas nenaudojamas kitai veiklai.</p>
<p>IŠVADA: Tenkinami ne visi valstybės pagalbos požymiai, todėl galutinių naudos gavėjų atžvilgiu valstybės pagalba nebus teikiama</p>		

7.3 PRIEMONĖS ĮGYVENDINIMO VERTINIMO IŠVADA

Įvertinus pasirinkto finansinės priemonės įgyvendinimo mechanizmo struktūrą, nustatyta, kad **valstybės pagalba pagal priemonę nebus teikiama**, finansavimą teikiančių viešųjų institucijų, finansinės priemonės valdytojo ir galutinių naudos gavėjų atžvilgiu tenkinami ne visi valstybės pagalbos požymiai.

Pažymėtina, kad, keičiantis finansinės priemonės įgyvendinimo mechanizmui (pavyzdžiui, pasitelkiant finansinius tarpininkus), valstybės pagalbos suderinamumas turėtų būti atliktas pakartotinai – t. y. įvertinti valstybės pagalbos požymiai į finansinę priemonę (ar fondų fondą) naujai įtrauktų ūkio subjektų atžvilgiu. Tuo atveju, jeigu finansiniai tarpininkai teiktų finansavimą tomis pačiomis sąlygomis kaip viešasis investuotojas (pvz., nesant asimetrinio pelno ir/ar nuostolio pasidalijimo), jų atžvilgiu valstybės pagalbos nebūtų.

8 INVESTAVIMO STRATEGIJA

8.1. Finansinės priemonės apimtis ir galutiniai naudos gavėjai

Vandentvarkos sektoriaus analizės metu buvo įvertinta, jog siekiant pasiekti užsibrėžtus rezultatus, Lietuvoje per 2014–2020 m. programavimo laikotarpį geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo reikmėms reikia skirti apie 3,97 mlrd. Eur, tačiau išnagrinėjus visus rinkoje prieinamus finansavimo šaltinius (įskaitant ir ESI fondų lėšas) bendras finansavimas vandentvarkos sektoriui yra nepakankamas (susidaro apie 3,57 mlrd. Eur finansavimo trūkumas).

2014–2020 m. periodu iš ESI fondų lėšų vandens tiekimo, nuotekų tinklų ir kitų įrenginių renovacijai ir plėtrai, bei įmonių valdymo tobulinimui iš viso numatyta skirti virš 370 mln. Eur. Akivaizdu, kad poreikis investicijoms yra daugiau kaip dešimt kartų didesnis. Didžioji šių lėšų dalis investuojama teikiant subsidijas, tačiau siekiant finansuoti daugiau projektų, būtina finansavimą teikti ne subsidijų, bet grįžtančias lėšas generuojančių ir privačias lėšas pritraukiančių finansinių priemonių pagrindu.

2017 m. vandentvarkos sektoriuje veikė 72 įmonės, tiekiančios vandenį ir (ar) tvarkančios nuotekas, ir šios įmonės yra ne tik savivaldybių kontroliuojamos bendrovės, bet ir valstybės įmonės, viešosios įstaigos, akcinės bendrovės ir kt. juridine forma veikiančios įmonės. Vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sektoriaus įmonės buvo trumpai apžvelgtos 2-ame skyriuje. Įgyvendinamos subsidijų priemonės Nr. 05.3.2-APVA-R-014 finansavimas teikiamas pareiškėjams, kurie yra vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įmonės, t. y., savivaldybių paskirti viešieji ir (ar) regioniniai vandens tiekėjai, turintys vandens tiekėjo licencijas. Siekiant užtikrinti tęstinumą, siūlomi ESI lėšomis **finansinės priemonės galutiniai naudos gavėjai - vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įmonės, t. y., savivaldybių paskirti viešieji ir (ar) regioniniai vandens tiekėjai, turintys vandens tiekėjo licencijas**. Galutiniai naudos gavėjai taip pat privalo atitikti kitus teisės aktuose nustatytus reikalavimus (pvz., Stebėsenos komiteto patvirtintus projektų atrankos kriterijus ir pan.).

8.2. Finansinio produkto aprašymas. Derinimas su subsidija

Finansinių produktų alternatyvų analizėje 5.6 skyriuje buvo įvertinti kiekvienos iš alternatyvų kiekybiniai ir kokybiniai rodikliai, bei įvertintos kitos sąlygos Remiantis šia analize identifiкуotas šiame etape tinkamiausias finansinis produktas – paskola.

Papildomai įvertinus, kad sektorius ilgus metus buvo finansuojamas teikiant negrąžinamąsias subsidijas, dalis vandentvarkos įmonių dirba nepelningai, o ženklus tarifų didinimas, kuris daugeliu atveju būtų būtinas siekiant grąžinti paskolą, turėtų neigiamą poveikį vartotojams, ypač regionuose, kur gyventojų pajamos nedidelės, rekomenduojama finansinės priemonės lėšas derinti su subsidija. Atsižvelgiant į strateginius tikslus ir ribotą lėšų kiekį, finansinės priemonės ir subsidijos derinimas siūlomas tinklų plėtros srityje, kadangi naujų vartotojų prijungimas prie centralizuotų sistemų sumažinant aplinkos taršą nuotekomis yra svarbus prioritetas aplinkosaugos srityje. Tinklų renovacija turėtų būti finansuojama tik finansinės priemonės lėšomis.

FP galėtų būti derinama su negrąžinamąja arba su grąžinamąja subsidija. Teikiant grąžinamąją subsidiją tikėtinas gerokai efektyvesnis lėšų panaudojimas, ypač nustačius

atitinkamus siektinų rezultatų rodiklius, kuriuos pasiekus subsidijos (ar jos dalies) nereikėtų grąžinti. Taip pat, LR teisinė bazė riboja galimybes potencialiems finansinių priemonių valdytojams administruoti negrąžinamąsias subsidijas (Atsakomybės ir funkcijų paskirstymo tarp institucijų taisyklėse, patvirtintomis 2014 m. birželio 4 d. nutarimu Nr. 528 „Dėl atsakomybės ir funkcijų paskirstymo tarp institucijų įgyvendinant 2014-2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programą“ nustatytas baigtinis įgyvendinančiųjų institucijų, galinčių administruoti negrąžinamąsias subsidijas, sąrašas, į kurį nepatenka potencialūs finansinių priemonių valdytojai (pvz., UAB VIPA, kuri paskirta nacionaline plėtros įstaiga viešosios ir viešąjį interesą atitinkančios infrastruktūros atnaujinimo ir plėtros srityje). Jei finansinę priemonę ir negrąžinamąją subsidiją administruotų skirtingos institucijos, nebūtų užtikrintas „vieno langelio“ principas ir tai keltų nemažai iššūkių organizuojant sklandų finansavimo procesą (kvietimų ir sąlygų pareiškėjams derinimo, pareiškėjų informavimo, projektų vertinimo, sutarčių pasirašymo, mokėjimo prašymų tikrinimo ir kt. srityse) bei funkcijų pasidalijimą tarp institucijų ir apsunkintų darbą su pareiškėjais ir projektų vykdytojais.

Atitinkamai, atsižvelgiant į aukščiau išdėstytas aplinkybes bei įvertinus, kad kadangi vandentvarkos sektoriaus projektai generuoja pajamas ir turėtų demonstruoti finansinį gyvybingumą, FP derinimas su grąžinamąja subsidija laikytinas optimaliu pasirinkimu pereinamuoju laikotarpiu, pereinant prie šimtaprocentinio finansavimo finansinėmis priemonėmis.

Kadangi bus įgyvendinami savo pobūdžiu panašūs projektai (tinklų plėtra), o dviejų finansavimo formų derinimas dėl skirtingų subsidijų ir finansinių priemonių įgyvendinimą reglamentuojančių taisyklių yra sudėtingas, siekiant kuo paprastesnio įgyvendinimo modelio ir efektyvesnio rezultatų rodiklių planavimo pagal abi finansavimo formas, vienas iš galimų derinimo būdų galėtų būti finansinės priemonės ir subsidijos finansavimo intensyvumą nustatyti priemonių lygiu (vienodą visiems projektams), o tinkamas finansuoti išlaidas finansinės priemonės ir subsidijai priskirti *pro rata* principu pagal nustatytą finansavimo intensyvumą. Analogiškai, galėtų būti pasirinktas ir kitas efektyvus finansinės priemonės ir subsidijos derinimo būdas, nereikalaujantis detalaus smulkių išlaidų elementų skirstymo pagal finansavimo formas.

Netiesioginis skirtingų finansavimo formų derinimas šiuo metu vyksta įgyvendinant 2014-2020 m. ESI fondų lėšomis 50 proc. intensyvumu finansuojamas subsidijų priemonės, kuomet projektų vykdytojai nuosavam indėliui reikalingas lėšas skolinasi iš EIB arba iš komercinių investuotojų – ši praktika sėkmingai veikia, t. y. projektai yra finansiškai gyvybingi. Nesant galimybės atlikti jautrumo analizės priemonės lygiu, derinant skirtingas finansavimo formas rekomenduojama remtis esama praktika, kai subsidijos dalis neviršija 50 proc. visų tinkamų finansuoti projekto išlaidų (atsižvelgiant į subsidijų priemonei galimų skirti ESI fondų lėšų sumą).

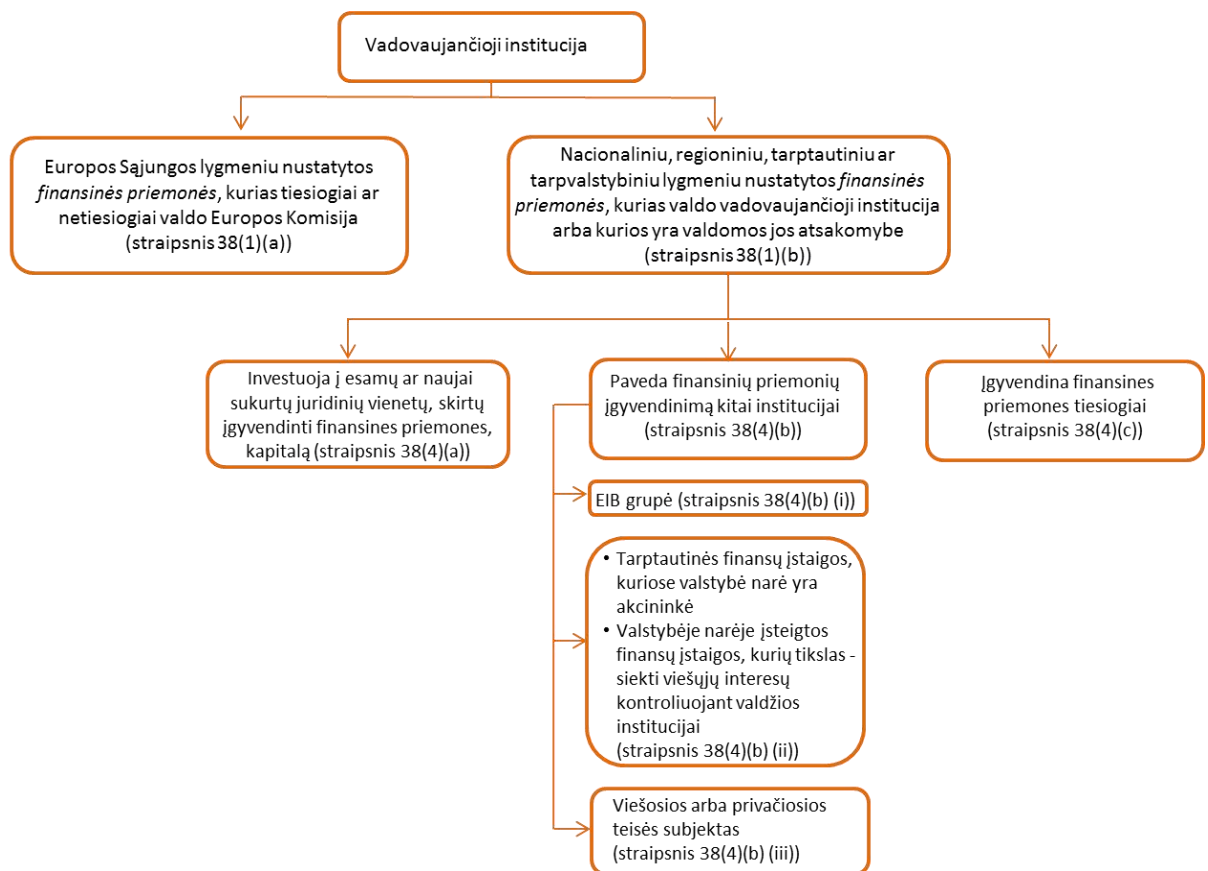
Remiantis ex ante 5.5.2 dalyje pateiktu palūkanų normos pagrindimu, rekomenduojama maksimali paskolos palūkanų norma, taikoma iš ESI fondų lėšų teikiams paskoloms (ar jų daliai) iki išlaidų tinkamumo laikotarpio pabaigos (2023-12-31) neturėtų viršyti 2 proc. (fiksota visam paskolos laikotarpiui).

Projektams finansavimas turėtų būti teikiamas ne ilgesniam nei 20 metų laikotarpiui.

Akivaizdu, kad finansavimo paklausa ženkliai viršija pasiūlą ir ESI fondų finansuojamomis finansinėmis priemonėmis visos paklausos patenkinti neįmanoma, todėl įgyvendinamų projektų kiekis priklausys nuo finansinei priemonei ir subsidijoms skirtų lėšų sumos ir projekto dydžio (tiesiamų/renovuojamų tinklų ilgio).

8.3. Finansinės priemonės įgyvendinimo struktūra ir valdymo modelis

Finansinių priemonių įgyvendinimo būdai ir modeliai yra reglamentuoti Bendrųjų nuostatų reglamento 38 str. Vadovaujantis ex ante vertinimo metodologija, investavimo strategijoje turi būti pasiūlyta efektyviausia finansinės priemonės įgyvendinimo alternatyva. Schemoje žemiau yra pavaizduotos visos finansinių priemonių įgyvendinimo 2014–2020 m. periodu alternatyvos.

Paveikslas 9. Finansinių priemonių įgyvendinimo 2014–2020 m. periodu alternatyvos.

1. *ES lygmeniu įgyvendinamos finansinės priemonės.* ESI fondai yra valdomi konkrečios šalies-narės, todėl jų lėšos, nesant teisiškai aiškiai apibrėžto mechanizmo, negali būti pervedamos į ES finansines priemones, todėl ši alternatyva nėra toliau svarstoma.
2. *Nacionaliniu, regioniniu, tarptautiniu ar tarpvalstybiniu lygmeniu nustatytos finansinės priemonės, kurias valdo arba už kurių valdymą atsako vadovaujančioji institucija.* Pasirinkus šią alternatyvą, tolimesniame finansinių priemonių kūrimui yra trys variantai: arba investuoti lėšas į finansinę priemonę įgyvendinančio juridinio asmens kapitalą, arba patikėti finansinės priemonės įgyvendinimą kitai institucijai,

arba imtis įgyvendinimo užduotis vykdyti tiesiogiai, kai finansines priemones sudaro tik paskolos arba garantijos.

- a. *Investuojamos lėšos į finansinę priemonę įgyvendinančio juridinio asmens kapitalą.* Pasirašoma finansavimo sutartis bei finansinę priemonę įgyvendinantis subjektas turi parengti investavimo strategiją. Subjektas, įgyvendinantis finansinę priemonę, privalo būti atrinktas pagal taikytinus reikalavimus ir nustatytus atrankos kriterijus, atrankos procesas turi būti skaidrus, objektyvus ir pagrįstas. **Svarstyta alternatyva vandentvarkos finansinių priemonių atveju.**
- b. *Finansinės priemonės įgyvendinimas patikimas kitai institucijai.* Pasirašoma finansavimo sutartis bei finansinę priemonę įgyvendinantis subjektas turi parengti investavimo strategiją. Subjektas, įgyvendinantis finansinę priemonę, privalo būti atrinktas pagal taikytinus reikalavimus ir nustatytus atrankos kriterijus, atrankos procesas turi būti skaidrus, objektyvus ir pagrįstas. **Svarstyta alternatyva vandentvarkos finansinių priemonių atveju. Pažymėtina, kad, 2018-07-18 įsigaliojus Finansinio reglamento pakeitimams, kuriais keičiamas Bendrųjų nuostatų reglamentas, priemonės įgyvendinimas tiesioginės sutarties būdu gali būti pavestas ne tik EIB, bet ir reglamente nustatytus reikalavimus atitinkančiai nacionalinei plėtros įstaigai.**
- c. *Vadovaujančioji institucija finansinę priemonę įgyvendina pati, kai finansinę priemonę sudaro tik paskolos arba garantijos.* Fondas nėra steigiamas, taip pat nėra pasirašoma finansavimo sutartis. Vadovaujančioji institucija turi parengti investavimo strategiją, kurią peržiūri Stebėsenos komitetas. Mokėjimai iš Europos Komisijos vykdomi tokia pačia tvarka kaip subsidijų ir avansinio mokėjimo atveju. Valdymo mokestis nėra tinkamas finansuoti, tačiau valdymo išlaidos gali būti padengiamos techninės paramos lėšomis. Šis finansinių priemonių steigimo variantas yra priimtinas tais atvejais, kuomet finansinės priemonės apimtis yra nedidelė, finansuojami tik keli pavieniai didelės apimties projektai ir dėl to atskiro fondo kūrimas nėra pagrįstas. **Ši alternatyva nėra svarstyta vandentvarkos sektoriaus finansinių priemonių atveju.**

Bendrųjų nuostatų reglamente taip pat leidžiama pasirinkti vieną iš dviejų finansinių priemonių tipų³⁶:

1. *Finansinės priemonės, kurios atitinka Komisijos nustatytas standartines sąlygas pagal šios dalies antrą pastraipą (angl. off the shelf).* Tai naujo tipo finansinės priemonės, kurioms yra taikomos iš anksto nustatytos standartinės sąlygos. Šio tipo finansinių priemonių valstybės pagalbos schema yra iš anksto suderinta su Europos Komisija ir valstybės pagalbos reikalavimais, todėl šalims narėms, pasirinkusioms šią alternatyvą,

³⁶ Bendrųjų nuostatų reglamento 38.3 punktas.

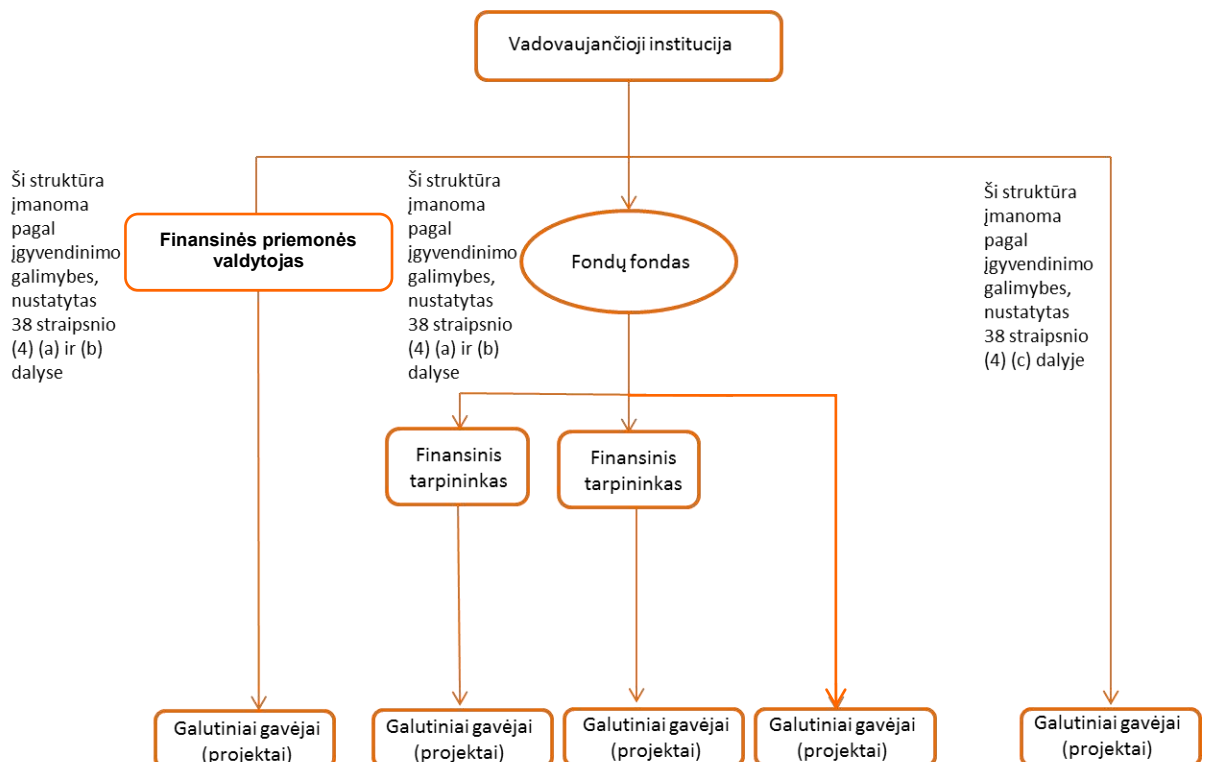
nereikia analizuoti šio klausimo. Standartinių sąlygų finansinės priemonės yra siūlomos šios:

- a. Paskolų fondas MVĮ;
- b. Garantijų MVĮ fondas;
- c. Kapitalo investicijų į MVĮ fondas;
- d. Paskolų fondas energijos efektyvumo priemonėms pastatų sektoriuje;
- e. Paskolų fondas tvariai miestų plėtrai (projektas).

2. *Nacionaliniu, regioniniu, tarptautiniu ar tarpvalstybiniu lygmenimis nustatytoms finansinėms priemonėms, kurias valdo arba už kurių valdymą atsako vadovaujančioji institucija.* Tai yra nacionaliniu lygmeniu sukurtos finansinės priemonės, atitinkančios konkrečios šalies rinkos poreikius ir padengiančios konkretų rinkos trūkumą šalyje narėje. Renkantis šį finansinių priemonių tipą privaloma laikytis viešųjų pirkimų ir valstybės pagalbos taikytinų taisyklių.

Nė viena iš standartinės sąlygas atitinkančių finansinių priemonių neatitinka vandentvarkos sektoriaus poreikių, t. y., padengti susidariusius rinkos trūkumus, todėl vandentvarkos sektoriaus finansavimui siūloma finansinį įnašą skirti nacionaliniu lygiu nustatyta finansinei priemonei.

Sekančioje schemoje pateikiamos galimos finansinių priemonių valdymo ir įgyvendinimo alternatyvos.

Paveikslas 10. Finansinių priemonių valdymo ir įgyvendinimo alternatyvos.

Jeigu vadovaujančioji institucija priima sprendimą investuoti lėšas į finansinę priemonę įgyvendinančio juridinio asmens kapitalą arba finansinės priemonės įgyvendinimą patikėti

kitai institucijai, finansinė priemonė gali būti steigiama su arba be fondų fondo. Fondų fondas – tai fondas, kuris steigiamas tam, kad sukoncentruotų vienos ar kelių programų lėšas kelioms finansinėms priemonėms, arba priemonėms, įgyvendinamoms per finansinius tarpininkus. Fondų fondas gali valdyti finansines priemones, įgyvendinamas pagal skirtingus tematinius tikslus. Numačius fondų fondo steigimą, dalis finansinės priemonės įgyvendinimo veiklų gali būti patikėta keliems finansiniams tarpininkams, kurie teiks finansavimą galutiniams naudos gavėjams. Jeigu bus nuspręsta fondų fondo nesteigti, lėšos galutiniams naudos gavėjams pasieks ne per du lygius (fondų fondą ir finansinį tarpininką), o per vieną lygį, t. y., tik finansinės priemonės valdytoją, kuris tiesiogiai finansuos projektus. Lietuvoje taip pat yra veikiantis Energijos efektyvumo fondo pavyzdys, kuomet fondas yra įsteigtas kaip fondų fondas, apimantis dvi finansines priemones, tačiau fondų fondo valdytojas UAB VIPA finansavimą teikia tiesiogiai projektų vykdytojams, o ne per finansinius tarpininkus. Tiesioginis (be finansinių tarpininkų) užduočių vykdymas tikslingas tuomet, kai finansiniai tarpininkai nedalyvauja savo lėšomis, kai finansiniai tarpininkai nesuinteresuoti finansinės priemonės įgyvendinimu, arba esant kitoms aplinkybėms (pvz. pernelyg trumpas finansinės priemonės įgyvendinimo laikotarpis).

Investavimo strategijoje analizuojamos šios finansinių priemonių įgyvendinimo struktūros:

1. Investuojamos lėšos į finansinę priemonę įgyvendinančio juridinio asmens kapitalą;
2. Finansinės priemonės įgyvendinimas patikimas kitai institucijai.

Šios dvi įgyvendinimo struktūros taikytinos priklausomai nuo to, kokiai institucijai/įstaigai pavedama įgyvendinti finansinės priemonės valdytojo funkcijas. Pavyzdžiui, jei ši funkcija pavedama tarptautinei finansų institucijai, investavimas į juridinio asmens kapitalą nėra svarstyta alternatyva. Tačiau jei ši funkcija pavedama nacionalinei finansų įstaigai, valdomai viešojo sektoriaus institucijai, investicija į kapitalą yra svarstyta įgyvendinimo struktūra, leidžianti stiprinti nacionalines finansų įstaigas bei didinti teikiamo finansavimo kontrolę. Finansinės priemonės valdymo funkcijos patikėjimas nacionalinei finansų įstaigai ar tarptautinei finansų įstaigai yra vienodai patrauklus, kadangi bet kuri institucija finansinės priemonės lėšas valdys kaip atskirą finansų padalinį vadovujančiosios institucijos naudai³⁷.

Lentelė 16. Fondų fondo ir finansinės priemonės privalumų ir trūkumų palyginimas

	Fondų fondas	Finansinė priemonė
Privalumai	<ul style="list-style-type: none"> Galima pasirinkti du ir daugiau finansinių produktų. Lankstus lėšų paskirstymas tarp šių dviejų finansinių produktų. Galimas projektų 	<ul style="list-style-type: none"> Pigesnis finansinės priemonės įgyvendinimas (valdymo mokestis tik vienam sumokamas subjektui).

³⁷ Kaip tai apibrėžta Bendrųjų nuostatų reglamento 38.6 punkte.

	<p>diferencijavimas parenkant konkretų finansinį produktą.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pasiekiamas didesnis multiplikatorius ir sverto efektas. • Per atrinktus finansinius tarpininkus galima geografiškai padengti didesnę dalį šalies teritorijos, taip sumažinant administracinę naštą pareiškėjams. • Atrenkant finansinius tarpininkus sudaroma galimybė pritraukti jų nuosavas lėšas. • Pakankamai lanksti struktūra: finansiniai tarpininkai gali būti atrenkami vėlesniu etapu (pvz., kai suformuotas projektų srautas ir papildomų komercinių bankų lėšų pritraukimas yra labiau tikėtinas). 	<ul style="list-style-type: none"> • Operatyvesnis ir greitesnis finansinės priemonės įgyvendinimas. • Paprastas ir lengvai įgyvendinamas modelis.
Trūkumai	<ul style="list-style-type: none"> • Atrinkus finansinius tarpininkus, brangesnis finansinės priemonės valdymas (valdymo mokestis sumokamas fondų fondo valdytojui bei finansiniams tarpininkams). • Ilgai užtrunkanti finansinių tarpininkų atranka. • Finansinių tarpininkų nenoras įgyvendinti susijusias funkcijas, tokias kaip techninės pagalbos teikimas, viešųjų pirkimų tikrinimas, konsultavimas, intensyvus viešinimas ir produkto žinomumo didinimas. • Jeigu taikomas asimetrinis rizikos ar pelno pasidalijimas, atsiranda būtinybė su EK derinti valstybės pagalbą finansinių tarpininkų atžvilgiu. 	<ul style="list-style-type: none"> • Galima pasirinkti tik vieną finansinį produktą. • Sudėtingesnis privačių lėšų pritraukimas (finansinės priemonės valdytojas turėtų skolintis savo vardu). • Nėra galimybės atrinkti finansinių tarpininkų.

Atsižvelgiant į ex ante analizės 5.6 dalyje pateiktas rekomendacijas, į trumpą finansinei priemonei įgyvendinti likusį laikotarpį (2014–2020 m. ESI fondų lėšų išlaidų tinkamumo laikotarpis baigiasi 2023 m. gruodžio 31 d.) ir skirtingų finansavimo mechanizmų sudėtingumą, finansinių tarpininkų atrankos iššūkius bei valstybės pagalbos derinimo aspektus, bei finansinių tarpininkų nesuinteresuotumą prisidėti savo lėšomis, rekomenduojama priemonę įgyvendinti kaip finansinę priemonę, kai fondų fondas

nesteigiamas, **pagal kurią finansinės priemonės valdytojas teiktų paskolas galutiniams naudos gavėjams tiesiogiai.**

Finansinei priemonei duodant teigiamų rezultatų ir esant privačių investuotojų susidomėjimui, ateityje svarstytinas finansinių tarpininkų įtraukimas. Atkreiptinas dėmesys, kad finansinių tarpininkų atžvilgiu, jeigu jie savo lėšas investuotų ne vienodomis sąlygomis su viešuoju investuotoju, būtų teikiama valstybės pagalba, kuri neatitiktų Bendrosios išimties reglamento, todėl būtų prievolė derinti valstybės pagalbos schemą su EK. Atsižvelgiant į trumpą finansinės priemonės įgyvendinimo laikotarpį, rekomenduojama, kad 2014–2020 m. periodu finansiniai tarpininkai galėtų dalyvauti tik vienodomis sąlygomis su viešuoju investuotoju (t. y. nesant valstybės pagalbos).

Atliekant finansinės priemonės valdytojo atranką ar pavedant valdyti finansinę priemonę konkrečiam subjektui, privalo būti vadovaujama Bendrųjų nuostatų reglamento, Deleguoto reglamento nuostatomis, Finansinių priemonių įgyvendinimo taisyklėmis, Investicijų įstatymą ir susijusius teisės aktus.

Pažymėtina, kad 2018-07-18 įsigaliojo Bendrųjų nuostatų reglamento 38 str. pakeitimas, kuriame numatyta galimybė ESI fondų lėšomis finansuojamas finansines priemones tiesioginės sutarties būdu pavesti įgyvendinti nacionalinėms plėtros įstaigoms, atitinkančioms reglamente nustatytus kriterijus. 2018 m. birželio 5 d. LR Seimas priėmė Nacionalinių plėtros įstaigų įstatymą, pagal kurio nuostatas Lietuvoje artimiausiu metu turėtų pradėti oficialiai veikti nacionalinės plėtros įstaigos, atsakingos už skatinamojo finansavimo plėtrą įstaigai priskirtose srityse. Siekiant kryptingo strategiškai pagrįsto sektoriaus finansavimo, rekomenduojama, kad finansinės priemonės valdymas pagal kompetencijos sritį būtų pavestas nacionalinei plėtros įstaigai.

8.4. Tikėtinų rezultatų nustatymas ir skaičiavimas

Remiantis ex ante analizės 5-a dalimi, vidutinės 1 km geriamojo vandens tinklų plėtros ir(ar) renovacijos išlaidos sudaro apie 104,47 tūkst. eurų, o nuotekų tinklų – 114,33 tūkst. eurų.

Ex ante analizės 5 dalyje skaičiuojant tikėtinius rezultatus, daryta prielaida, kad finansinei priemonei bus skirta 30 mln. Eur. Jei tenkinamos visos ex-ante nustatytos prielaidos, ši suma pakankama pasiekti **vieną iš** lentelėje žemiau nurodytų rezultatų (suapvalinta iki sveikųjų skaičių į mažesnę pusę):

Lentelė 17. Vandentvarkos fondo tikėtinų rezultatų (alternatyvių) nustatymas

Veikla	Nutiestų/renovuotų kilometrų skaičius		Naujų vartotojų skaičius <i>(jei visa 30 mln. suma skiriama TIK tinklų plėtrai)</i>	
	Iki 2023-12-31	Iki 2031-12-31	Iki 2023-12-31	Iki 2031-12-31
Geriamojo vandens tinklai	283	385	8147	11060
Nuotekų tinklai	259	352	4986	6769

Geriamojo vandens ir nuotekų tinklai (50:50)	270	367	6495	8818
--	-----	-----	------	------

Atkreiptinas dėmesys, kad lentelėje nurodytos maksimalios rodiklių reikšmės idealiomis sąlygomis. Tikėtina, kad realūs pasiekti rodikliai gali būti 5-10 proc. mažesni.

Kadangi iš anksto nėra žinoma nutiestų/renovuotų geriamojo vandens ir nuotekų tinklų proporcija, kuri priklausys nuo teikiamų projektų pobūdžio, nustatant veiksmų programos priemonių rodiklius, kuriuos įsipareigojama pasiekti, rekomenduojama planuoti renkantis mažiausius rodiklius (arba jiems artimus), t.y. nuotekų tinklų rodiklius (brangiausia alternatyva).

Pažymėtina, kad rezultatai 17 lentelėje apima tik rezultatus, pasiektinus iš finansinės priemonės lėšų ir neapima papildomų rezultatų, kurie galėtų būtų pasiekti iš subsidijos lėšų, derinant finansinę priemonę su subsidija.

8.5. Rezultatų prisidėjimas prie strateginių tikslų

Vandentvarkos fondo įgyvendinimas prisidėtų prie nacionaliniuose strateginiuose dokumentuose iškeltų tikslų: visų pirma, prie Veiksmų programos įgyvendinimo, taip pat prie 2014–2020 m. nacionalinės pažangos programos, nacionalinės aplinkos apsaugos strategijos, Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo 2008–2015 m. plėtros strategijos, Vandenių srities plėtros 2017-2023 metų programos.

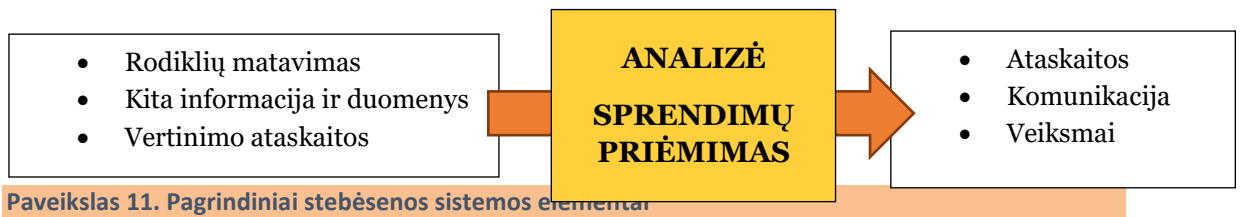
Konkretūs rodikliai, prie kurių įgyvendinimo prisidėtų Vandentvarkos fondas, pateikiami žemiau:

- Rekonstruoti geriamo vandens tiekimo ir nuotekų surinkimo tinklai (Veiksmų programa, 2017–2023 m. programa);
- Nuteisti nauji geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų surinkimo tinklai (Veiksmų programa, 2017–2023 m. programa);
- Nauji geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų surinkimo tinklų vartotojai (Veiksmų programa, 2017–2023 m. programa);
- Viešai tiekiamo geriamojo vandens atitiktis saugos ir kokybės reikalavimams (2008–2015 m. strategija, 2017–2023 m. programa);
- Surenkamų nuotekų išvalymas iki nustatytųjų normų (2008–2015 m. strategija, 2017–2023 m. programa).

8.6. Stebėsenos sistema

Siekiant užtikrinti, kad visi tikslai būtų pasiekti, finansinė priemonė įgyvendinama efektyviai, o lėšos naudojamos pagal patikimus finansų principus, tinkamai reaguojama į rinkos pokyčius ar kitus didelę įtaką darančius veiksnius, lemiančius rezultatų pasiekimą, būtina apibrėžti tinkamą stebėsenos sistemą finansinės priemonės įgyvendinimui.

Pagrindiniai stebėsenos sistemos elementai yra šie:

Paveikslas 11. Pagrindiniai stebėsenos sistemos elementai

Schemoje pademonstruota, jog išanalizavus įvairius duomenų šaltinius, tokius kaip rodiklių pasiekimas, ataskaitos, kita prieinama informacija ir duomenys, reikalinga atlikti analizę ir priimti sprendimus apie finansinės priemonės įgyvendinimo eigą, ko pasekoje imamasi įgyvendinti konkrečius veiksmus bei komunikuoti priimtų sprendimų įgyvendinimą. Šie sprendimai gali būti susiję su tolimesniu finansinių priemonių vykdymu, jų koregavimu ar netgi ex ante vertinimo peržiūrėjimu.

Vadovaujančioji institucija turi užtikrinti, jog finansavimo sutartyje su finansinės priemonės valdytoju yra aiškiai apibrėžta ataskaitų teikimo tvarka.

Pagrindiniai ataskaitų teikimo reikalavimai finansinės priemonės valdytojui apibrėžti Europos Komisijos įgyvendinimo reglamente. Vadovaujančioji institucija gali neapsiriboti įgyvendinimo reglamento reikalavimais ir siūlomas ataskaitų formas papildyti jai reikalinga informacija, tačiau turi užtikrinti, kad gaunama informacija būtų proporcinga ir neperteklinė. Vadovaujančios institucijos ataskaitų teikimo formos tvirtinamos Finansinių priemonių taisyklėse.

Tuo atveju, jeigu steigiamas fondų fondas ir fondų fondo valdytojas pasitelkia finansinius tarpininkus finansinių priemonių įgyvendinimui, fondų fondo valdytojas užtikrina, jog finansavimo sutartyse su finansiniais tarpininkais bus nustatyti visi ataskaitų teikimo reikalavimai ir finansinių tarpininkų fondų fondo valdytoją pasieks laiku, duomenys bus teisingi ir naudotini tolimesnėms ataskaitoms. Aktualių duomenų surinkimas iš finansinių tarpininkų yra fondų fondo valdytojo atsakomybė.

Vadovaujančioji institucija taip pat gali siekti, kad kuo daugiau informacijos apie finansinės priemonės įgyvendinimą būtų prieinama IT platformose, kur informacija gali būti atnaujinama ir naudojama pagal faktinę finansinės priemonės pažangą.

Ataskaitų teikimas turėtų būti įgyvendinamas šiais etapais:

1. Duomenų rinkimas.
2. Įgyvendinimo ataskaitų formavimas.
3. Finansinių ataskaitų formavimas.

Tokia ataskaitų teikimo tvarka leidžia užtikrinti, kad prieinami duomenys yra tikslūs ir atspindi realią situaciją, todėl šių duomenų pagrindu parengtos pažangos ataskaitos bus teisingos ir galiausiai leis užtikrinti finansinį lėšų naudojimo teisingumą.

9 ATASKAITOS PABAIGA

9.1. Nuostatos ex ante vertinimo peržiūrėjimui

Siekiant užtikrinti ex ante vertinimo tinkamą naudojimą finansinių priemonių įgyvendinimui, ir, svarbiausia, atitikimą esamai situacijai rinkoje, ex ante vertinimo pabaigoje turi būti numatytos nuostatos ir atvejai, skirti ex ante vertinimo peržiūrėjimui ir keitimui. Tai pažymi esminius faktorius, kurių pasikeitimą reikėtų įvertinti ir apsispręsti, ar veikianti finansinė priemonė vis dar atitinka rinkos situaciją ir yra tinkama. Jeigu nustatoma, kad finansinė priemonė nebeatitinka esamos rinkos situacijos, nedemonstruoja gerų rezultatų, ex ante vertinimas gali būti koreguojamas ir taip sukuriamas pagrindas modifikuoti finansinę priemonę.

Ex ante vertinimą rekomenduojama peržiūrėti pasikeitus šiems faktoriams:

1. Reikšmingai pasikeitus prielaidoms, kuriomis remiantis buvo atliekami skaičiavimai šioje ex ante, kadangi dėl to gali būti nepasiekiami ex ante vertinime apskaičiuoti rezultatai.
2. Surinkus papildomų duomenų, kurie leistų patikrinti prielaidų tinkamumą.
3. Įvertinus didžiausią nuostolį generuojančių projektų srautą ir kiekį.
4. Įgyvendinant ex ante vertinime pasiūlytas finansines priemones susiduriama su reikšmingomis teisinėmis kliūtims ar prieštaravimais, kurie iš esmės neleidžia įgyvendinti pasiūlytų alternatyvų.
5. Pakeitus ar papildžius vandentvarkos sektoriaus teisinę bazę (jei pakeitimai turėtų įtakos ex ante rezultatams).
6. Pasikeitus Lietuvos ar ES teisės aktams, kurie suvaržo siūlomų finansinių priemonių įgyvendinimą.
7. Pasikeitus Lietuvos ar ES teisės aktams, kurie atveria galimybes įgyvendinti finansines priemones lengviau, paprasčiau, patiriant mažiau kaštų ir pan. (pavyzdžiui, EK patvirtina naujas standartizuotas finansines priemones (angl. *off-the-shelf instruments*)).
8. Pasikeitus strateginiams Lietuvos tikslams ir uždaviniams, siektiniems rezultatams ir pan.
9. Vadovaujančiai institucijai nurodžius papildyti ex ante vertinimą tokiu atveju, kai ex ante pildoma dalimis, arba vadovaujančiai institucijai ir kitoms suinteresuotoms šalims argumentuotai pagrindus, kodėl yra reikalingas ex ante vertinimo pakeitimas.
10. Išnaudojus arba išnaudojus didžiąją dalį (pvz., daugiau kaip 90 proc.) atskiroms sritims skirtų ESI fondų lėšų.
11. Įtarus, jog ex ante nurodytomis sąlygomis nebus pasiekti numatyti rezultatai.
12. Pasikeitus kitoms sąlygoms, kurios ženkliai galėtų įtakoti šios ex ante rezultatus.

Pažymėtina, jog siekiant laiku įvertinti susiklosčiusius pokyčius, išvardintus 1-10 punktuose aukščiau, turėtų būti užtikrinama šios informacijos stebėseną per ataskaitų teikimą. Rekomenduojame fondo valdytojui kasmet, teikiant metines ataskaitas, peržiūrėti išvardintus aspektus bei pateikti savo rekomendacijas dėl jų esminių ar neesminių pasikeitimų, bei savo nuomonę, ar ex ante vertinimas teisingai atspindi esamą situaciją ir ar nėra reikalingas ex ante vertinimo pakeitimas.